

IGU

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
V LJUBLJANI

OPREDELITEV REGIONALNEGA CIKLA MIGRACIJ
ZAČASNO ZAPOSLENIH V TUJINI S POSEBNIM
OZIROM NA ODHAJANJE IN VRAČANJE

II. faza

GOSAR Anton

LJUBLJANA, Aškerčeva cesta 12

Ljubljana, 1977

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

**OPREDILITEV REGIONALNEGA CIKLA MIGRACIJ ZAČASNO
ZAPOSLENIH V TUJINI S POSEBNIM OZIROM NA ODHAJA-
NJE IN VRAČANJE**

II. faza

GOSAR Anton

Ljubljana, 1977

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

GOSAR Anton

OPREDELITEV REGIONALNEGA CIKLA MIGRACIJ ZAČASNO
ZAPOSLENIH V TUJINI S POSEBNIM OZIROM NA ODHAJA-
NJE IN VRAČANJE

II. faza

Naročnik: Raziskovalna skupnost Slovenije

Nosilec naloge:

Gosar Anton

univ. asis.

Direktor:

dr. Vladimir Klemenčič

redni univ. prof.

Ljubljana 1977

K A Z A L O

Stran

I.	OPREDELITEV SOCIALNO-GEOGRAFSKIH KOMPONENT MIGRACIJE	1
	1. Uvod	1
	a) Mehanizem migracijskega cikla	4
	b) Migracije v socialno-geografsko pojmovanem prostoru	6
	2. Migracijski cikli v Sloveniji	10
	a) Socialno-geografski pokazatelji, ki pogojujejo migracijske procese v Sloveniji	11
	b) Oblike in obseg sodobnih migracij v Sloveniji	19
	c) Zakonitosti začasne migracije iz Slo- venije na delo v tujino	36
II.	PREGLED DEJAVNOSTI SLOVENCEV IZVEN ETNIČ- NE DOMOVINE	62
	1. Obseg, oblike in vrsta emigracije	
	a) Število in usmerjenost migracije iz Slovenije	62
	b) Vzroki emigracije iz Slovenije	65
	2. Razprostranost in organizacija sloven- skega izseljenišтва po svetu	70
	a) Celinsko izseljevanje	71
	b) Prekomorsko ali medkontinentalno izseljevanje	74

c.) Glavne karakteristike slovenskega .. izseljeništa	79
3. Delavci začasno zaposleni v tujini (ana- liza organiziranosti in obsega migracije v ZR Nemčija in Avstrijo)	81
a.) Število in regionalna razporeditev za- časno zaposlenih Slovencev v ZR Nem- čiji in Avstriji	84
b.) Združevanje in organiziranost začasne zaposlenih delavcev iz Slovenije v ZR Nemčiji in Avstriji	92
III. ANALIZA VOZLIŠČNIH TOČK V OKVIRU MIGRACIJSKE- GA CIKLA ZAČASNO ZAPOSLENIH NA TUJEM	96
1. Definicija vozliščnih točk	96
2. Primeri vozliščnih točk v domovini	99
a.) Migracije na začasno delo v tujino iz obmejnih občin ob italijansko jugoslo- vanski meji	99
b.) Migracije na začasno delo v tujino iz obmejnih regij SR Slovenije ob avstrij- sko-jugoslovanski meji.....	112
3. Primeri vozliščnih točk v tujini	130
a.) Mobilnost začasno zaposlenih delavcev na Bavarskem	132
b.) Analiza, vozliščnih točk v območju Münchena	136

IV. REZULTATI ANALIZE MIGRACIJSKEGA CIKLA IN PERSPEKTIVA	145
1. Prostorska diferenciacija Slovenije glede na pogostost enakih vozliščnih točk migracije v tujini in vračanja v domovino	147
2. Socio-geografski faktorji in programiranje povratnih tokov migracije	150
3. Asimilacija in integracija v imigrantsko družbo	155
4. Perspektiva migracijskega cikla v tujino	158
LITERATURA	160
SEZNAM KARTOGRAFSKEGA GRADIVA	169
SEZNAM TABEL MED TEKSTOM.....	171

I. OPREDELITEV SOCIALNO-GEOGRAFSKIH KOMPONENT MIGRACIJE

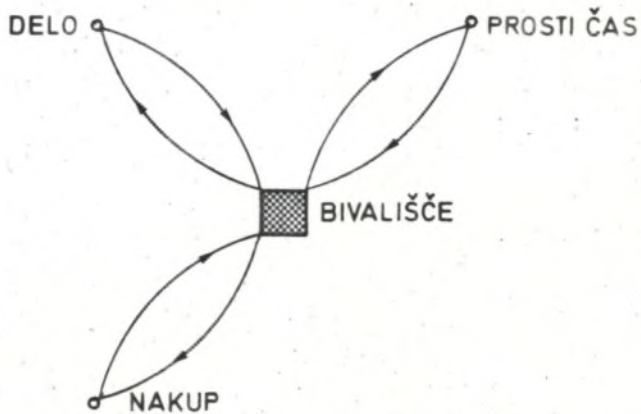
1. U v o d

Migracije spremljajo človeštvo skozi njegov rod in se izražajo v obliki parmanentnega preseljevanja oseb, skupin ljudi in celih narodov iz kraja v kraj. Dejavniki, ki vplivajo na premike prebivalstva so lahko raznovrstni, vendar je mirnodobna migracija v glavnem odraz tendenc in diferenciranih možnosti v družbi, ali pa je izraz družbeno-ekonomske ureditve oziroma diferenc, ki nastajajo v socialnem in gospodarskem razvoju med posameznimi regijami. (90)

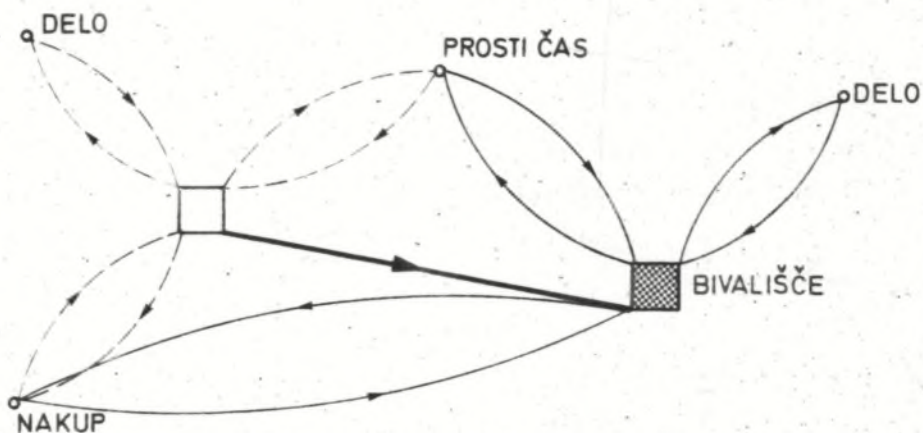
Sam migracijski proces se oblikuje s časovno bolj ali manj omejeno odločitvijo po spremembi življenske sredine (Termin OZN, 1970) in je oseba, ki je udeležena v tem prostorskem premiku - migrant, ki prestavi svoje bivališče iz ene v drugo upravno enoto. V geografsko zaokroženem prostoru se v okviru takega procesa ustvarjata dve, diametralno nasprotni si, grupi prebivalstva. (50)

- dinamične alohtone osebe, ki so se v določen prostor preselile in
- imobilno, autohtono prebivalstvo, ki že od nekdaj živi v tej regiji.

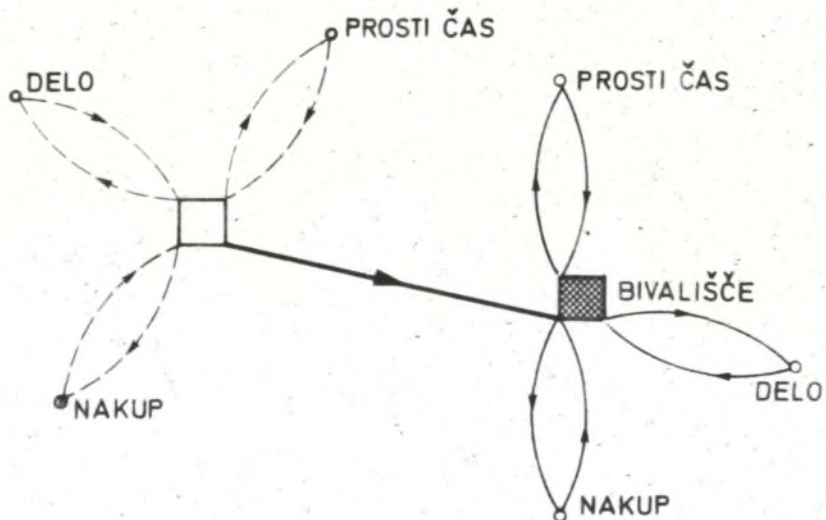
Teritorialni premiki oseb in skupin ljudi se vrše v neomejenem časovnem in prostorskem ciklu, na katerega vplivajo različni, deloma že v uvodu omenjeni faktorji, ki ne delujejo v celotnem makro-ali mikroprostoru enako intenzivno, temveč se, v okviru možnosti in potreb, v prostoru oblikujejo skupine prebivalcev večjih ali manjših migracijskih sposobnosti, od katerih se le nekatere usmerjajo k stalni, začasni ali kratkotrajni zamenjavi delovnega, bivalnega, pristočasovnega ali drugega prostora (slika 1).

GIBALNI CIKLUS PRI REGIONALNI IMOBILNOSTI

DELNA SPREMEMBA STÁREGA VOZLIŠČA PRI REGIONALNI MOBILNOSTI

POPOLNA SPREMEMBA STAREGA VOZLIŠČA PRI REGIONALNI MOBILNOSTI

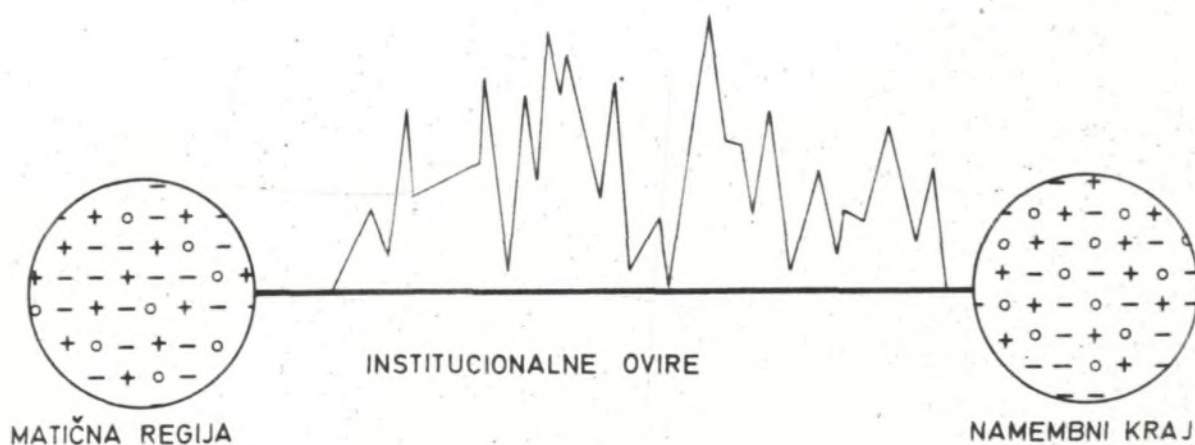
Glede na potrebe in želje skupin, ki jih združujejo različni interesi, se v določenem prostoru izražajo določene oblike načina življenja, odnose do okolice i.p.d. Zasedovanje osnovnih ciljev človekovega življenja, kot so:

- bivanje,
- delo,
- oskrbovanje,
- izobraževanje,
- rekreacija,
- potovanje in
- družbena dejavnost, (52,87)

privede do različnih prioritarnih stopenj pri različno določenih socialnih skupinah ljudi. Ker nekaterim izhodiščna točka za zasedovanje perspektivnih ciljev ne zadošča (oziroma ne zadošča v popolni meri), se sproži val preseljevanja na določene prostorsko bolj ugodne (živehnejše) življenjske punkte, kjer lahko posamezna socialna skupina ljudi bolj ali manj popolno vrši tiste funkcije življenja, ki so v prioritarnem zaporedju zanje najbolj ustrezni. Migracijski tokovi se torej sproste tisti trenutek, ko se za preselitev odloče posamezniki oziroma grupe prebivalstva, ko se jim zazdi, da je edina možna rešitev iz sedanje družbene ali ekonomske situacije v migraciji v drugo socio-ekonomsko sredino in je za tako gibanje prebivalstva ustvarjeno dovolj objektivnih pogojev. (25)

Prihaja torej do preseljevanja iz razlogov bivalne narave (stanovanjska stiska), delovne narave (pomanjkanje ustreznih delovnih mest), oskrbovalne narave (pomanjkanje kvalitetnega, cenenege, i.p.d. blaga) ali zaradi drugih življenjsko-funkcijskih vzrokov (želja po izobraževanju, politični aktivnosti, rekreacijski dejavnosti...).

Migracija določene socialne skupine je registrirana takrat, ko posameznik spremeni osnovno izhodiščno točko - to je bivalno okolje, iz katere sledi funkcijskim potrebam življenja (50)

FAKTORJI OBEH PROSTOROV MIGRACIJE

Vozlišče njegove aktivnosti nesporno ostaja stanovanjski prostor, pa čeprav je ta ponekod časovno najmanj izkoriščen. Ne glede na to ali je skupina prebivalcev zamenjala tudi druge točke delovanja v prostoru (delovno mesto, šolo, trgovino...) je migrirala šele takrat, ko je prenesla svoje bivališče na drugo prostorsko vozlišče od koder doseže stare ali nove življenjsko-funkcijske točke. (skica 2) (71)

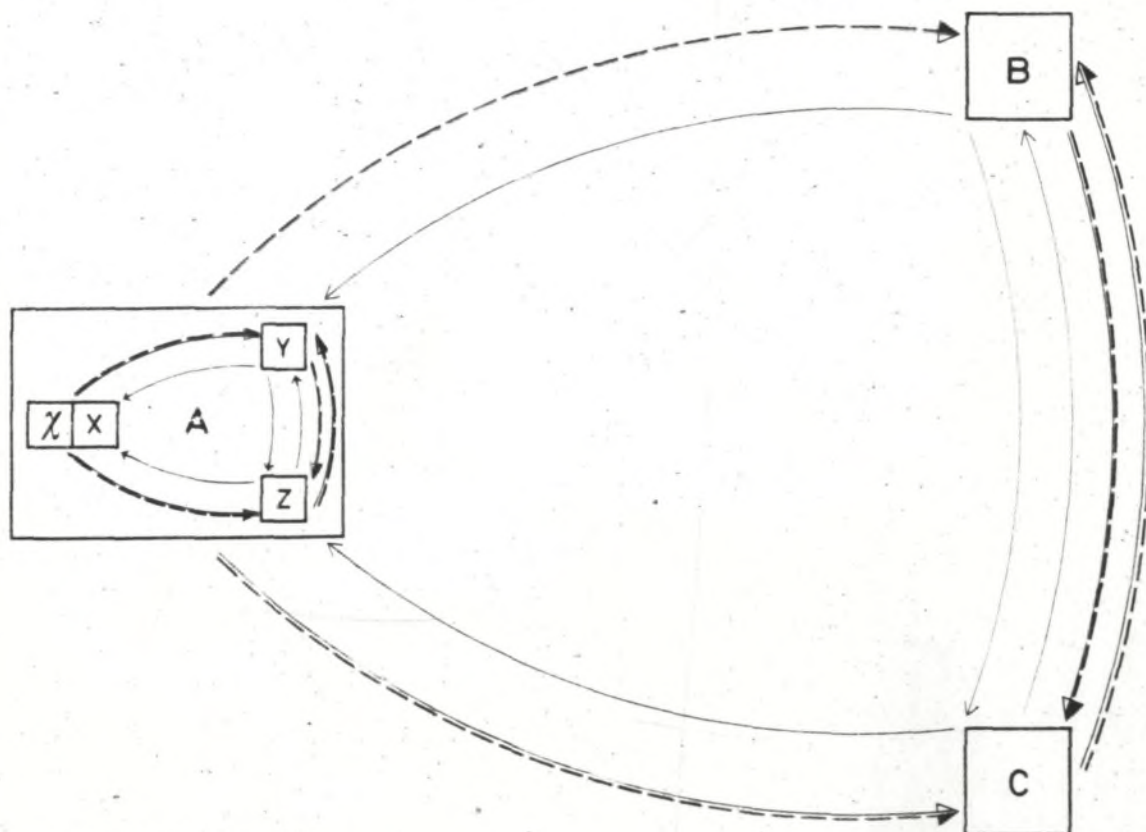
Dnevno migracijo k točkam aktivnosti, oziroma kratkotrajno preselitev k eni izmed dejavnostnih točk (v sekundarno počitniško bivališče, ali na dopust), pri čemer ohranimo bivališče še vedno kot vozliščno točko življenja, ne moremo šteti h klasičnim migracijskim pojavom, saj je udeležba v prometu tako in tako ena od osnovnih življenjskih funkcij urbane družbe. Gre za "pendlerstvo" drugače imobilne skupine oseb. (52,70)

a) Mehanizem migracijskega cikla

V primeru, da za migracijo med dvema prostorskima enotama, regijama ali državama ne obstojajo institucionalne, torej formalno-pravne ovire, (omejevanje preselitve, zapora delovnih mest, zemljiško-lastninske omejitve...), prihaja do prepletенosti migracijskih pojavov z različnimi motivi, ki delujejo v obe smeri. To obliko intenzivne prepletенosti migracijskih pojavov v nasprotni smeri (odhajanje in vračanje), ki jim botrujejo različni vzroki, lahko poimenujemo s terminom "migracijski cikel".

Posebno očitna je taka prepletенost motivov in regionalne usmeritve v sklopu meddržavnih migracij. Toda, kljub temu, da gre za migracije preko nacionalnih in državnih meja, ne moremo teh migracijskih pojavov ločiti od tistih, ki se usmerjajo v regije matične dežele - še posebno ne, če ne obstojajo ovire za prehajanje ljudi in blaga preko meje in? če je stopnja atraktivnosti oziroma privlačnosti (pull-faktor) dejavnostnih točk onstran nacionalnih meja ekvivalentna domačim razmeram, ^{Področja} ki kažejo tendence odseljevanja, le v redkih primerih in ob občutni krizi ekonomskih odnosov, izbirajo za kraj odselitve samo tujino. Ponavadi sta na takih območjih prisotna tako migracija v inozemstvo kot preseljevanja v koncentracijska območja domovine. (45,46)

Ne glede na usmerjenost migracij je prepletенost stikov med krajem sedanjega in prejšnjega bivanja ohranjena v skoraj vseh primerih - bodisi, da so to osebne in emocionalne vezi, bodisi, da gre za konkretne gospodarske (lastništvo) ali dejavnostne (gradnja) komponente. Prepletенost odnosov v sklopu migracijskega cikla se torej ohranja v bolj ali manj intenzivni obliki oziroma z spreminjajočimi se odnosi vnaprej.

EMIGRACIJSKI TOK :

- PRVIČ
- DRUGIČ
- VRAČAJOČI TOK MIGRANTOV

χ IMOBILNO PREBIVALSTVO

VRAČANJE

	X	XY	XZ	XYZ	XZY	YX	ZX	ZYX	YZX
B									
C									
BC									
CB									

ODHOD

	B	C	BC	CB
X				
XY				
XZ				
XYZ				
XZY				
YX				
ZX				
ZYX				
YZX				

A IZHODIŠČE (RURALNO OKOLJE)

B MIGRACIJSKO KOLENO (URBANO OKOLJE V DOMOVINI)

C NAMEMBNI KRAJ (URBANO OKOLJE V TUJINI)

X ROJSTNI KRAJ

Y, Z MIGRACIJE V OKVIRU PODEŽELJA

MIGRACIJSKI CIKEL

Primer začasnega zaposlovanja v tujino iz posameznih regij SR Slovenije kaže na take povezovalne pojave. Ne gre namreč prezreti dejstva, da velika večina migrantov iz območij SR Slovenije sedaj živi in dela v oddaljenosti do 500 km zračne črte od domačega kraja, kar omogoča kontinuirano povezavo s matičnim okoljem. Nekateri raziskave so prav ta prostorski fenomen bližine sedanjega bivališča migranta poudarile in dokazale rednost ne le abstraktnih, ampak tudi konkretnih vsakotredenskih ali vsakomesečnih povezav s Slovenijo. (77)

Koliko se te povezave stopnjujejo ali transformirajo zavisi od cele vrste dejavnikov v okviru migracijskega cikla začasno zaposlenih ("law of migration"-Ravenstein), ki jih ameriška geografska šola pojmuje takole: (46)

1. Oblika in obseg migracije se spreminjata s stopnjo zdiferenciranosti med posameznimi regijami,
2. Vrsta migracije se oblikuje glede na strukturo prebivalstva, ki se je udeležuje,
3. Usmerjenost in številčnost migracij je odvisna od stopnje ekonomskega razvoja dežele,
4. Migracije se intenzivirajo v že izdelanih migracijskih tokovih v katerih se oblikuje tudi intenziven protitok.
5. Migracijski tokovi se diferencirano oblikujejo glede na obdobje konjunktore (prosperitete) ali krize (depresije) v določeni družbeni strukturi. (skica 3) (28)

b) Migracije v socialno-geografsko pojmovanem prostoru

Migracijskim tokovom in posledicam, ki jih ti procesi sprožijo, lahko sledimo na področju ekonomike prostora, v okviru kulturnega in političnega razvoja neke regije in predvsem v socialnih in demografskih razmerah v prostoru. Na eni strani opazamo gospodarske in politične posledice v okviru migracijskega cikla, na drugi pa srečujemo nove dejavnosti in populacijske spremembe povezane s takimi gibanji prebivalstva. Nesporo je, da migracija vpliva na spremembo družbenih in prostorskih struktur tako v območju domače regije, kot tudi v kraju začasne ali stalne preselitve.

Populacijsko se krepijo območja koncentracije modernega gospodarstva, demografsko pa odmirajo območja starih klasičnih oblik gospodarstva, predvsem zaradi na novo oblikovanih predstav o življenjskem standardu prebivalstva. Tudi v SR Sloveniji prihaja do izrazite diferenciacije prostora na (dve enoti):

- ekonomsko močna in
- gospodarstvo zamirajoča območja. (39)

Oblikovanje con demografsko odmirajočih prostorov in gospodarsko aktivnih regij (cone odmiranja, cone stagnacije in cone gospodarske in prebivalstvene ekspanzije) je predvsem v Sloveniji eksploziven proces, ki je v povojnem obdobju transformiral skorajda celotno socio-geografsko podobo republike. (35)

Bistven element v tem preoblikovanju kulturne pokrajine so nedvomno migracije k delovnemu mestu - bodisi tiste na začasno delo v tujino, bodisi tiste, ki se usmerjajo k industrijskim obratom doma. Dodati je treba, da je bilo v preteklih 20 letih v preselitvenem procesu udeleženi kar 65 % Slovencev in, da je vsak peti aktivni član naše družbe migrant v smislu začasne preselitve, dnevne migracije na delovno mesto ali stalne preselitve. Vključujoč obdobja intenzivnega izseljevanja v preteklem in v začetku tega stoletja lahko rečemo, da se je gotovo več kot polovica obeh zadnjih generacij Slovencev preseljevala.

Procesom preoblikovanja pokrajine pod vplivom migracijskih tokov zato lahko pri nas sledimo že iz preteklih obdobj:

1.- Predindustrijske družbe, ko je cirkulacija prebivalstva temeljila le na občasnih agrarnih sezonskih delih in je zaslužek namenjen v glavnem vzdrževanju družine; ali v

2.- Industrijske družbe, ko je z izgradnjo železnic prvič omogočena intenzivnejša migracija na delo v industrijska mesta in pristanišča, oziroma izseljevanja preko oceana, in ko je ta vrsta emigracije bistveno omilila agrarno prenaseljenost mnogih območij Slovenije; ali pa

3. - Agrarno-urbane družbe ko se vedno bolj stopnjuje pomen dela v sekundarnem produkcijskem sektorju in ^{se} z novo socialistično družbeno ureditvijo ^{se} poveča število obratov v industriji, ki zaposlujejo delovno silo sproščeno v kmetijstvu. Oblikujejo se cone dnevne migracije, izboljšujejo prometne infrastrukture, prvič je opaziti socialni prelog na oddaljenih, oziroma produkcijsko ^{ne} zanimivih področjih, mesta se polnijo s prebivalstvom iz podeželja, itd.: in še

4.- Urbane družbene strukture, ko zemlja pridobiva vedno bolj na pomenu kot gradbena površina in le v večjih združenih arealih tudi za agrarno produkcijo. Delež kmečkega prebivalstva, stagnira in je regionalno nemobilno, medtem, ko se izredno okrepi mobilnost industrijskega mestnega prebivalstva, ki se seli iz mesta navzven, a vseeno ostane v gravitacijskih conah mest; spreminja delovna mesta in se vedno bolj ^{tudi} tercijalizira oziroma išče štandardu in kvalifikaciji primerno mesto v tujini - na kratko/ je v socialnem in regionalnem pogledu mobilno. (38)

V prikazanih štirih fazah razvojnega procesa naše družbe, ki je povezan z migracijskimi tokovi, zasledimo povsod tendenco zaposlitve izven domačega kraja. Torej je funkcija "delo" že od nekdaj imela primarno vlogo v okviru preselitvenega procesa. Šlo je za zaposlitev bodisi na veleposestniški zemlji panonskih nižin, ali za težaško delo v pristaniščih in rudnikih v Evropi oziroma čezoceanskih deželah, ali pa za preseljevanje delovne sile na tehnizirana delovna mesta industrijsko razvitih držav.

Z udeležbo v teh tokovih, ki so tako po svoji družbeni pogojenosti različni in vzroke za istovetno oblike mobilnosti ne gre enačiti, so spremembe v regijah doselitve in odselitve znatne. Posledice kontinuiranega procesa migracijskega cikla se v večjem delu dežele kažejo v obliki začasne ali trajne izselitve. V tem prostoru sodelujeta dve socio-geografsko pogojeni skupini občanov, ki svojstveno oblikujeta vezi do domovine in vplivata na preobrazbo domače regije v pozitivnem, ali včasih tudi negativnem smislu. Oglejmo si obe grupi prebivalstva z nalogo, da ugotovimo kakšne vrste odnosov v okviru migracijskega cikla gojijo te skupine oseb do matične regije:

1. Konservativno pogojena skupina občanov izhaja v glavnem iz agrarnega podeželja in se zaposli v razvitem industrijskem območju z željo, da bi v čimkrajšem času čimveč zaslužila. Omenjena grupa še namreč v določenem trenutku zave razlike v dohodku in standardu svojega gospodinjstva napram tistemu, ki živi in dela v ruralnem okolju in neagrarnih dejavnostih. (52)

Možnosti za izboljšanje gnotnega položaja so pri tej skupini zaradi slabe strokovne usposobljenosti zelo omejene. Obenem pa pri tej skupini migrantov ni opaziti želje po večji socialni mobilnosti ali spremembi dela, ki so se ga člani te skupine v začetku migracijskega procesa priučili.

Domači kraj je v očeh migrantov, glede na socialne odnose, velikokrat nadpovprečno in nerealno hvaljen ter emocionalno karakteriziran kot "domovina, rodna gruda" i.p.d. Delovno mesto je temu nasprotno "neprijazna tujina", "izkeriščevalska družba", itd.

Relativno visok zaslužek, pridobljen z migracijsko odločitvijo, je v prvi vrsti namenjen zvišanju življenjskega standarda posameznika in njegove družine. Kupujejo nov avto, preuredijo hišo ali pa si postavijo celo novo...

Ko skupina omenjenih migrantov doseže to stopnjo razvoja, upa na možnost čimprejšnjega odhoda v domači "ljubljeni" kraj. Vendar se je v vmesnem času skorajda neopazno premaknila tudi socialno-determinantna platforma v smeri večjega štandarda. Zadržanitev tega štandarda pa je nujna še nadaljnja zaposlitev v okviru migracijskega gibanja.

Regije v katerih prihaja do podobnih reakcij poimenujemo lahko z "labilnimi migracijskimi prostori". Tu nastopa namreč velik razkorak med številom delovnih mest izven agrarne produkcije in delovno silo, ki delo išče (disproporc). Slabša je tu tudi možnost izobraževanja, kar vse vpliva na slabši izhodiščni položaj dela željnih prebivalcev te regije. Slaba infrastrukturna ureditev v vaseh sili predvsem mlajše dinamično prebivalstvo v odseljevanje za stalno.

2. Progresivno pogojena skupina občanov sprejema možnosti med delovnim okoljem in domačim krajem kot realno pot navzgor po socialni hierarhični lestvici. Izključena je emocionalna navezanost na matično regijo, ki pa se je vseeno vkalkulira v perspektivne načrte (kraj oddiha, gospodarske aktivnosti...). Ponavadi je mobilnost pogojena s trenutnimi kritičnimi situacijami glede na spremenljive situacije v gospodarstvu, politiki ali subjektivnem življenju. (52)

Prostor v katerem nastopa omenjena socialna skupina migrantov je ponavadi urbano okolje, kjer delovnih mest ne manjka. Zakonitost iskanja boljšega zaslužka za določeno socialno skupino strokovno usposobljenih delavcev vodi v premeščanje delovne sile.

Regije v katerih nastopajo take zakonitosti lahko poimenujemo "stabilni migracijski prostori". Razlik med ponudbo in povpraševanjem po delovnih mestih tu ni - niti ni razlik med bolj ali manj razvitimi območji, ki bi lahko pogojevale preselitve. V takem prostoru gre za zavestno subjektivno odločitev neke socialne skupine ljudi po spremembi prostorov življenjskih funkcij v glavnem zaradi materialne oziroma socialne in ne eksistenčne narave.

2. Migracijski cikli v Sloveniji

Tudi v SR Sloveniji lahko diferenciramo v glavnem dvoje prostorskih enot, v katerih nastopajo migracijski procesi pod različnimi zakonitostmi.

V prvi vrsti je treba ločiti:

1. Stabilne migracijske prostore občin in regij z viškom delovnih mest in visokim odstotkom strokovno usposobljenih migrantov, in
2. Labilne migracijske prostore občin in regij Slovenije s pomanjkanjem delovnih mest v sekundarnih, terciarnih in kvartarnih dejavnostih in z precejšnjim deležem ne-kvalificirane, ter iz agrarnih gospodinjstev prihajajoče, migracijskim tokovom podvržene, delovne sile.

Glavni vzrok za intenzivnejše preseljevanje prebivalstva, bodisi začasno ali za stalno, gre iskati v razvoju oziroma koncentraciji industrijske produkcije in s tem gospodarske moči v Evropi in pri nas. Industrializacija je namreč tisti faktor, ki v neki širši ali ožji regiji najbolj spreminja ustaljene, oziroma konzervativne procese v družbi. Namestitev industrije in s tem povečanje delovnih mest izzove koncentracijo prebivalstva oziroma migracijo na krajše ali daljše in časovno različno definirane razdalje. Na ta način doseže industrija, ki ji služijo še spremljajoče terciarne in kvartarne dejavnosti, v ekonomske dejavnike, predvsem pa v oblikovanje in transformacijo demografskih elementov v prostoru. (83)

Slovenija v tem pogledu ni izjema. Diferenciacije med posameznimi regijami, tako glede gospodarskega razvoja kot glede demografskih sprememb in s njimi tesno povezanimi intenzivnimi migracijskimi procesi, so izraz procesoloških faz v industrializaciji oziroma urbanizaciji tega prostora.

a) Socialno-geografski pokazatelji, ki pogojujejo migracijske procese v Sloveniji

V Slovenskem prostoru se v industrializacijskem razdobju delovali različni družbeni (politični) in ekonomski faktorji, ki so v večji ali manjši meri pogojevali preselitvene procese. Nekateri med njimi so neposredno merljivi z empiričnimi podatki, drugi zopet ne. Med te zadnje lahko kot glavne štejemo:

A. Indirektni faktorji socialno-geografske mobilnosti:

1. spreminjanje družbenega odnosa do posameznih narodov in narodnosti;
2. socialna in ekonomska politika do določene skupne občanov;
3. prestavljanje državnih in regionalnih meja ter specifičen tretman mejnih linij (odprta in zaprta meja);
4. določevanje prioritete za plansko-gospodarski razvoj glede na surovine, panogo in regije;
5. kreditno monetarna in socialna politika v določenem obdobju in regiji;
6. družbeno-ekonomska situacija v širšem geografskem prostoru (krizna obdobja);
7. migracijska tradicija v okviru posameznih področij.

Za vsako od navedenih točk lahko uporabimo celo vrsto elementov, ki nam bi pokazali diferenciacijo v regionalnem kot tudi časovnem pogledu. Nikakor jih pa ni moč direktno opredeliti s samo enim absolutnim ali relativnim številom.

Drugače je pri nekaterih pokazateljih, ki so zajeti že v statističnih zbirnih podatkih in ki kažejo na direktne zveze s socialno-geografskim preslojevanjem oziroma na socialno in regionalno mobilnost prebivalstva.

B. Neposredni pokazatelji socialno-geografske mobilnosti:

1. spreminjanje deleža zaposlenih v posameznih sektorjih dejavnosti (odnos med panogami zaposlitve);
2. diferenciacija v izvoru in višini dohodka prebivalstva (kmečkih, delavsko-kmečkih in neagrarnih gospodinjstev);
3. spreminjanje kvalifikacijske strukture prebivalstva (po potrebe po kadrih) in deleža aktivnosti po spolu in starosti;
4. transformacija izrabe zemljiških površin (sprememba vrednotenja zemlje);
5. izraba industrijskih obratov in infrastrukturne mreže (policentrizem in prometna infrastruktura).

Indirektni faktorji - socialno-geografske mobilnosti:

Empirično neopredeljive postavke so posledica širših družbenih vplivov v prostoru. S spremembo odnosa družbe do posamezne socialne skupine ljudi v določenem geografskem okolju, se spremeni tudi odnos prebivalstva do ustaljenih oblik funkcijske aktivnosti v prostoru, kar vodi v končni konsenkvenci do mobilnosti oziroma transformacije v socialnem in regionalnem pogledu.

(41)

- Spremembe odnosa družbe do nacionalno pogojene skupine prebivalstva, kot je bil to primer v obdobju avstro-ogrske monarhije v okviru Slovenije, privede v večji meri do teženj po prostorski spremembi dejavnostnih točk. Podobno kot na začetku stoletja, se je tudi v času okupacije Primorske s strani Italije slovenski živelj zaradi odnosa vladajoče nacionalnosti do manjšine v okviru državne ureditve, a večine v obmejnem prostoru, intenzivneje preseljeval.
- Tretman do določene socialno-ekonomske pogojene skupine prebivalstva je v preteklosti izzval številne migracijske tokove v okviru posameznih strokovno-usposobljenih skupin. V Sloveniji smo registrirali predvsem odliv zdravstvenih delavcev, gradbincev in drugih kvalificiranih občanov, ki svoje znanje dru-

gače vrednotijo kot družba v kateri so se usposobili.

- Družbeno vrednotenje mejne linije vpliva v veliki meri na oblikovanje tokov migracije tudi v Sloveniji. Odprta meja pogojuje intenzivnejšo mobilnost prebivalstva in hitrejši gospodarski razvoj obmejnih področij kot pa zaprta mejna linija napram gospodarsko-aktivnemu prostoru onstran mejne črte. V pomurskih občinah, na primer, je preko 90 % migracijske aktivnosti prebivalstva v primeru meddržavne mobilnosti usmerjene preko "odprte" jugoslovansko-avstrijske meje in le poredko preko jugoslovansko-madžarske meje.
- Planski razvojni akti, ki zadevajo posamezno regijo, občino ali kraj odločajo v veliki meri na to, v kakšni obliki se bo prebivalstvo odločalo za migracijo. Prioriteta v razvoju ene panoge v določenem kraju vodi do koncentracije prebivalstva v širše gravitacijsko zaledje take plansko zastavljene industrije in velikokrat ustavi migracijske tokove na večje razdalje. Izgradnja industrijskih obratov v Beli krajini je, na primer, v veliki meri sanirala preselitvene trende v pokrajini.
- K družbeno-gospodarskem planiranju kot regulatorju migracijskih tokov je treba šteti tudi monetarno-kreditno oziroma socialno politiko, ki s svojimi akti omogoča določeni socialni skupini ljudi doseči platformo standarda, ki bi ga v primeru nedefinirane socialno-denarne politike dosegli le z migracijo. Podpora določeni panogi n.pr. kot je temu primer kmetijstvo (nabava tehničnih pripomočkov), izravna do neke mere krivuljo deagrarizacijskega procesa na podeželju, in zavira odseljevanje.
- Krizna in konjunkturna obdobja v družbeni in ekonomski sferi lahko bistveno vplivajo na migracijske tokove - tako na tiste, ki so vezane na domači prostor, kot tudi na meddržavne migracije. Krizna obdobja v odnosu med družbenimi strukturami (odnos med državnimi ureditvami), kot tudi v gospodarstvu, zvirajo mobilnost prebivalstva, medtem, ko jih konjunktura pospešuje. Regulacijski akti posameznih družbeno-ekonomskih grupa-

cij odločajo o naselitvi, delovnem mestu in funkciji določene grupe prebivalcev. Kot primer lahko služi različno omejevanje zaposlitve v Zahodno-evropske države v času "naftne krize" v začetku sedemdesetih let.

- Glede na subjektivne faktorje (sorodstvena razmerja) in konstantne migracijske tokove iz nekaterih področij, lahko govorimo tudi o tradiciji migracijskega cikla, za katerega ni več objektivno-realnih pogojev, a vseeno eksistira v določenih področjih. Kot primer nam lahko služijo območja intenzivnega predvojnega izseljevanja (Dolenjska, Bela Krajina), kjer so dani pogoji za aktivnost doma, saj celo primanjkuje delovne sile ustreznega profila, pa vendar večje število prebivalcev migrira.

Neposredni pokazatelji socialno-geografske mobilnosti;

Empirično opredeljive pokazatelje regionalne mobilnosti bi lahko zasledili že v številu in deležu mobilnega prebivalstva (dnevni migranti, priseljenci in odseljenci), oziroma v odnosu med imigranti in emigranti v neki regiji. Vendar nam ta podatek sam po sebi ne bi povedal ničesar o resničnih snasih, motivih in izrazih kompleksne socialno-geografske mobilnosti v prostoru. Že predno se namreč neki migracijski tok ustali ali celo oblikuje nastopijo v družbeni bazi spremembe, ki kažejo na migracijske trende v prihodnosti.

(35,38)

- Med prvimi se oblikuje neklasičen odnos med zaposlenimi v agrarnem in drugih sektorjih, ki je pogojen z različnimi poprej omenjenimi faktorji. Zaradi na novo oblikovanih delovnih mest izven agrarne sfere narašča število zaposlenih v neagrarnih dejavnostih. Leta 1900, na primer, je bilo na Slovenskem še 73,3 % agrarnega prebivalstva, katerega število je do začetka II. svetovne vojne padlo na 58,8 % in je še leta 1961 znašalo 31,6 %, da bi nazadnje v letu 1971 pripadalo agrarnemu sektorju gospodarstva le še 311.156 prebivalcev ali 18,1 %

vsega prebivalstva SR Slovenije. Vsporedno s tem se večja delež zaposlenih v drugih dejavnostih, katerega delovna sila ne živi več na podeželju, ampak vedno bolj v mestih, oziroma v mestnih gravitacijskih conah. Prebivalstvo se je torej v veliki meri preselilo ali pa je udeleženo v dnevni migraciji. Leta 1990 je npr. živelo v mestih le 15,1 % prebivalstva Slovenije, leta 1948 še vedno le 26,3 %, leta 1961 živi v mestih že 34,4 % prebivalstva Slovenije, dokler ni v naslednjih desetih letih poraslo število mestnega prebivalstva na 719.567 oseb ali 41,6 % vseh prebivalcev Slovenije. Vidi se, da je oblikovanje delovnih mest v posameznih naselitvenih jedrih prispevalo k večji mobilnosti prebivalstva, ki se socialno transformira in regionalno migrira v področja neagrarne gospodarske aktivnosti. (82)

- Vsporedno s tem je vedno bolj očitna diferenciacija v stopnji ekonomske moči med tistim delom prebivalstva, ki je dinamično in mobilno in tistim, ki se oklepa tradicionalnih prvin človekovega delovanja. V zaporedju oblikovanja urbane družbe zato sledimo fazam agrarne usmerjenosti, mešano delavsko-kmečke usmerjenosti in delavski strukturi gospodinjstev. Predvsem zadnji dve se oblikujeta v pogojih migracijskega procesa.

Mešana delavsko-kmečka struktura gospodinjstev je najboljši indikator začetka procesa socialnega preslojevanja družbe iz agrarne v industrijsko in urbano. Ta socialni vzpon navezuje nase v velikem številu primerov tudi regionalno mobilnost. (37)

Med leti 1961 in 1966 se je na primer število mešanih delavsko kmečkih gospodinjstev v Sloveniji že zmanjševalo (za 24 %) podobno kot tudi število čistih kmečkih gospodinjstev, kajti faza popolne preusmeritve v eno specializirano dejavnost je že v teku. V nekmečkih gospodinjstvih je bilo registriranih

več gospodinjstev, ki so se popolnoma preseljala (Indeks 293).

- zaradi potreb po usposobljenih kadrih v novo oblikovanih jedrih ekonomske moči se vedno intenzivneje spreminja kadrovska politika. Struktura prebivalstva po usposobljenosti za določen poklic narašča. Strokovnjak z določeno kvalifikacijo zatem lahko bolj prosto izbira delovno mesto v isti panogi za katero je usposobljen v širšem prostoru in v pogojih, ki mu najbolj ustrezajo. Prihaja do dveh vzporednih procesov: narašča delež kvalificirane delovne sile obeh spolov, obenem pa se stopnjuje tudi procent zaposlenih v neagrarnih dejavnostih vseh starostnih kategorij. Slovenija nudi primer takega razvoja, ki pa je diferenciran glede na socialno-geografske cone. Izven agrarnega sektorja je danes n.pr. zaposleno že okrog 41 % žensk, medtem, ko je bil delež žensk zaposlenih v teh panogah leta 1953 le 33 %. "Velike razlike med posameznimi kraji v rasti moške in ženske delovne sile so izraz različne stopnje urbanizacije. Počasna ali neustaljena rast delovnih mest za moško ali žensko delovno silo, zlasti v agrarnih področjih jo sili k sezonskemu izseljevanju." (39,47)
- S procesom industrializacije in urbanizacije ter z vzporedno potekajočim migracijskim procesom se občutneje spreminja tudi odnos do zemlje. V Sloveniji so ponavado površine, ki so ugodne za kmetijsko izrabo razparcelirane med več lastniki, kar onemogoča racionalno izrabo pripomočkov za delo in ne nudi časa ustreznega dohodka. Zato se v fazi transformacije družbe vedno bolj opuščajo oddaljene in produkcijsko nezanimive površine, kajti z migracijo, bodisi vsakodnevno ali sezonsko, nastopa primanjkljaj v delovni sili na kmečkem domu, Zemljišča, predvsem v zaležjih mest in slovenske "industrijske osi", vedno bolj pridobivajo na pomenu kot gradbene parcele. Obenem so visoko vrednotene tudi tiste parcele, ki vsebujejo specialne naravno-geografske poteze, ki se lahko izrabljajo v določenem letnem času (sekundarna počitniška bivališča). (35)

Stanovanja, ki so nastala v tem okolju služijo predvsem rekreaciji nekmečkega prebivalstva tako, da je leta 1967 0,7 % teh gospodinjstev že v popolnosti izražalo povsem urbane navade družbež (Sekundarna počitniška bivališča so v SR Sloveniji nastale v glavnem po letu 1961 oziroma med leti 1967 in 1971, ko je število le-teh naraslo iz 2094 na 4281).

Prebivalstvo, ki migrira dnevno na delo sedaj ne potuje le ob delavnikih, ampak se seli tudi od dela prostih dneh, ko se odpelje v počitniški kraj. Podobne tendence zasledimo tudi v migraciji v tujino, ko je prebivalstvo vedno bolj mobilno in je domači kraj velikokrat prispedoba kraja oddiha in rekreacije.

- S povečanjem delovnih mest v jedrih gospodarske aktivnosti niso vplivali na razvoj vseh regij enako intenzivno. Vspodbujali smo v glavnem stalne preselitvene procese. Z policentrično zasnovo industrijskega razvoja in izgradnje prometnic ter intenzifikacije komunikacij narašča pomen dnevne migracije na delovno mesto. "Odstotek izven kraja zaposlitve prebivajočih in v industriji zaposlenih se je tako med leti 1953 in 1961 tako povečal od 41 na 52 % in znaša danes že preko 60 % vseh zaposlenih v sekundarnih dejavnostih". Industrijska podjetja v 222 slovenskih krajih so zalagala leta 1961 z delovno silo že 4700 krajev, ali 78,3% vseh slovenskih naselij. (38,83

Ugotovimo lahko, da je mobilnost prebivalstva zaradi delovnih motivov že povsod odsev urbane družbene strukture, oblika sezonskega zaposlovanja pa je že povsem ustaljen funkcijski izraz slovenske družbe, ki oblikuje specifičen odnos do matične regije. Rezultat tega oblikovanja bomo lahko v bodoče sledili. (76)

b. Oblike in obseg sodobnih migracij v Sloveniji.

Izmed številnih vrst migracijskih tokov lahko v Sloveniji po drugi svetovni vojni beležimo v glavnem le migracije, ki jim je primarni vzrok ekonomika ali standard posameznika. Zato je razumljivo, da govorimo v glavnem le o tako imenovanih "ekonomskih migracijah", katerim je prvotem motiv izboljšanje življenjske sredine potem migracije in zaslužka na oddaljenem delovnem mestu.

Glede regionalnega obsega teh modernih migracijskih tokov lahko beležimo:

- migracije v okviru zaključene regije,
- migracije medregionalnega karakterja,
- medrepubliške migracije in
- mednarodne migracije. (42)

Omenjene oblike migracijskih tokov obsegajo časovno širok spekter trajanja - od enodnevnih do večdnevnih, oziroma večletnih. V glavnem pa bi lahko razvrstili preselitvene tokove na Slovenskem glede na trajanje v :

- dnevne migracije,
- tedenske migracije,
- sezonske migracije in
- večletne migracije ter
- migracije za stalno (časovno nedefinirane).

Ponavadi se tako regionalni kot časovno pogojeni faktorji migracijskih tokov v nekem soskladju, oziroma izkazujejo določene zakonitosti. Tako naprimer je dnevna migracija tesno povezana z migracijami v okviru zaključene regije, tedenske in večdnevne migracije se navezujejo na širši medregionalni okvir, medtem ko mednarodne in medrepubliške migracije karakterizira sezonstvo ali večletna oziroma daljša determinanta. (74)

A. Dnevna migracija v okviru zaključene regije, je najbolj razširjena oblika migracij v slovenskem prostoru. Zaledja industrijskih krajev so se v toku tridesetih povejnih let preobrazila v

gravitacijska območja dnevne migracije delovne sile. Delovna sila v okviru vsakodnevnega migracijskega toka potuje tako dan za dnem iz kraja bivanja v kraj zaposlitve. V Sloveniji se je zato izoblikovalo več področij dnevne migracije v katerih so aktivno udeleženi v potovanju na delo alohtoni migranti, ki so se poprej preselili iz prometno neugodno opremljenih krajev sem, in tisti avtohtoni, ki so z zaposlitvijo v industrijskem centru vir dohodka podvojili, oziroma preusmerili izraz gospodinjstva iz kmečkega v nekmečki. Leta 1966 je imelo na primer kar 274 krajev industrijske obrate, ki so zaposlovali delovno silo iz širše okolice. Največ krajev oddaja delovno silo prevsem v gravitacijskem zaledju večjih mest kot so Ljubljana in Maribor, saj je tu vsako naselje udeleženo v dnevnem migracijskem toku. Tako so naselja ljubljanskih in mariborske občine v skoraj vseh primerih (rasen Ljubljane-Vič-Rudnik) udeležene v tej obliki migracije 95-100 odstotno, obenem pa črpajo tukajšnja delovna mesta delovno silo tudi iz naselij širše okolice: Domžale (94 %), Vrhnika (91 %), oziroma Slovenska Bistrica (93 %), Ptuj (75 %) itd. (Tabela 1.) (39,41)

Is občin in regij nerazvitega oziroma manj razvitega sveta subpanonskega gričevja in kraških planot, kjer relief otežkoča izboljšanje prometnih poti, je dnevna migracija delovne sile precej niska. Tako je vključenih v tok dnevne migracije delovne sile v industrijska podjetja v občini Sevnica prebivalstvo komajda 65 % naselij, v občini Ribnica ali Murska Sobota pa že bistveno manj (56 % oziroma 57 %) naselij, da bi lahko v Kočevski občini govorili o absolutnem minimumu z 18 % naselij v občini, ki oddajajo delovno silo v okviru dnevne migracije v industrijska podjetja. (39)

Leta 1961 je bilo od 187.035 delavcev v industriji že 97.666 delavcev, ki so prebivali v drugem kraju kot je bil kraj njihove zaposlitve. Posebno trend prebivanja izven kraja zaposlitve kaže na preference po taki obliki urejenosti življenja delovnih ljudi v Sloveniji. V zadnjem desetletnem obdobju se je namreč delež v kraju zaposlitve bivaajočih delavcev povečal

Tabela 1 Število in delež naselij, ki oddajajo delovno silo dnevno v kraje zaposlitve leta 1953, 1961 in 1971

Naselje	1951		1961		1971	
	število	delež v %	število	delež v %	število	delež v %
Ajdovščina	36	62	52	90	58	100
Brežice	67	59	88	79	109	96
Celje	68	52	122	93	129	99
Cerknica	18	15	84	69	115	90
Črnomelj	62	36	121	69	167	95
Domžale	100	62	154	94	163	98
Dravograd	13	54	23	90	24	100
Gornja Radgona	39	39	69	70	97	98
Grosuplje	69	33	175	81	205	96
Hrastnik	17	85	20	100	20	100
Idrija	39	61	57	89	64	100
Ilirska Bistrica	29	47	50	81	61	98
Izola	5	50	10	100	10	100
Jesenice	28	93	28	93	30	100
Kamnik	71	62	100	78	114	99
Kočevje	16	9	32	18	156	88
Koper	25	24	75	74	94	92
Kranj	90	74	114	94	120	99
Krško	62	33	128	69	174	93

Mestelje	1951		1961		1971	
	Število	delež v %	Število	delež v %	Število	delež v %
Laško	81	76	90	84	107	100
Lenart	17	22	54	69	76	97
Lendava	28	68	36	88	40	97
Litija	55	35	91	58	148	94
Lj.-Bežigrad	16	76	21	100	21	100
Lj.-Center	1	100	1	100	1	100
Lj.-Moste-Polje	34	56	57	94	59	97
Lj.-Šiška	57	91	63	100	63	100
Lj.-Vič-Rudnik	83	43	126	66	178	93
Ljutomer	42	61	60	87	69	100
Logatec	20	44	44	96	46	100
Maribor	126	70	177	99	178	100
Metlika	35	59	39	66	56	95
Mozirje	35	57	56	92	61	100
Murska Sobota	49	36	77	57	134	99
Nova Gorica	60	45	101	76	132	99
Novo mesto	97	29	259	73	349	98
Ormož	17	21	65	80	79	97
Piran	9	82	11	100	11	100
Postojna	44	66	46	69	67	100
Ptuj	66	81	186	87	215	100
Radlje ob Dravi	20	53	35	42	38	100
Radovljica	83	58	90	95	95	100

Naselje	1951		1961		1971	
	Število	delež v %	Število	delež v %	Število	delež v %
Ravne na Koroškem	39	87	44	100	43	98
Ribnica	27	30	51	56	79	87
Sevnica	88	70	82	65	124	98
Sežana	64	38	114	67	163	96
Slovenj Gradec	20	61	32	97	33	100
Slovenska Bistrica	82	64	120	93	129	100
Slovenske Konjice	49	60	76	93	80	97
Šentjur pri Celju	38	31	110	90	121	99
Škofja Loka	52	31	122	72	163	96
Šmarje pri Jelšah	47	25	143	76	186	98
Tolmin	52	44	102	87	114	97
Trbovlje	16	94	17	100	17	100
Trebaje	45	21	156	71	215	98
Tržič	26	76	33	97	34	100
Velenje	33	79	41	98	42	100
Vrhnika	26	79	30	91	31	94
Zagorje ob Savi	60	83	67	93	72	100
Žalec	73	67	98	93	104	99
SR Slovenije	2756	54,5 %	4725	83,3 %	5883	97,7 %

za 28 %, medtem, ko je delež tistih delavcev, ki stanujejo izven kraja zaposlitve narasel za več kot enkrat toliko, ali za celih 66 %.

Glede na omenjene zakonitosti so se v Sloveniji že izoblikovala sklenjena področja dnevne migracije, ki se ponekod že prepletajo med seboj, oziroma kažejo na intenzivnost tega procesa. Izven intenzivnejših oblik dnevne migracije delovne sile v so v Sloveniji ostala le nekatera področja v Prekmurju, na Goriškem in deloma na Dolenjskem in Notranjskem. Ustaljene oblike migracije z nad 10 % prebivalcev (-po V.Klemenčič) posameznega naselja, ki se udeležujejo vsakodnevnega potovanja na delovno mesto, najdemo v Osrednji Sloveniji ter v zraščajočih se conah Maribora, Celja, Kopra ter Nove Gorice. V teh področjih intenzivne dnevne migracije se hitro menja socialna struktura prebivalstva v smeri urbane strukture in terciarizacije (Fourastie). (39,41) Vidne oblike take pokrajine so, poleg drugega, spalna naselja, delavsko-kmeška struktura gospodinjstev, intenzivna prometna aktivnost itd.

B. Medregionalne migracije stalnega karakterja.

Z postopno industrializacije v povojnem obdobju so v slovenskem prostoru naraščala delovna mesta na katera se je zaposlovala delovna sila sproščena v agrarno prenaseljenem prostoru slovenskega podeželja. V mesta z industrije in njihovo okolico se je prelil velik del, višek delovne sile. To je tisto prebivalstvo, ki se je ob zaposlitvi ob nekmečkem poklicu odselilo iz domačega kraja v bolj ali manj oddaljene kraje z delovnimi mesti v sekundarnem in terciarnem sektorju in ni čakalo na možnost prometno ugodne povezave za oblikovanje dnevne migracijske aktivnosti. (49,7)

V obdobju 1961-1971 so imele zato pozitivni migracijski saldo samo industrijsko bolj razvite občine Slovenije kot so Ljubljana, Maribor, Celje, Domžale, Jesenice, Koper, Kranj, Nova Gorica in Velenje, medtem, ko je izredno depopulacijske področje zaslediti v občini Ptuj, Slovenska Bistrica in Ormož ter Šmarje pri Jelšah.

Negativne vrednosti pri migracijskem saldu za to obdobje je zaslediti saten še v vsej severovzhodni Sloveniji, na Dolenjskem ter na Primorskem in v Posočju. (76)

Opažamo torej, da je presežek števila doseljencev nad številom odseljencev izrazit le v sorazmerno majhnem delu Slovenije. V Pevsod drugod prevladujejo odselitvene tendence, ali pa število prebivalstva stagnira. Posebno prizadeta so pri tem območja odseljevanja izven osrednjega, razvitega dela Slovenije (Ljubljana, Gorenjska, Celje, Velenje, Maribor, Koper in Nova Gorica) ob tako imenovani "gospodarski osi". Vzrok za tako neugodno migracijsko bilanco v večini slovenskih občin gre iskati v problemu nezaposlenosti in neugodni gospodarski in infrastrukturni opremljenosti prostora. Probleme, ki s tem v zvezi nastopajo (praženje obmejnega prostora, socialni prelog, demografski problemi itd.) zaenkrat deloma rešuje, ponekod pa še stopnjuje sezonsko zaposlovanje v tujino, ki predvsem v obšobnih slovenskih pokrajinah odvaža mlado delovno silo preko državnih meja (Tabela 2). (78,82)

C. Medrepubliške migracije sezonskega zaposlovanja v Sloveniji

V gospodarako aktivnih področjih prihaja poleg omenjenih dveh oblik migracijskih tokov dnevne migracije in stalnih priselitev tudi do doselitev sezonske delovne sile delavcev iz drugih republik Jugoslavije. Potrebe po določeni strukturi delavcev so v slovenski industriji tako specifične, da lahko zaposlijo skorajda izključno alohtono prebivalstvo, ki prihaja večinoma iz neslovenskega etničnega prostora. Tako je danes zaposlenih v slovenskem gospodarstvu 75.500 delavcev iz drugih republik (1975)

(49,58)

Večina delavcev je prišla iz Hrvaške (41,7 %) ter Bosne in Hercegovine (33 %), ki dajeta skupaj 3/4 vse delovne sile iz drugih jugoslovanskih republik. Ker jih večina izhaja iz nerazvitih področij omenjenih dveh republik ni čudno, če je ob

Tabela 2 Migracijski saldo v občinah SR Slovenije med leti 1961 in 1971

Naselje	1961/1971
Ajdovščina	- 1552
Brežice	- 1103
Celje	+ 4219
Cerknica	- 749
Črnomelj	- 1466
Domžale	+ 1844
Dravograd	- 369
Gornja Radgona	- 1147
Grosuplje	- 1534
Hrastnik	- 329
Idrija	- 691
Ilirska Bistrica	- 920
Isola	+ 384
Jesenice	+ 376
Kamnik	+ 283
Kočevje	-1181
Koper	+ 5092
Kranj	+ 3129
Krško	- 1673
Laško	- 965
Lenart	- 1765
Lendava	- 1548
Litija	- 1369
Lj.-Bežigrad	+ 9479
Lj.-Center	- 3454
Lj.-Moste-Polje	+ 9277
Lj.-Šiška	+ 16836
Lj.-Vič-Rudnik	+ 9627
Ljutomer	-937
Logatec	-510
Maribor	+12602

Naselje	1961/1971
Metlika	+ 1202
Mozirje	- 1010
Murska Sobota	- 1815
Nova Gorica	+ 1924
Novo mesto	- 607
Ormož	- 2220
Piran	+ 471
Postojna	- 446
Ptuj	- 3649
Radlje ob Dravi	- 2219
Radovljica	+ 533
Ravne na Koroškem	- 256
Ribnica	- 620
Sevnica	- 747
Sežana	- 1228
Slovenj Gradec	- 812
Slovenska Bistrica	- 1353
Slovenske Konjice	- 1060
Šentjur pri Celju	- 1326
Škofja Loka	+ 2
Šmarje pri Jelšah	- 2572
Tolmin	- 1567
Trbovlje	- 76
Trebnje	- 2112
Tržič	+ 55
Velenje	+ 3243
Vrhnika	+ 90
Zagorje ob Savi	- 281
Žalec	+ 380
SR Slovenija	- 49236 in + 80048 = + 30812

prihodu v Slovenijo kar 62 % delavcev iz drugih republik ne-kvalificiranih in, da zasedajo tudi delovna mesta, ki so kvalifikaciji ustrezna. (58,89)

Vendar v toku zaposlitve v Sloveniji delavci iz drugih republik SFR Jugoslavije kmalu spremenijo dve osnovni karakteristiki zaposlitve: dosežejo socialno višji nivo (le 39 % je še NKV) zaposlitve in spremenijo svoje odločitve o začasnosti zaposlitve v Sloveniji.

Od vseh delavcev iz drugih republik v slovenski industriji je le še 34 % sezoncev ali takih delavcev, ki še niso za stalno naseljeni pri nas, obenem pa le 13 % le-teh meni, da se ne namerava tu nastaniti za stalno.

Zaključimo lahko, da v kolikor je delavec prišel v Slovenijo še z namenom, da bo tu ostal, ali pa se je med sezonskim delom tako odločil, tedaj je njegov interes usmerjen na iskanje čim boljše možnosti zaslužka. V tem primeru imajo prednost pri zaposlovanju delavca tiste panoge, ki lahko ponudijo čim stalnejše zaposlitev. Delavec, ki mu je to cilj, napreduje v delovni organizaciji, se izobražuje in se tudi družbeno aktivizira. Na kratko: "Ko delavec izgubi sezonski predznak se njegove integracijske težnje v družbi okrepijo".

V primeru pa, da je prišel delavec iz druge republike v Slovenijo s kratkoročnimi, sezonskimi ambicijami, je njegov osnovni interes osredotočen na ozko pojmovano zaposlitev.

Kvaliteta bivališča, prehrana in dogajanje v družbi ga ne zanimajo, kajti vse je podrejeno enemu cilju: prihraniti in zaslužiti čimveč. V taki družbeni sredini prihaja do oblikovanja določenih prostorskih izrazov kot so barakarska naselja, lokalni eni nacionalnosti i.p.d. (Tabela 3)

Tabela 3 Struktura delavcev iz drugih jugoslovanskih republik v Sloveniji po času bivanja in regionalni pripadnosti

8

doba bivanja v SRS	SFRJ povprečno	SR Hrvatska	SR Srbija	SR B i H	SR Makedonija	SR Črna Gora	AP Vojvodina	AP Kosovo
do enega leta	16,9	10,0	23,6	15,7	29,2	12,5	21,4	25,0
1 - 2 leti	19,1	13,6	18,9	26,9	20,8	31,3	21,4	41,7
3 - 4 leta	12,7	12,9	10,5	17,2	16,2	-	7,1	25,0
5 - 6 let	7,7	7,5	8,5	6,7	8,3	12,5	7,1	-
6 - 7 let	5,3	5,4	6,6	4,5	-	-	7,1	-
7 - 8 let	2,8	4,3	2,3	2,3	-	-	-	-
8 - 9 let	3,9	4,6	4,3	2,9	-	6,2	-	-
9 - 10. let	5,7	6,8	4,3	6,7	8,3	-	7,2	-
več kot 10 let	25,7	34,8	20,9	17,2	16,7	37,5	28,6	8,3

**Tabela: Delež delavcev iz drugih jugoslovalnskih republik
po panogah dejavnosti v SR Sloveniji**

Panoga dejavnosti	delež od vseh delavcev iz drugih republik	delež v številu zapos- lenih dolične panoge
Industrija in rudarstvo	37,3	7,9
kmetijstvo	3,6	12,6
gozdarstvo	1,0	16,5
gradbeništvo	36,7	42,4
promet in svezve	7,8	14,4
trgovina in gospodarstvo	5,6	4,9
obrt	4,5	11,6
komunala	3,6	14,9

D. Mednarodne permanentne migracije (sezonskega in večletnega karakterja)

bomo v nadaljevanju detaljneje opredelili in proučili. Lahko pa trdimo, da je bila Slovenija v povojnem obdobju prva v Jugoslaviji vključena v tokove mednarodnih migracij ekonomske narave, posebno še ob jugoslovansko-avstrijski in jugoslovansko-italijanski meji. Tu so se izoblikovali naslednji migracijski tokovi:

- dnevna migracija v industrijska in trgovska podjetja in na veleposestva ob meji;
- sezonska migracija (tedenska ali večdnevna) na gradbišča, v gostinstvo in veleposestva v obmejnih regijah;
- sezonska migracija za agrarna in sezonska dela v daljšem obdobju leta v sosednjih deželah;
- začasna zaposlitve v tujini v Zahodnoevropskih deželah;
- začasna zaposlitev detaširanih delavcev v tujino in
- začasna in stalna zaposlitev v prekomorskih deželah.

Vsi omenjeni migracijski tokovi so izoblikovali svojstvene odnose in oblike v pokrajini. Obsežnost in primarnost posameznih vplivov je očitna v pokrajinski sliki, ki izraža tako v svoji zunanji podobi (motorizacija, rekonstrukcija, barakarska naselja...) in še posebej v notranji strukturi (transformacija agrarnega prebivalstva v urbane forme življenja - izraz prostočasovnih aktivnosti i.p.d.) prebivalstva tipične forme oziroma indikatorje. (29)

Zato lahko podobno kot drugod v Jugoslaviji in Evropi tudi v Sloveniji ločimo:

- labilne prostore (odseljevanje prebivalstva ali stagnacija) in
- stabilne regije Slovenije (gospodarsko zdrava območja), (23) kjer nastopajo naslednje oblike selitvene mobilnosti prebivalstva:
 - 1.- območja močne mobilnosti;
 - 2.- območja zmerne mobilnosti in
 - 3.- območja šibke mobilnosti prebivalstva. (35,79)

Tabela 4 Migracijske karakteristike občin v SR Sloveniji

O b č i n a	Imobilno prebivalstvo		Skupaj mobilno prebivalstvo		Priseljenci	Mobilno prebivalstvo		Začasno zaposleni		
	abs.	%				Dnevni migranti	+	v tujino	++	
Ajdovščina	9.903	45,9	11669	54,1	7418	63,5	3715	31,8	536	4,6
Brežice	7.871	31,6	16999	68,4	11064	65,1	4231	24,9	1704	10,0
Celje	17.994	31,0	40000	69,0	29593	73,9	8392	20,9	2015	5,0
Cerknica	4.760	33,6	9410	66,4	5971	63,5	3159	33,6	280	3,0
Črnomelj	6.626	38,7	10512	61,3	6899	65,6	2391	22,7	1222	11,6
Domžale	8.263	25,8	23764	74,2	13959	58,7	8830	37,2	975	4,1
Dravograd	2.511	33,1	5085	66,9	3395	66,8	1493	29,4	197	3,9
Gornja Radgona	4.817	23,5	15669	76,5	11070	70,6	2869	18,3	1730	11,0
Grosuplje	8.117	35,2	14946	64,8	9339	62,5	5034	33,7	573	3,8
Hrastnik	3.998	35,9	7113	64,1	4981	70,0	1967	27,7	165	2,3
Idrija	8.657	48,8	9076	51,2	6750	74,4	2217	24,4	1109	1,2
Ilirska Bistrica	7.493	49,4	7665	50,6	5100	66,5	2313	30,2	252	3,3
Isola	1.632	15,6	8856	84,4	7375	83,3	1640	18,5	141	1,6
Jesenice	9.124	33,1	18427	66,9	13742	74,6	3980	21,6	705	3,8
Kamnik	6.293	28,0	16181	72,0	9983	61,7	5644	34,9	554	3,4
Kočevje	4.259	24,9	12809	75,1	9957	77,7	2123	16,6	729	5,7
Koper	7.368	20,8	28077	79,2	22032	78,5	5673	20,2	372	1,3
Kranj	17.536	31,1	38819	68,9	29969	69,5	10907	28,1	943	2,4
Krško	8.709	33,2	17553	66,8	11780	67,1	4398	25,1	1375	7,8
Laško	5.254	28,5	13212	71,5	8733	66,1	3809	28,8	670	5,1
Lenart	6.037	35,2	11121	64,8	8121	73,0	1707	15,3	1294	11,6
Lendava	12.680	47,1	14238	52,9	7900	55,5	2445	17,2	3893	27,3
Litija	5.892	35,3	10793	64,7	7157	66,3	3415	31,6	221	2,0
Lj.-Bežigrad	15.075	36,5	26243	63,5	21186	80,7	4535	17,3	522	2,0
Lj.-Center	16.841	41,9	23293	58,1	21761	93,4	891	3,8	641	2,8
Lj.-Moste-Polje	11.846	26,5	32871	73,5	23901	72,7	8447	25,7	523	1,6
Lj.-Šiška	19594	29,7	46290	70,3	35111	75,9	10094	21,8	1085	2,3
Lj.-Vič-Rudnik	28.286	43,0	37461	57,0	29461	78,6	6929	18,5	1071	2,9
Ljutomer	5.636	31,0	12519	69,0	8563	68,4	2589	20,7	1367	10,9
Logatec	2.630	34,9	4915	65,1	3185	64,8	1662	33,8	68	1,4

+ podatki popis prebivalstva 1971

++ podatki RK SZDL 1976

O b š i r a	Imobilno prebivalstvo		Skupaj mobilno prebivalstvo		Priseljeni	Mobilno prebivalstvo				
	abs.	%				Dnevni migranti	Začasno zaposleni v tujino			
Maribor	51.623	30,1	120.122	69,9	90334	75,2	20.393	16,9	9395	7,9
Metlika	2.714	38,0	4.426	62,0	3122	70,5	933	21,1	371	8,4
Mozirje	6.400	41,7	8.932	58,3	5687	63,7	2.688	30,1	557	6,2
Murska Sobota	29.460	46,1	34.391	53,9	22166	64,4	5.578	16,3	6647	19,3
Nova Gorica	17.297	33,6	34.162	66,6	22511	65,9	11.017	32,2	634	1,9
Novo mesto	17.628	35,2	32.440	64,8	21598	66,6	9.511	29,3	1331	4,1
Ormož	7.187	38,8	11.374	61,2	8162	71,8	1.987	17,4	1225	10,8
Piran	1.529	12,4	10.830	87,6	8620	79,6	1.987	18,3	223	2,1
Postojna	6.779	35,6	12.270	64,4	9089	74,1	2.977	24,3	204	1,6
Ptuj	23.476	35,7	42.291	64,3	27663	65,4	9.132	21,6	5496	13,0
Radlje	6.056	36,1	11.001	63,9	7804	70,9	2.630	23,9	567	5,2
Redovljica	7.132	24,9	21.476	75,1	13825	64,4	6.919	32,2	732	3,4
Ravne	8.529	35,5	15.466	64,5	11091	71,7	3.394	21,9	981	6,4
Ribnica	4.952	41,8	6.882	58,2	4161	60,5	1.699	24,7	1022	14,8
Sevnica	7.354	39,2	11.422	60,8	7922	69,3	2.803	24,6	697	6,1
Sežana	8.813	38,4	14.153	61,6	9713	68,6	4.223	29,8	217	1,5
Slov. Gradec	1.136	46,9	9.194	53,1	5524	60,1	3.351	36,4	1319	3,5
Slov. Bistrica	9.903	32,6	20.503	67,4	13943	68,0	5.378	26,2	1182	5,8
Slov. Konjice	9.494	49,7	9.612	51,3	5663	58,9	3.077	32,0	872	9,1
Šentjur	5.912	34,9	11.033	65,1	7363	66,7	3.126	28,3	544	4,8
Škofja Loka	10.594	34,3	20.245	65,7	12709	62,7	7.021	34,7	524	2,6
Šmarje	11.831	38,6	18.777	61,4	13207	70,3	4.454	23,7	1116	6,0
Tolmin	10.015	45,7	11.916	54,3	7824	65,7	3.390	28,4	702	5,9
Trbovlje	10.969	59,3	7.530	40,7	6384	84,8	970	12,9	176	2,3
Trebnje	6.375	37,3	10.725	62,7	7346	68,5	2.978	27,8	401	3,7
Tržič	5.548	19,0	23.476	81,0	17001	72,4	6.154	26,2	321	1,4
Velenje	2.892	9,8	26.568	90,2	22550	84,8	3.504	13,2	514	1,9
Vrhnika	3.692	26,6	10.161	73,4	6441	63,4	3.500	34,4	220	2,2
Zagorje	6.841	43,5	8.865	56,5	5560	62,7	3.161	35,7	144	1,6
Žalec	7.720	23,1	25.744	76,9	16790	65,2	7.864	30,5	1090	4,3
SR Slovenija	591. 605	34,2	1.135.532	65,8	797.229	70,2	273.947	24,1	64356	5,7
SFR Jugoslavija	9.731.190	47,4	10.791.782	52,6	8.235.985	76,3	1.405.797	13,0	1.150000	10,6

Iz priložene tabele, ki obravnava migracijske karakteristike prebivalstva Slovenije (priseljenci, dnevni migranti in zdomci v številu vsega prebivalstva) izstopajo v vrednostih občine in regije, ki so nad ali podpovprečno udeležene v toku premeščanja prebivalstva. Slovensko prebivalstvo je nasploh bolj mobilno od jugoslovanskega v poprečju, saj je tudi stopnja urbanizacije, v kateri se stopnjuje človekova življenjska funkcija "udeležba v prometu", pred večino jugoslovanskih regij. (69,89)

Medtem, ko je v sedanjem generacijskem ciklu migriralo v Jugoslaviji 52,6 % vsega prebivalstva znaša ta delež v Sloveniji 65,8 % kar pomeni, da se je vsak drugi Slovenec v preteklih štiridesetih letih vsaj enkrat preselil, in, da je stopnja imobilnega avtohtonega prebivalstva v SRS izredno nizka (34,2 %).

Vendar slovenske pokrajine diferencirano izražajo globalne in posamezne komponente selitvenih aktivnosti. Nasploh izstopajo v deležu mobilnega prebivalstva regije v centralni Sloveniji, v sosedstvu centrov gospodarske aktivnosti (občine: Domžale, Kamnik, Radovljica, Tržič....), oziroma tista območja v Zahodni Sloveniji in deloma na Štajerskem, ki se pridobila v zadnjih letih na ekonomski moči (Koper, Izola, Piran... in Velenje, Žalec, Laško...) K visokemu deležu mobilnega prebivalstva ted prispevajo v glavnem priselitve iz drugih regij Slovenije in delovna sila, ki se vsakodnevno vozi na delo v industrijska podjetja bližnjih krajev. (27,82)

Povsem drugod pa gre iskati območja, ki s močnim deležem súčasno zaposlenih v tujini vplivajo na število in delež mobilnega prebivalstva občine. Ponavadi se to regije, ki nasploh izkazujejo poprečne vrednosti pri migracijah občanov in se nahajajo v fazi intenzivnejše vključitve v selitvene tokove v Sloveniji, (Črnomelj, Brežice, Gornja Radgona, Lenart, Ormož, Ptuj...), predvsem v območju terciarnega panonskega gričevja.

Redkeje pa je velik delež začasno zaposlenih v tujini najti tam, kjer bi bile podpovprečno nizke število mobilnega prebivalstva; kjer je sezonska selitev na delo v tujino torej ena najpomembnejših komponent + mobilnosti občanov. Tak razvoj srečujemo le še v Severovzhodni Sloveniji (Murska Sobota, Lendava in deloma na Bolenjskem (Ribnica..)). Trdimo pa vseeno lahko, da se tokovi začasne zaposlitve na tuje na splošno največkrat oblikujejo v območjih smerne mobilnosti prebivalstva.

Gibanje prebivalstva v Sloveniji pa je najbolj šibko tam, kjer novejših gospodarskih posegov v pokrajini ni, oziroma je to minimalno in je zaposlovanje vezano na starejše industrijsko osnovo ali na tradicionalno obliko življenja. V kolikor ne gre za večje aglomeracije so to tudi območja bolj ali manj stalnega odseljevanja. V Sloveniji velja to zlasti za nekatera območja Primorske (Tolmin, Idrija, Ajdovščina...), Zasavje (Tbovlje, Zagorje...) in Severovzhodne Slovenije (Slov. Konjice, Slov. Gradec, Murska Sobota, Lendava...). V omenjenih regijah so priselitve, predvsem pa dnevna migracija redkokdaj nad republiškim poprečjem, oziroma je stagnacija ali odseljevanje prebivalstva v druge regije Slovenije ali v tujino veliko bolj aktualno.

c) Zakonitosti začasne migracije iz Slovenije na delo v tujino.

Glede na močne preselitvene tokove v Sloveniji, ki kažejo na izredno mobilno prebivalstvo republike, so migracije ekonomskega ali delovnega karakterja v tujino skoraj v vseh regijah Slovenije sestavni del različno močnih preselitvenih tendenc. Gibanje prebivalstva Slovenije, ki je v zadnjih 40 letih zajelo preko milijon ljudi, oziroma 65,8 % vseh v republiki Sloveniji bivaajočih, pa ne gre posploševati kar na ves teritorij Slovenije. Še posebno ne, če gre za sodobne mednarodne migracije, ki so zajele nekatera področja Slovenije veliko bolj kot ostala. V tem pogledu je namreč nujno tudi opredeliti slovenski prostor v okviru jugoslovanske skupnosti, ki ustvarja specifične pogoje, o katerih je bilo že govora, za mobilnost prebivalstva preko državnih meja. Razumljivo je zato, da za zakonitosti začasnih migracij iz Slovenije na delo v tujino iščemo v:

- pogojih in razmerah jugoslovanske socialistične in samoupravne družbe, in v
- specifičnem odnosu slovenskih regij do migracij v tujino glede na obseg, smer ter družbeno-ekonomske in demografske karakteristike.

(19,20)

A. Diferenciacija slovenskih migracij na začasno delo v tujino v okviru jugoslovanskega migracijskega toka.

(I)

Popis prebivalstva SFR Jugoslavije je leta 1971 prvič zajel na celotnem teritoriju Jugoslavije tudi tisto prebivalstvo, ki je bilo v času popisa začasno odsotno v tujini, oziroma je tam opravljalo strokovno delo. Poprej smo podatke o delavcih začasno zaposlenih v tujini dobivali deloma preko službe Zavodov za zaposlovanje, ali pa smo v okviru manjše

regije (sondnega območja) z anketami zajeli tudi te kategorije prebivalstva. Popis 1971. leta pa nam je dal enkratne rezultate, ki še vedno niso v popolnosti obdelani, a vseeno že kažejo na regionalne razlike in zakonitosti v posameznih regijah Jugoslavije. Ugotovljeno je bilo s kakšnimi preverjanji v okviru nekaterih regij, da so rezultati oziroma podatki popisa o začasno zaposlenih v tujini bolj ali manj realni in v najslabšem slučaju odstopajo v obsegu za 15 - 25 % od realnosti. Seveda samo takrat, če se upošteva, da gre za številčno stanje začasno zaposlenih v tujini - torej aktivnih - brez njihovih družinskih članov, oziroma za stalno izseljenih Jugoslovanov. (5, 69)

Po podatkih Eveznega izvršnega sveta decembra prejšnjega leta je v tujini okrog en milion sto tisoč začasno zaposlenih jugoslovanskih delavcev skupaj s družinskimi člani. Če ne upoštevamo letnih potem je podatek o preko 700.000 delavcev začasno zaposlenih v tujini zelo blizu podatka, ki ga je zajela statistika 1971, ki navaja 671.908 delavcev iz Jugoslavije na začasnem delu v tujini. (6,69,93)

Podatki za Slovenijo se malce bolj problematični predvsem zaradi dveh vzrokov:

1. bližine odprte meje s Italijo in Avstrijo, ki dopušča dnevne migracije v tujino in
2. relativno zgodnjih migracijskih tokov v tujino, ki odpirajo problem "začasnosti" na stežaj.

Vseeno so podatki Republiške konference SZDL, ki jih ta trenutek lahko štejejo za najbolj umestne in preverjene, in ki navajajo 64.356 začasno zaposlenih slovenskih delavcev v tujini, v približnem soskladju s podatki statistike izpred petih let s približno 25 % manj registriranimi zdomci (48.086). (6,68,69)

Ob koncu prejšnjega leta je tako začasno živelo oziroma delalo v tujini 6,6 % Jugoslovanov, od katerih jih je bilo približno 10 % (105.000 začasno zaposlenih Slovencev v tujini s družinskimi člani) navezanih na slovensko matično ozemlje. Če upoštevamo, da predstavlja podatek o aktivni delovni sili v tujini kar 20 % vseh zaposlenih doma, lahko ^{le se potrdimo} ~~še~~ ~~zrednino~~ ~~posebnost~~ ~~zdomskega~~ ~~deleža~~ v družbeno-ekonomski politiki Jugoslavije. (4,6)

Slovenski tokovi začasne zaposlitve v tujino imajo velikokrat s jugoslovanskimi ekonomskimi migracijami v tujino malo skupnih karakteristik, če abstrahiramo, da veljajo sanje iste norme in pogoji za zaposlitev v tujino kot za ostale prebivalce države. (10)

Če si ogledamo samo njihov delež v primerjavi s drugimi nacionalnostmi Jugoslavije, ali pravilneje, če upoštevamo podatke za republiko Slovenijo in jih vrednotimo s podatki drugih republik in pokrajin pridemo do karakterističnih ugotovitev: (15, 69,73)

1. Slovenija predstavlja eno dvanajstino jugoslovanskega prebivalstva pa vendar zaposluje kar eno sedmino vsega aktivnega prebivalstva Jugoslavije (delovno silo celo "uvažja") in vendar ima preko 60.000 začasno zaposlenih v tujini.

2. Slovensko prebivalstvo je v primerjavi s deležem, ki ga ima v okviru jugoslovanske skupnosti nadpovprečno veliko začasno na delu v tujini. Medtem, ko je delež slovenske narodnosti v Jugoslaviji komajda 8,4 %, je od vseh aktivnih Jugoslovanov na delu v tujini več kot 9,0 % Slovencev. ^(+0,6) Podobne tendence kažejo le še republike Hrvatska (+12), Makedonija (+1) ter Bosna in Hercegovina (+1).

3. Predvsem v prvem obdobju začasnega zaposlovanja v tujino med leti 1960 in 1962 je bil delež slovenskih migrantov v okviru Jugoslavije posebno velik. V tem časovnem obdobju je republika

Slovenija udeležena v toku ekonomske migracije z 15 do 20 odstotki in je po teh vrednostih zaostajala le za sosednjo republiko Hrvatsko.

4. Posebno močno se je, za razliko od ostalih republik in pokrajin Jugoslavije izoblikoval migracijski tok v sosednjo Avstrijo, kamor je dandanes usmerjeno preko 16 % vseh začasno zaposlenih Slovencev v tujini; še posebno vpadljiva pa je bila ta usmeritev do srede šestdesetih let, ko je republika Slovenija dajala do dve tretjini vse jugoslovanske delovne sile v Avstrijo. Edinole Srbija prednjači danes pred SR Slovenijo po deležu zaposlenih zdomcev iz svoje republike v Avstriji (22 %).

5. Slovensko prebivalstvo prednjači tudi po zaposlitvi v alpski Švici, saj niti v eni republici Jugoslavije delež zaposlenih v tej deželi ne doseže slovenskega, ki znaša okrog šest odstotkov.

6. Glede na uspešno organizirano osnovno in strokovno šolstvo v Sloveniji je bilo pričakovati, da bo v okviru Jugoslavije socialna skupina strokovno usposobljenih zdomcev iz Slovenije pri vrhu jugoslovanskega povprečja (22 %). Vendar je slovenska nacionalnost kar z 33 % strokovno usposobljenimi daleč pred drugimi narodi in narodnostmi na začasnem delu v tujini.

7. Slovenija se ostro diferencira od ostalih regij Jugoslavije po deležu žensk na začasnem delu v tujini. Delež ženske delovne sile je skorajda adekvaten z deležem, ki ga ima ženska v delovnem procesu v matični slovenski regiji. Med migranti v tujino je zastopana z 42 %, kar pomeni celih deset odstotkov več kot znaša jugoslovansko povprečje.

8. Karakteristično za slovensko zdomstvo skupnost v tujini pa je tudi dejstvo, da je na začasnem delu veliko mladega prebivalstva obeh spolov. Slovenija je z skorajda dvema tretjinama mlade delovne sile (59,1 %), skupaj z republiko Črna Gora, od-

dala procentualno največ dinamične, mlade in mobilne delovne sile v tujino.

Če na kratko povzamemo karakteristike Slovenije kot republike in njene nacionalnosti na začasnem delu v tujini v okviru Jugoslovanskih republik in pokrajin lahko zapišemo:

- da je delež začasno zaposlenih iz te razvite republike v Jugoslaviji nadpovprečno visok, in da kaže, podobno kot v republiki sami, znake razvite urbane družbe ("uvoz delavcev", visoka stopnja zaposlenosti, velik odstotek ženske delovne sile, mobilno prebivalstvo),
- da so se intenzivneje kot drugod, in terminsko poprej izoblikovali migracijski cikli z tokovi in protitokom migracije predvsem v sosednje dežele (Avstrija in Italija), ter še posebno v alpske dežele Švico in Avstrijo. Podobno kot drugod v Jugoslaviji pa so absolutno najbolj izdelani migracijski tokovi med Slovenijo in ZR Nemčijo in
- da demografske karakteristike delovne sile začasno zaposlene v tujini kažejo na tako socialno skupino prebivalstva, ki nima več karakteristik agrarne družbene strukture, kot je temu še primer drugod v Jugoslaviji (na pr. delež kmetov na delu v tujini iz BiH je 68 %), ki je v intenzivnem preslojevanju prebivalstva, ampak že industrijske, če ne urbane družbe izredne mobilnosti v socialnem in regionalnem pogledu, kar ji deloma omogoča tudi geografska lega ob odprtih mejah in socialno-ekonomski status v okviru jugoslovanske skupnosti narodov in narodnosti.

B. Diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti na začasno delo v tujino.

Čeprav Slovenija že kot celota izstopa iz jugoslovanskega povprečja, zasledimo v okviru njenih meja širok spekter migracijskih karakteristik, ki bodisi nakazuje različne vrednosti in pogostost migracij na začasno delo v tujino, ali pa diferencira slovenske regije med seboj glede na socio-ekonomske posebno-

sti migracijskih tokov. Posamezni faktorji, ki karakterizirajo migracije na začasno delo v tujino, oblikujejo tisto tipično obliko migracij iz določene slovenske regije po kateri lahko sledimo vrsti zakonitosti v prostoru njenega nastanka. Da bi lahko ovrednotili obliko migracijskega cikla iz posameznih regij Slovenije in jih diferencirali med seboj je nujno, da iz podatkov, ki nam jih nudi popis prebivalstva izluščimo naslednje, v strokovni literaturi kot centralne migracijske faktorje označene, elemente: (42,71)

- število in delež začasno zaposlenih v tujini glede na družbeno-ekonomske značilnosti,
 - usmerjenost migracijskega toka začasno zaposlenih v tujini in
 - demografske značilnosti v okviru migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini.
- Diferenciacija Slovenije glede na obseg migracijskega cikla na začasno delo v tujino in družbeno geografsko pogojenost selitev

Za razumevanje nasprotij, ki izhajajo iz številčno različno močne migracijske dejavnosti, smo podatke o začasno zaposlenih v tujini (Popis prebivalstva 1971) prenesli na posamezne upravne enote (občine) SR Slovenije in jih dopolnili z osnovnimi podatki o razvitosti in dejavnosti posamezne regije. Prvo osnovo diferenciacije prostora po obsegu začasnih mednarodnih / daje skupna karta o : migracij

- številu začasno zaposlenih v tujini glede na število prebivalcev matične občine in narodnem dohodku občine v letu 1976,
- o deležu začasno zaposlenih v tujini v številu neagrarnega aktivnega prebivalstva matične občine leta 1975 in
- o strukturi aktivnega prebivalstva po dejavnostih po občinah Slovenije leta 1971.

V preteklem letu kaže delež začasno zaposlenih delavcev v tujini povezano z dejavnostjo letih in narodnim dohodkom posamezne-

ga območja pričakovane zakonitosti. Področje z izredno velikim deležem začasno zaposlenih v tujini so tudi regije v katerih je bil v letu 1976 narodni dohodek na prebivalca med najnižjimi v Sloveniji. V glavnem bi lahko glede na postavljene kriterije razdelili Slovenijo v štiri cone, ki bi na eni strani pokazale razvitost posameznih območij na drugi strani pa bi povezale to gospodarsko determinanto s številčnostjo začasne zaposlitve v tujini. Mejne vrednosti posameznih elementov v posameznih občinah bi bile: (Glej karto!) (II., III., IV.)

- A: - nad 40 % začasno zaposlenih v tujini glede na število vsega prebivalstva regije;
- nad 40 % začasno zaposlenih v tujini v številu neagrarnega prebivalstva in
- pod 20.000 dinarjev narodnega dohodka na prebivalca v letu 1976
- nad 50 % aktivnega prebivalstva zaposlenega v primarnem sektorju dejavnosti,
- B: - med 20 in 40 % začasno zaposlenih v tujini glede na število vsega prebivalstva
- med 20 in 40 % začasno zaposlenih v tujini v številu neagrarnega prebivalstva
- med 20.000 do 25.000 dinarjev narodnega dohodka na prebivalca v letu 1976
- med 25 - 50 % zaposlenimi v primarnem sektorju dejavnosti
- C: - med 10 in 20 % začasno zaposlenih v tujini glede na število vsega prebivalstva
- med 5 in 20 % začasno zaposlenih v tujini v številu neagrarnega prebivalstva
- med 20.000 in 50.000 dinarjev narodnega dohodka na prebivalca v letu 1976
- med 10 in 25 % zaposlenimi v primarnem sektorju dejavnosti
- D: - pod 10 % začasno zaposlenih v tujini glede na število vsega prebivalstva
- pod 5 % začasno zaposlenih v tujini v številu neagrarnega prebivalstva
- nad 50.000 dinarjev narodnega dohodka na prebivalca v letu 1976 in

- pod 10 % zaposlenimi v primarnem sektorju dejavnosti.

Pri tako zastavljenem obsegu vrednosti osnovnih migracijskih dejavnikov (delež migrantov ekonomske karakteristike območja) smo lahko na ozemlju Slovenije diferencirali štiri glavne tipe področij z migracijami na začasno delo v tujino: (Tabela 5 in 5 a).

Tip. I. a) Osrednjo Slovenijo z ljubljansko kotlino karakterizira celoten nizek delež začasno zaposlenih v tujini, ki ne predstavljajo velikega deleža niti v številu neagrarnega prebivalstva, a so zdomci iz tega območja po strokovni usposobljenosti oziroma dejavnostni orientaciji najbolj usposobljen kader začasno zaposlen na tujem, ki obenem izhaja iz ekonomsko najmočnejših regij Slovenije.

b) Širše gravitacijsko zaledje Ljubljana in Primorske ima na začasnem delu v tujini nizek odstotek delavcev, ki iz nekaterih redkih območjih že odhajajo v tujino direktno iz kmečke zemlje, ki jih diferencirano ekonomsko stanje v občinah (razmerje med razvitimi in nerazvitimi območji) silí v to.

c) Iz Gorenjske, Notranjske, Zasavja in Koroške, predvsem iz regij tradicionalne močne industrije in penderstva, se zaposluje v tujini po deležu majhen odstotek prebivalstva, ki pa pomeni v številu aktivnega prebivalstva izven agrarnih dejavnosti že celotno močno skupino ljudi. Posebno negativno se izraža omenjen delež v območjih, kjer so gospodarsko regije relativno šibke in kjer odhaja na tuje tako aktivno prebivalstvo iz agrarnih kot iz neagrarnih dejavnosti (Slovenj Gradec).

Tip II. a) Ožja mariborska regija ima v tujini veliko število zaposlenih, ki pa v številu vsega in aktivnega prebivalstva ne pomenijo preveč. Delež kmečkega prebivalstva v tujini je relativno nizek, kar pove, da se iz tega gospodarsko močnega območja isseljuje prebivalstvo že strokovno usposobljeno.

Tabela 5 Nekaterne karakteristike migracijskega vikla na začasno delo v tujino v slovenskih občinah

Občina	I	II	III	IV
Ajdovščina	1	3	3	3
Brežice	2	2	2	2
Celje	4	4	3	4
Cerknica	4	3	3	3
Črnomelj	2	2	2	2
Domžale	4	3	3	3
Dravograd	4	3	3	3
Gornja Radgona	2	2	2	1
Grosuplje	3	2	3	2
Hrastnik	4	3	3	4
Idrija	4	2	4	3
Ilirska Bistrica	4	3	3	2
Izola	4	3	4	4
Jesenice	4	4	3	4
Kamnik	4	3	3	3
Kočevje	3	3	3	2
Koper	4	3	4	3
Kranj	4	4	4	4
Krško	3	3	3	2
Laško	3	2	3	2
Lenart	1	1	1	1
Lendava	1	2	1	1
Litija	4	3	3	3
Lj.-Bežigrad	4	4	4	4
Lj.-Center	4	4	4	4
Lj.-Moste-Polje	4	4	4	4
Lj.-Šiška	4	4	4	4
Lj.-Vič-Rudnik	4	3	3	4
Ljutomer	2	2	2	1
Logatec	4	3	4	3
Maribor	3	3	3	3
Metlika	3	3	3	2
Mozirje	3	2	2	2

Občina	I	II	III	IV	
Murska Sobota	1	2	1	1	
Nova Gorica	4	3	4	3	
Novo mesto	4	3	3	2	
Ormož	1	1	1	1	
Piran	4	4	4	4	
Postojna	4	3	4	3	
Ptuj	2	2	2	1	
Radlje ob Dravi	3	2	3	2	
Radovljica	4	3	3	4	
Ravne na Koroškem	4	4	3	4	
Ribnica	2	3	2	2	
Sevnica	3	2	3	2	
Sežana	4	3	4	2	
Slovenj Gradec	4	2	3	2	
Slovenska Bistrica	3	2	3	2	
Slovenske Konjice	3	3	3	2	
Šentjur pri Celju	2	1	2	2	
Škofja Loka	4	3	4	4	
Šmarje pri Jelšah	2	1	2	1	
Tolmin	3	2	3	2	
Trbovlje	4	4	3	4	
Trebnje	3	2	3	2	
Tržič	4	4	3	4	
Velenje	4	4	3	4	
Vrhnika	4	3	3	4	
Zagorje ob Savi	4	3	3	3	
Žalec	3	3	2	2	
	I.	II.	III.	IV.	
+ I.- delež zdomcev v številu prebivalstva	Kategorije	1 40 in več,	2 20 - 40,	3 10 - 20,	4 do 10 %
+ II.- višina narodnega dohodka na prebivalca ob- čine v letu 1976	Kategorija	4 nad 50	3 30 - 50	2 20 - 30	1 pod 20 ti- soč dir

++ III. - delež zdoncev aktivnega prebi- valstva izven ag- rarnih dejavnosti	Kategorije	1 nad 40,	2 20 - 40,	3 10 - 20,	4 do 10 %
+++ IV.- delež zaposlenih iz glavnega sektor- ja dejavnosti na tujem	Kategorije	1 nad 50,	2 25 - 50	3 10 - 25	4 do 10 %

+ Glej karto: Število začasno zaposlenih v tujini glede na število prebivalcev matične občine in narodni dohodek občine v letih 1966

++ Glej karto: Delež začasno zaposlenih v tujini v številu aktivnega prebivalstva sekundarnega, terciarnega in kvartarnega sektorja matične občine v letu 1975

+++ Glej karto: Struktura aktivnega prebivalstva po dejavnosti po občinah BR Slovenije leta 1971

STRUKTURA AKTIVNEGA PREBIVALSTVA PO DEJAVNOSTIH PO OBČINAH SLOVENIJE L.1971

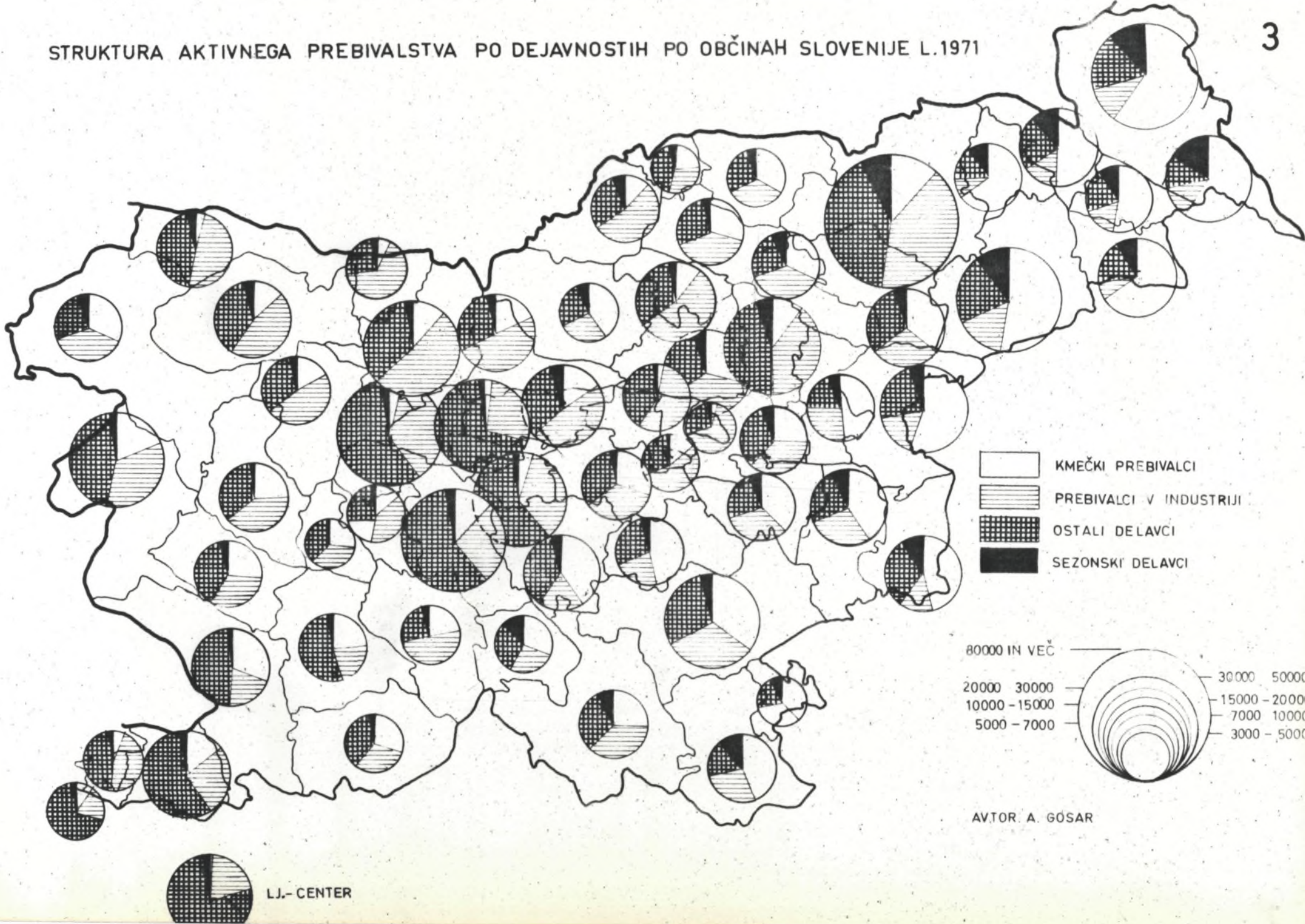

Tabela 5 a: Tipi v slovenskih občin glede na katere migracijske
karakteristike na sačasno delo v tujino

Tip I	I ⁺	II ⁺	III ⁺	IV ⁺
a.) Ljubljana-Center	4	4	4	4
Ljubljana-Bežigrad				
Ljubljana-Šiška				
Ljubljana-Moste-Polje				
Kranj				
Piran				
b.) Izola	4	4	4	3
Škofja Loka				
Nova Gorica	4	4	3	3
Koper				
Postojna				
Idrija				
Logatec	4	4	3	2
Idrija				
Sežana				
c.) Jesenice	4	3	4	4
Ravne				
Velenje				
Trbovlje				
Tržišče				
Celje				
Ljubljana-Vič-Rudnik	4	3	4	3
Vrhnika				
Radovljica				
Krstanik				

Tip I	I ⁺	II ⁺	III ⁺	IV ⁺
nadalj.				
c.) Domžale				
Kamnik				
Litija	4	3	3	3
Zagorje				
Cerknica				
Ajdovščina				
Dravograd				
Slovenj Gradec	4	3	2	2
Tip II.				
a.) Maribor	3	3	3	3
b.) Slovenske Konjice				
Kočevje	3	3	2	3
Metlika				
Krško				
Slov. Bistrica				
Radlje				
Laško	3	3	2	2
Sevnica				
Grosuplje				
Trebnje				
Tolmin				
c.) Žalec	3	2	2	3
Mozirje	3	2	2	2
Tip III.				
a) Brežice				
Črna na Koroškem	2	2	2	2

	I.	II.	III.	IV.
b.) Ribnica	2	2	2	3
Šentjur	2	2	2	1
Gornja Radgona	2	2	1	2
Ljutomer				
Ptuj				
Šmarje	2	2	1	1

Tip IV.

a.) Lenart	1	1	1	1
Ormož				
Murska Sobota	1	1	1	2
Lendava				

* I. Delež začasno zaposlenih v tujini o številu vsega prebivalstva matične regije,

(Vrednostne kategorije: 1 = 40 in več premilov
2 = 20 - 40 premilov
3 = 10 - 20 premilov
4 = do 10 premilov)

II. Delež začasno zaposlenih v tujini o številu aktivnega prebivalstva zaposlenega izven agrarnega sektorja v domači regiji;

(Vrednostne kategorije: 1 = nad 40 odstotkov
2 = 20 - 40 odstotkov
3 = 10 - 20 odstotkov
4 = pod 10 odstotkov)

III. Delež kmečkega prebivalstva o številu začasno zaposlenega prebivalstva

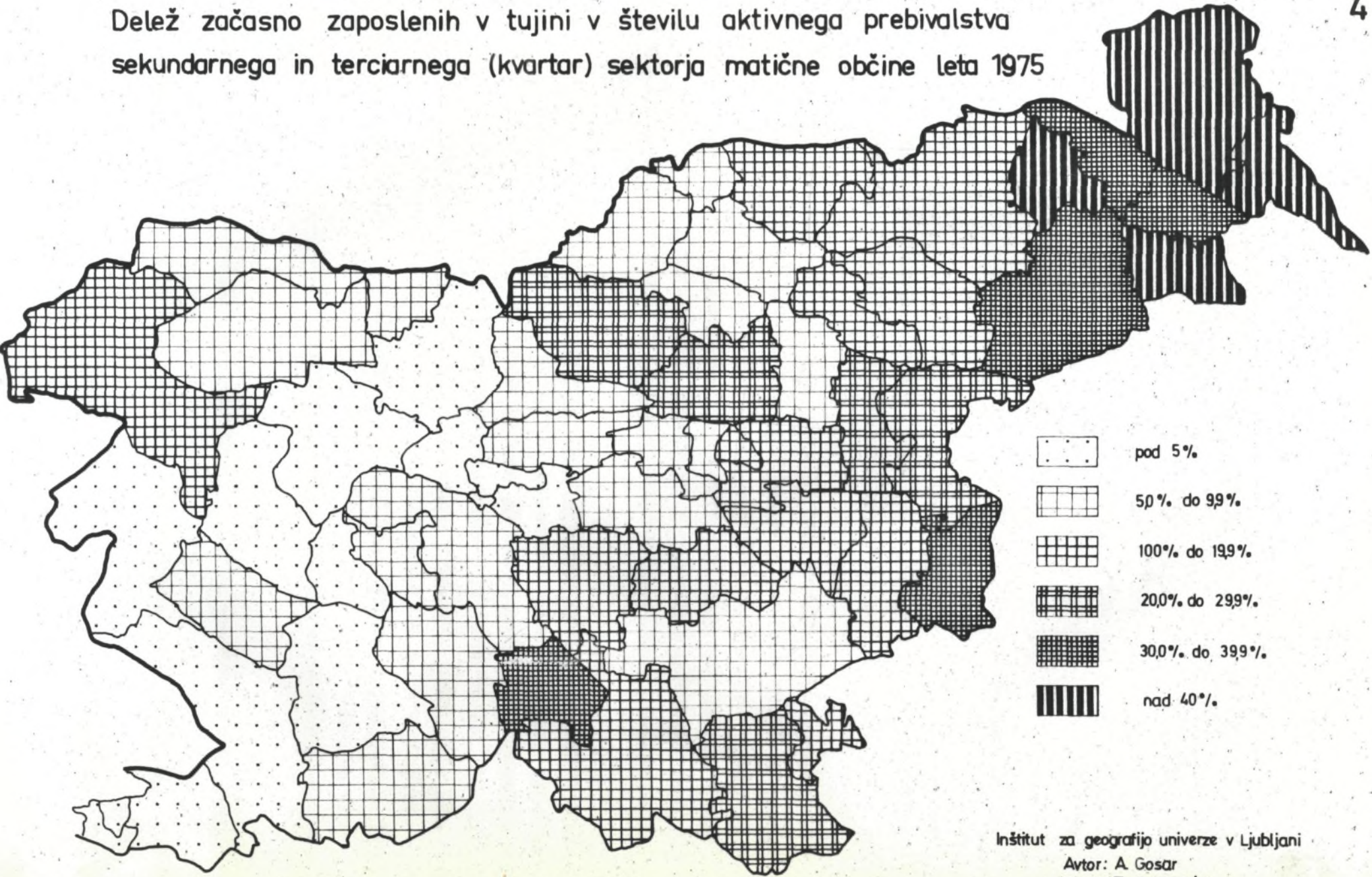
domače regije na tujem;

(Vrednostne kategorije: 1 = nad 50 odstotkov
2 = 25 - 50 odstotkov
3 = 10 - 25 odstotkov
4 = do 10 odstotkov)

IV. Narodni dohodek na prebivalca v regijah Slovenije leta 1976

- (Vrednostne kategorije 1 = pod 20.000 dinarjev
2 = 20.000 - 30.000 dinarjev
3 = 30.000 - 50.000 dinarjev)
4 = nad 50.000 dinarjev)

Delež začasno zaposlenih v tujini v številu aktivnega prebivalstva sekundarnega in terciarnega (kvartar) sektorja matične občine leta 1975

Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani
 Avtor: A. Gosar
 Risal: E. Zamperlo

b) Širše gravitacijsko zaledje Maribora in subpanonske regije JV Slovenije in Dolenjske, označuje relativno nizek delež zdomcev v številu vsega in aktivnega prebivalstva, vendar pomeni odhod populacijsko osiromašenje ekonomsko bolj revnih območij kraškega in subpanonskega sveta. Predvsem se kmečko prebivalstvo odloča za takojšnjo zaposlitev v tujini, kar prazni najmanj razvita območja teh regij.

c) Savinjska Slovenija ima precejšen delež aktivnega prebivalstva na delu v tujini; čeprav je odstotek zdomcev glede na število prebivalstva relativno nizek pa se pozna njihov odhod predvsem zato, ker odhajata na delo na tuje obe skupini prebivalstva: kmetje in strokovno usposobljeni.

Tip III. a) Posavje in Bela krajina sta v tem tipu migracij na najboljšem, čeprav ju karakterizira precejšen delež začasno zaposlenih na tujem, ki zapuščajo matično nerazvite regije iz vseh dejavnostih usmeritev. Vrednosti začasne zaposlitve v tujini dosega v nekaterih, predvsem nerazvitih območjih tod, zaskrbljujoče vrednosti in prispevajo k splošnemu prazenju prostora.

b) Kozjansko, Haloze in Slovenske Gorice z občino Ribnica imajo po številu in deležu izredno veliko začasno zaposlenih delavcev na tujem. Brez izjeme so enako prizadeta območja relativno boljše ekonomske usmerjenosti kot tudi tiste, ki so povsem zaostala v gospodarskem razvoju (Šmarje, Šentjur). Posebno v Slovenskih Goricah zapušča obdelovalno zemljo največ ljudi iz kmetij in se zaposluje v tujini. Izjema v tej grupi je občina Ribnica, ki ima relativno ugodno ekonomsko bazo, a vseeno v vseh ostalih kategorijah enako intenzivno sodeluje v migracijskem taku.

Tip IV. a) Severovzhod Slovenije in Pomurja predstavljata najbolj intenzivne regije migracijskega cikla na začasno delo v tujino. Edino občini Murska Sobota in Lendava sta glede gospodarske razvitosti malce na boljšem, v glavnem pa lahko govorimo tod o nerazvitem območju Slovenije, ki oddaja nestrokovno

delovno silo v velikem obsegu na tuje tako, da normalnega demografskega oziroma ekonomskega razvoja tudi v bližnji prihodnosti tod ni moč pričakovati.

- Diferenciacija Slovenije glede na orientacijo migracijskega cikla na začasno delo v tujino. (V.)

Slovensko ozemlje je bilo v preteklosti podvrženo različnim vplivom ekonomske močnejših prostorov v vsetu kamor se je usmerjal kasneje tudi migracijski tok. Glede na gospodarsko moč, bližino oziroma osebnostne odločitve so Slovence v preteklosti privlačevale Amerika in druge prekomorske dežele, države atlantske Evrope in sosednje regije v zamejstvu, kar vse se vsaj deloma odraža tudi v tokovih današnje t.i. "ekonomske migracije" v tujino. Pri tem se posamezne regije bolj druge zopet manj intenzivno povezujejo na tokove emigracije v preteklosti. Lahko pa trdimo na podlagi zbranih podatkov, da vplivajo na usmeritev migracijskih tokov tudi danes predvsem ekonomske močna področja, ki so še relativno blizu matični regiji, saj to omogoča kontinuirano, a včasih tudi samo intenzivno emocionalno zvezo z domovino. (12,21)

Slovensko ozemlje je v okviru usmeritve migracijskega cikla začasne zaposlitve v tujino podvrženo v glavnem trem faktorjem:

- tradicionalni navezanosti na določen migracijski tok
- vplivom zaposlitvenih centrov v sosednjih regijah in
- ekonomski moči gospodarsko aktivnih prostorov v tujini.

Ker pa na celotno ozemlje republike posamezni faktorji selektivno delujejo lahko regionalno diferenciramo Slovenijo, ne da bi pri tem upoštevali absolutne vrednosti posameznih usmeritev, v pet enot; (Karta: Tipi občin SR Slovenije glede na usmeritev migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini): (V.,19)

- 1.- primarna usmeritev v Avstrijo
- 2.- primarna usmeritev v Italijo
- 3.- primarna usmeritev v ZR Nemčijo z podtipi:
 - a) usmeritve v Avstrijo
 - b) usmeritve v Švico
 - c) usmeritve v druge evropske (Švedska, Benelux) in izvenevropske (Kanada) dežele.

V Avstrijo pošljejo delovno silo skoraj izključno slovenske občine, ki leže tik ob državni meji. Relativno prevlado nad drugimi usmeritvami ima ta migracijski tok samo v občini Murska Sobota, medtem ko je še zelo močno zastopan v občinah Lendava, Lenart, Dravograd, Slovenj Gradec in v Ravnah na Koroškem. V tip pokrajine z močno migracijsko usmerjenostjo prebivalstva na delo v sosednjo Avstrijo lahko uvrstimo obe prekmurski občini z Lenartom in slovensko Koroško.

V Italije so usmerjeni v glavnem tokovi iz vseh primorskih občin, z izjemo slovenskega Primorja, ki pa podobno kot drugod začasno zaposluje delovno silo iz Primorske v romansko jezikovno sfero. Ne glede na to ali je migracijski tok vezan le za italijansko ozemlje ali ne, lahko trdimo, da vse primorske občine usmerjajo zdomce na zahod v romansko Švico, Francijo ali Benelux, kjer so se ustalili že sorodniki in znanci iz obdobja predvojnega izseljevanja in kamor so usmerjeni tudi migracijski tokovi iz sosednje Benečije (v kolikor ne gre za čezoceanske selitve).

V ZR Nemčije odhaja večinoma delovna sila na začasno delo iz drugih slovenskih regij. Izoblikovala pa so se še tri različna področja glede na sekundarno usmerjenost migracijskega toka:

-prvi podtip je vezan na usmeritev v Avstrijo kamor je razen v Nemčijo usmerjena migracija še iz večine občin Severovzhodne in subpanoske Slovenije (Radgona, Ljutomer, Ormož, Ptuj, Maribor, Radlje, Slov. Bistrica, Slov. Konjice, Šentjur in Šmarje) in z edine občine v osrednji Sloveniji: Tržičem.

- drugi podtip je številčno šibkejši vendar se jasno diferencira predvsem v Osrednji, oziroma posavski Sloveniji. Gre za področja, ki v precejšnjem številu zaposlujejo delovno silo izven matične domovine v ZR Nemčiji in Švici.

- tretji podtip vodi delavce razen v gospodarske centre Zahodne Nemčije še v druge evropske (predvsem Švedska) in izvenevropske dežele (predvsem v Kanado). Tako tendenco kažejo v glavnem tri občine Kamniško-Bistriške ravnine in Savinjskih Alp (Kamnik, Domžale in Mozirje) ter dve Posavski občini (Laško in Brežice), kot tudi vse dolenjske in belokranjske občine (Trebnoje, Novo mesto, Ribnica, Kočevje, Črnomelj in Metlika).

Glede že na izdelano in vpeljšano migracijsko orientacije selitvene mobilnosti prebivalstva na začasno delo v tujino lahko diferenciramo slovenske regije v naslednje enote:

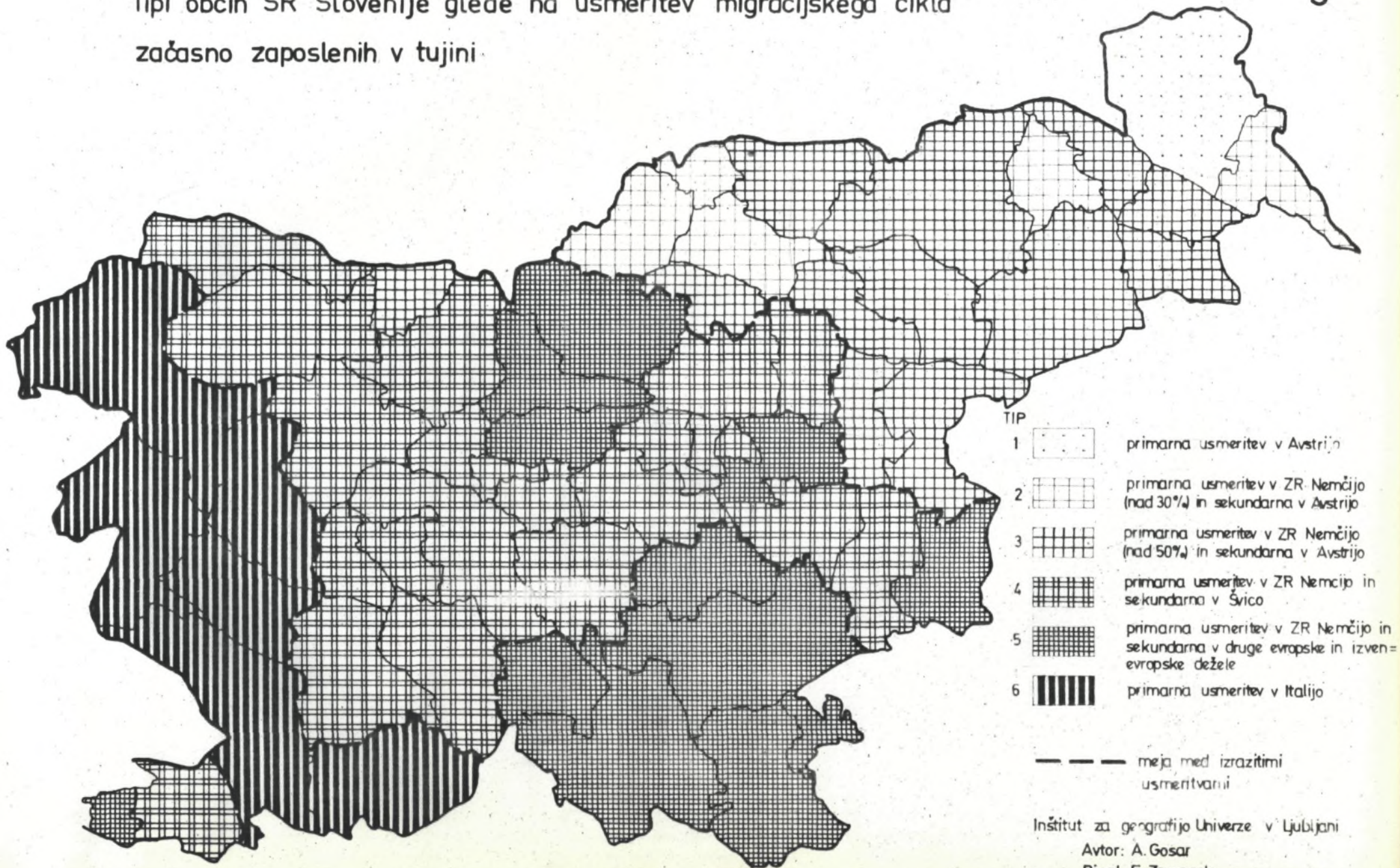
I. Koroška in Prekmurje sta tesno povezani s prebivalci svojih občin, ki so začasno zaposleni v tujini in ki delajo v podjetjih in krajih sosednje Avstrije.

II. Štajerska, Kozjansko, Slovenske gorice in Haloze (subpanonsko gričevje in Podravje) so izoblikovali migracijski tok v Zahodno Nemčijo in Avstrijo in predstavljajo prehodno cono kizključno bolj oddaljenim usmeritvam migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini.

III. Osrednja Slovenija, Gorenjske in Notranjska ter Savinjska in Posavska Slovenija kažejo izključne tendence prebivalstva po vključevanju v migracijski tok na začasno delo v ZR Nemčijo in Švico.

IV. Dolenjska, Bela Krajina, Posavje in Kamniško-Savinjski kot: prebivalstvo iz teh krajev najdemo na začasnem delu v tujini v ekonomsko močnih centrih Zahodne Nemčije in še predvsem v prekomorskih deželah.

Tipi občin SR Slovenije glede na usmeritev migracijskega cikla
začasno zaposlenih v tujini

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

Avtor: A. Gosar

Risal: E. Zamperlo

V. Primorska je v pogledu mobilnosti prebivalstva preko meje usmerjena na romanske dežele in v nekaterih primerih v stare isseljenske centre Evrope in Amerike.

- Diferenciacija Slovenije glede na demografske značilnosti migrantov na začasno delo v tujino.

V prejšnjih dveh poglavjih smo obravnavali družbene in regionalnogeografske značilnosti selivnih tokov prebivalstva Slovenije na začasno delo v tujino. Spoznali smo, da sta komponenta gospodarske razvitosti in pogojenost naravno-in družbenogeografskih danosti odločilnega pomena pri oblikovanju, obsegu in usmeritvi migracijske aktivnosti prebivalstva v neki regiji. Podobne ugotovitve doženemo, če ne upoštevamo le globalnih gospodarskih ali migracijskih komponent, ampak obravnavamo vsakega posameznega migranta glede na njegove demografske karakteristike posebej in te podatke zatem uvrstimo v določen regionalni okvir.

Pri obravnavi teh "migracijskih karakteristik" ("migration differentials") smo se omejili predvsem na dva osnovna elementa⁽⁴⁶⁾

- strukturo migrantov po spolu in starosti ter
 - strukturo migrantov glede na strokovno usposobljenost in dejavnost,
- za katere smo izdelali tudi karti, ki tipizirata posamezne regije Slovenije glede na omenjene demografske karakteristike migrantov.

Ustavimo se najprej pri karti "Tipov občin glede na spolno in starostno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini." (Karta_{VI})

Regionalna tipologija migrantov po spolu in starosti namreč izraža tendence neke regije po zaposlitvi določene delovne sile izven agrarnih dejavnosti, pri čemer se za to dani le diferencirani pogoji glede na kraj bivanja.

Osnovne podatke o migrantih v tujino smo združili v naslednje kategorije:

- A. po starosti - mlajši od 30 let: - več kot 65 % ,
od 55 - 65 % in pod 55 %,
- B. po spolu - delež žensk-zdomk: - več kot 45 % , od 35 -
45 % in pod 35 %.

Srednja kategorija v obeh skupinah odgovarja vedno tudi poprečnim vrednostim za celotno republiko Slovenijo. Pri upoštevanju vseh možnih variant smo za slovensko ozemlje lahko dobili 9 vsebinsko in regionalno diferenciranih demogeografskih tipov. (Tabela 6)

Zastavlja se vprašanje v kolikšni meri analiza demografskih karakteristik, ki jo podajata karta in priložena tabela lahko izražata odnose v neki zaokroženi regiji. Povedati je namreč treba, da visoki odstotki mladega prebivalstva, ki ga dopolnjujejo še izredno številčna ženska delovna sila iz nekega območja (n.pr. Koroška, Primorska) izraža pomanjkanje novih zaposlitvenih mest v ožji gravitacijski coni doma in obenem pomanjkanje interesa za določene strokovne kategorije pravkar izšolanih delavcev (srednji strokovni kader in ženske). Visoki odstotki starejšega moškega prebivalstva na delu v tujini po drugi plati kažejo na nezadovoljstvo z odnosom na zdajšnjem polju dejavnosti (v mestnih gravitacijskih conah) in na potrebo po izboljšanju standarda gospodinjstva. Če gre za starejše kmečko prebivalstvo je kritičnost pogojev na določenem teritoriju toliko bolj očitna (področje stagnacije).

Visoki deleži mladih sezonskih delavcev v tujini iz Fomurja, Slovenskih goric, Haloz, Kozjanskega, Posavja in Primorske, so torej odraz družbeno-gospodarskih razmer v teh pokrajinah, ki iz kmetijstva sproščeno mlado in velikokrat bolj ali manj izučeno delovno silo ne more zaposliti izven agrarnih dejavnosti v regiji domačega kraja.

Tabela 6

Tipi občin glede na spolno in starostno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini

- I: 1. nad 65 % mladih in nad 45 % ženskega zdanskega življa:
DRAVOGRAD, RADLJE, SLOVENSKA BISTRICA; IDRIJA, AJDOVŠČINA,
SEŽANA, IL. BISTRICA
2. nad 65 % mladih in poprečen delež žensk (35-45 %) v številu
zdrancev
MURSKA SOBOTA, LJUTOMER; SLOV. KONJICE, ŠMARJE pri JELŠAH,
ŠENTJUR pri CELJU, SEVNICA, HRASTNIK;
3. nad 65 % mlade zdanske delovne sile in podpoprečen delež
žensk na delu v tujini (pod 35 %)
TREBNJE
-
- II: 1. Poprečne vrednosti mladih (55-65 %) in nadpovprečno visok
odstotek žensk (nad 45 %) na začasnem delu v tujini:
VELENJE
2. Povprečne vrednosti mladih in povprečno število žensk v
(35 -45 %) v skupnem obsegu migracij v tujino:
MARIBOR, PTUJ, ORMOŽ, LENDAVA, GORNJA RADGONA; CELJE, LAŠKO,
TRBOVLJE, KRŠKO, BREŽICE, NOVO MESTO, KOČEVJE; SLOVENJ GRADEC,
RADOVLJICA, JESENICE; KOPER, IZOLA;
3. Poprečne vrednosti mladih in izredno nizek odstotek žensk-
zdrank
POSTOJNA, GROSUPLJE, ZAGORJE, METLIKA
-
- III: 1. Nizek odstotek mladih na delu v tujini (pod 55 %), a vseeno
velik delež žensk v tem številu (nad 45 %),
LENART, RAVNE
2. Nizek odstotek mladih na delu v tujini in poprečne vrednosti
ženske delovne sile v migracijskem toku v tujino
LJUBLJANA-CENTER, LJUBLJANA-BEŽIGRAD, LJUBLJANA-ŠIŠKA, ŠKOFJA
LOKA, DOMŽALE, KAMNIK, KRANJ; MOZIRJE, TOLMIN

3. Nizek odstotek mladih in podpevprečen delež žensk v migracijskem ciklu na delo v tujino:

LJ.-VIČ, LJ.-MOSTE-POLJE, LITIJA, VRHNIKA, CERKNICA, RIBNICA, ČRNOMELJ; PIRAN, ŽALEC, TRŽIČ

Oglejmo si sedaj še podatke in karto, ki vrednoti občine SR Slovenije glede na dejansko in izobrazbeno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini (karta) in izraža: (VII)

A - delež strokovno zaposlenih na tujem: nad 50 %, med 30 in 50 % in pod 30 odstotkov, ter

B - delež agrarnega prebivalstva na tujem: nad 30 %, od 10 do 30 % in pod 10 %.

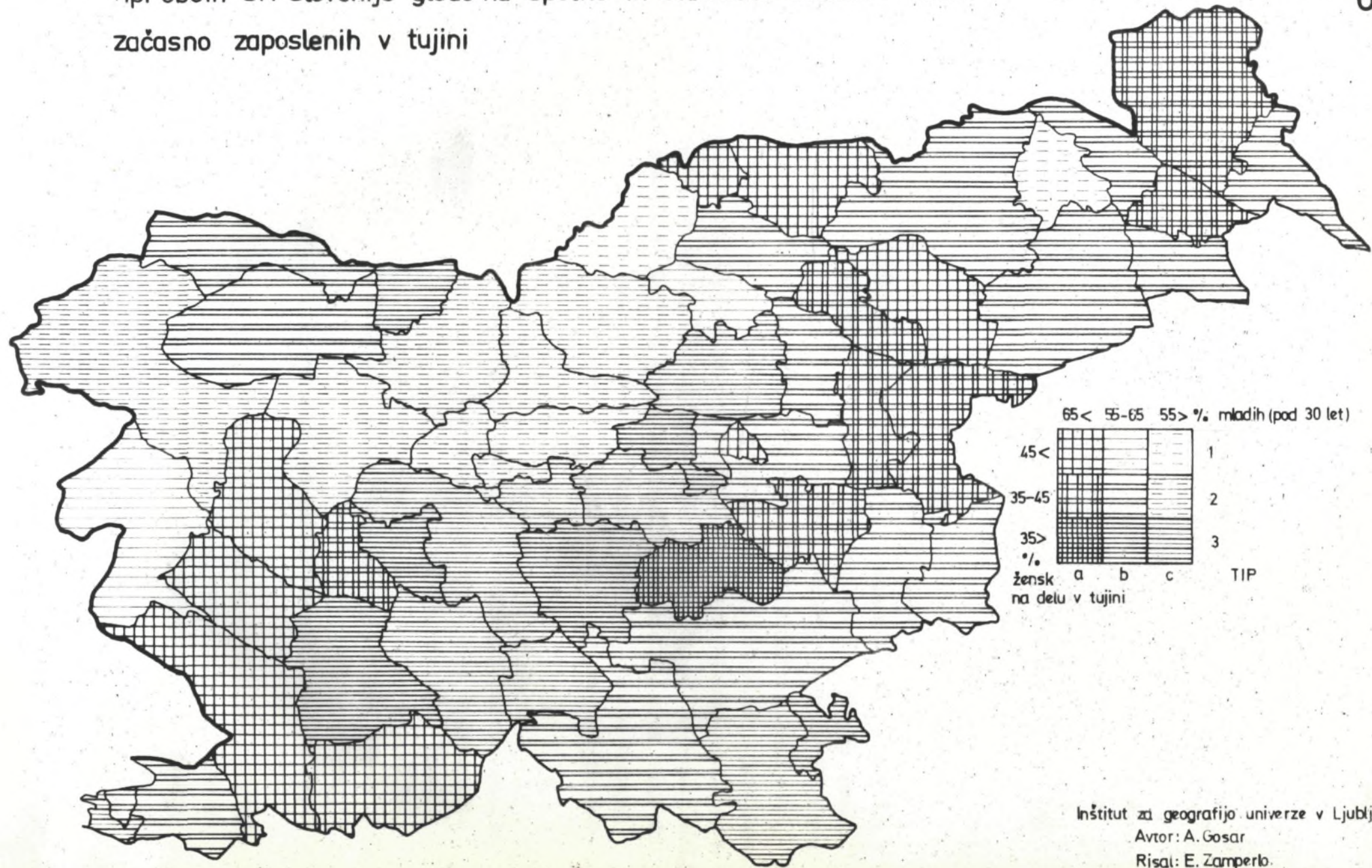
Visoki deleži starejših občanov, ki so se zaposlili v tujini v glavnem iz ljubljske regije oziroma razvitejših občin Slovenije izražajo eno od karakteristik moderne urbane družbe, da z udeležbo v migracijskih tokovih izboljša svoje ekonomsko osnovo, oziroma eliminira negativne subjektivne vplive okolice. Bolj problematična pa so tista območja, ki prav tako oddajajo starejšo delovno silo v tujino kot n. pr. Tolminsko, Bela Krajina, občina Lenart in druge, a so gospodarsko nerazvita in je zaradi eksistenčnih vzrokov gospodinjstva vsak nosilec gospodinjstva prisiljen zaposliti v tujini.

Tam pa, kjer je v tak razvoj vključena enako stara ženska delovna sila gre gotovo za gospodarstvo zelo vprašljiva področja, oziroma za specialne pogoje, ki omogočajo zaposlitev teh demografskih skupin, ki v domovini nimajo na voljo ustreznih delovnih mest.

in

Ženska delovna sila, ki je mlajša predvsem iz Primorske in Koroške ponavadi odhaja kvalificirana v tujino (n.pr. občina Velenje, Ajdovščina), čeprav bi bilo zanjo dela najbrž tudi doma, pa si vseeno želi ustvariti boljše pogoje za življenje v prihodnje. Velikokrat pa ni na voljo ustreznih delovnih mest za kvalificirano žensko delovno silo v gravitacijski coni doma.

Tipi občin SR Slovenije glede na spolno in starostno strukturo oseb
začasno zaposlenih v tujini

Pri zagotavljanju cilja diferenciacije Slovenije glede na omenjeni dve karakteristiki tistega prebivalstva, ki je trenutno na sezonskem delu v tujini, smo hoteli dognati katere regije v SRS so na eni strani še v intenzivnem preseljanju preko možnosti lastnega prostorskega in družbeno-gospodarskega okvira in na drugi strani pa identificirati tista področja v katerih je možno računati na strokovno usposobljen kader v primeru povratnega migracijskega toka. Seveda je lahko oba tu predstavljena elementa združimo z že poprej omenjenimi demografskimi dejavniki, oziroma empiričnimi vrednostmi migracij v določenem prostoru.

Višje vrednosti kmečkega prebivalstva na delu v tujini, povedo, da so te regije še vedno v relativno močnem preslojevanju družbene baze - iz velikokrat povsem agrarne v industrijsko, oziroma urbano. Obenem je to v skoraj izključno vseh primerih znak, da je tu strokovna usposobljenost migrantov v tujino nizka, predvsem zaradi neustrezne šolske mreže in tudi ne vedno velike želje prebivalstva, da bi se kvalificiralo. Taka področja, ki so sedaj vključena v migracijske tokove v veliki meri oddajajo delovno silo direktno v tujino iz kmečkih gospodarstev brez poprejšnje urbane stopnje šolanja, izpopolnjevanja ali dela v bližnjem večjem centralnem kraju.

Visoka strokovna usposobljenost delavcev-migrantov izraža veliko možnost izobrazbe v določeni regiji, dobro prometno infrastrukturo in pomeni že povsem končen proces preslojevanja. Urbani način življenja smatra migracijo na večje ali manjše razdalje, za krajši ali daljši čas, za povsem normalen pojav pri čemer je osnovna težnja: boljši življenjski pogoji, višji standard, osebno zadovoljstvo, kar vse vodi po socialno-mobilnostni lestvici navzgor.

Srednje vrednosti obeh elementov (deleža agrarnega in strokovno usposobljenega prebivalstva) povedo, da se nahajamo v prehodni ^{dveh} con/močnih gravitacijskih jeder urbanizacije v najširšem smislu besede, oziroma, da imamo opraviti z prostori o katerih prebivalstvo še ni povsem specializirano v eno panogo dejavnosti in

zato nastopa v širšem območju do regij različne stopnje družbe-
no-gospodarskega razvoja.

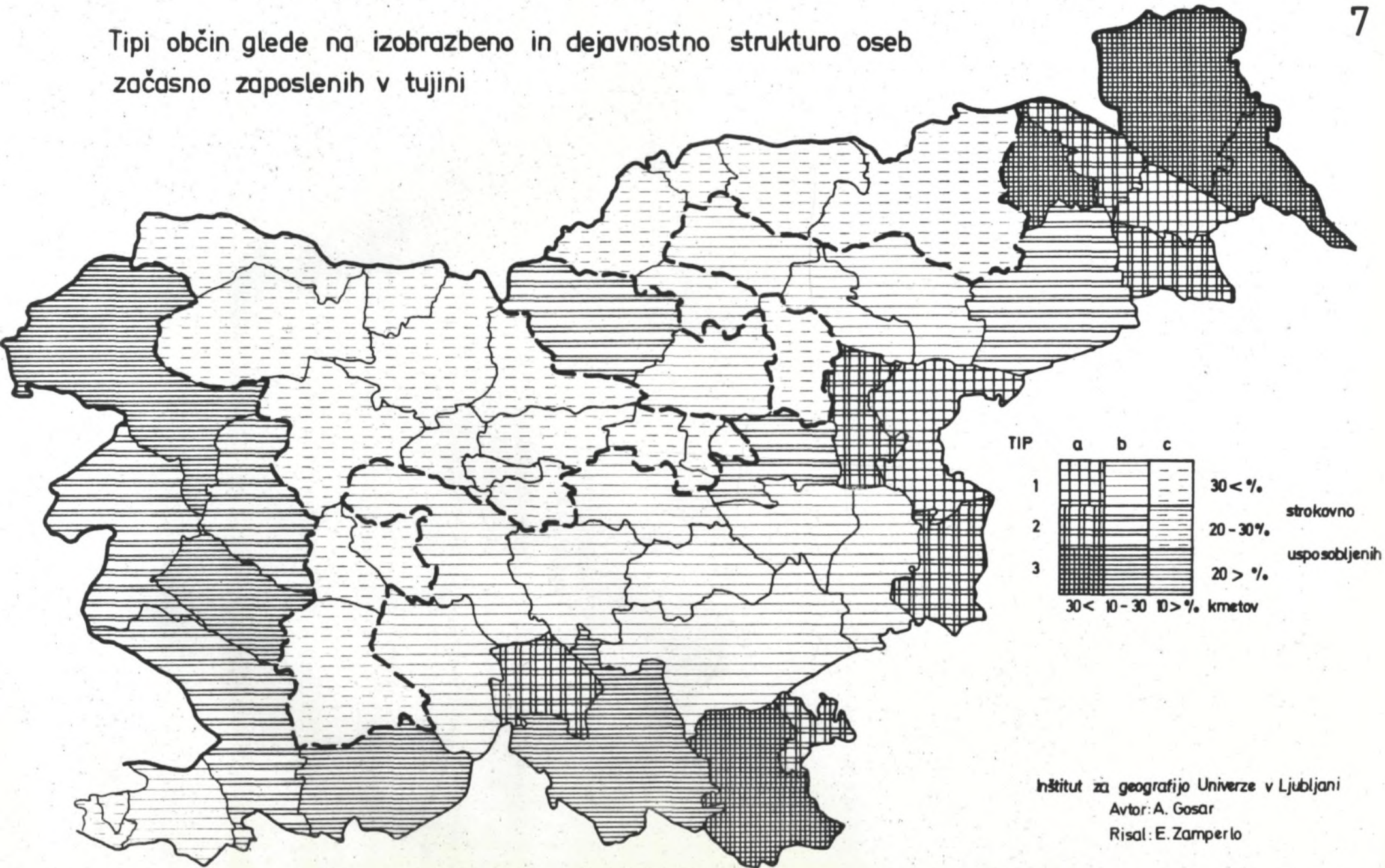
Glede na omenjene osnovne predpostavke izhaja, da imamo v Slo-
veniji naslednja migracijska območja zaposlovanja v tujino, ki
se glede na karakteristike dejavnosti in izobrazbe oseb, s ki so-
delujejo v tem migracijskem ciklu, med seboj takole diferencira-
jo:

- 1.) Panonska in subpanonska Slovenija (z Prekmurjem, Slovenskimi
Goricami, Halozami, Kozjanskim, Posotelskim in Belo Krajino)
na skrajnem Severu in Vzhodu republike ima izključno nadpov-
prečne vrednosti kmečkega prebivalstva na delu na tujem med-
ten, ko je strokovno usposobljenega kadra v tem migracijskem
toku manj, ker se ^{ta} v glavnem zaposli v redkih industrijskih ob-
ratih matične občine.
- 2.) Štajerska, Dolenjska in Primorska izkazujejo, glede na stopnjo
gospodarske razvitosti, različne, vendar v okviru poprečja os-
tajajoče vrednosti neagrarnega in kvalificiranega kadra. Po-
sebnost se vidi vpliv izobrazbenih možnosti in industrijske
razvitosti v občinah in zaledju Maribora, Celja in Velenja,
ki izstopajo iz poprečnega okvira agrarnega prebivalstva, ki
ga je na delu na tujem od tod bolj malo, a ostajajo glede na
strokovno usposobljenost delavcev v tujini v poprečju. Povsod
drugod, v širših graštitacijskih zaledjih teh mest oziroma ob-
čin, se z oddaljenostjo stopnjuje delež agrarnega in zmanjšuje
delež kvalificiranega zdonskega prebivalstva.
- 3.) Osrednja Slovenija z Gorenjsko in Zasavjem izkazuje izključno
eno kategorijo dejavnostne in izobrazbene opredelitve. Tu v
agrarni družbi, ali taki ki je v fazi preslojevanja ne more-
mo ~~na~~ goveriti, saj je delež kmetov v zdonskem toku pod dese-
timi odstotki. Mestno oziroma urbano prebivalstvo, saj o ta-
kem edinole lahko goverimo, posebno če je odstotek izobra-
ženih na delu na tujem od tod velik, daje v tujino nad 50 %
kvalificiranega kadra. Sama mesta dosegaajo vrednosti do 80
odstotkov usposobljenih zdoncev.

Tabela 7: Tipi občin glede na dejavnostno in izobrazbeno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini

- I. 1. Visok delež kmečkega (nad 30 %) in srednje velik delež (30-50%) strokovno usposobljenega kadra na začasnem delu v tujini:
LJUTOMET, ŠMARJE PRI JELŠAH
2. Visok del kmečkega in podpoprečen delež (pod 30 %) kvalificiranih delavcev - zdomcev
MURSKA SOBOTA, LENDAVA, GORNJA RADGONA, LENART, ORMOŽ, PTUJ; ŠENTJUR PRI CELJU, BREŽICE; ČRNOMELJ, METLIKA
- II. 1. Poprečen odstotek agrarnega prebivalstva (10-30 %) in tudi poprečen delež izobraženih delavcev na začasnem delu v tujini:
SLOVENSKA BISTRICA, SLOVENSKE KONJICE,; SLOVENSKI GRADEC, ŽALEC; GROSUPLJE, TRENJE, CERKNICA, NOVO MESTO, SEVNICA, KRŠKO; KOPER
2. Poprečen odstotek agrarnega prebivalstva in nizek odstotek strokovnjakov na začasnem delu v tujini:
ILIRSKA BISTRICA, SEŽANA, NOVA GORICA, AJDOVŠČINA, IDRIJA, TOLMIN; MOZIRJE; LITIJA; KOČEVJE, RIBNICA
- III.1. Malo kmečkega prebivalstva (pod 10 %) in število kvalificiranih delavcev (nad 50 %) na začasnem delu v tujini:
LJUBLJANA-CENTER, LJUBLJANA-BEŽIGRAD, LJUBLJANA-ŠIŠKA, LJUBLJANA-MOSTE-POLJE, LJUBLJANA-VIČ-RUDNIK, VRHNIKA, ŠKOFJA LOKA, KRANJ, RADOVLJICA, JESENICE, TRŽIČ, KANJIK, ZAGORJE
2. Malo kmečkega prebivalstva in poprečni delež kvalificiranih kadrov na delu v tujini:
PIRAN, POSTOJNA, LOGATEC; DOMŽALE, HRASTNIK, TRBOVLJE, CELJE, LAŠKO, VELENJE; RAVNE, DRAVOGRAD, RADLJE, MARIBOR.

Tipi občin glede na izobrazbeno in dejavnostno strukturo oseb
začasno zaposlenih v tujini

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

Avtor: A. Gosar

Risal: E. Zamperlo

II. PREGLED DEJAVNOSTI SLOVENCEV IZVEN ETNIČNE DOMOVINE

Slovensko prebivalstvo je izven meja matične republike in SFR Jugoslavije najti v treh makrogeografsko diferenciranih enotah:

1. v zamejstvu sosednjih dežel Avstrije, Italije in Madžarske,
2. v gospodarsko razvitih jedrih Srednje in Zahodne Evrope ter
3. v prekomorskih deželah novejšje kolonizacije. (66,67)

Glede na prevlado določenega tipa emigrantov v teh regionalnih okvirih govorimo danes o

1. slovenskih zamejcih,
2. o slovenskih zdomcih in
3. o slovenskih izseljencih.

O emigraciji seveda lahko govorimo le pri zadnjih dveh kategorijah prebivalstva, ko gre za alohtono skupino Slovencev v tujem okolju, medtem, ko je skupina zamejcev autohton, kljub pritiskom ekonomske in kulturne narave državnovečinskega naroda, zaveden slovenski živelj v staroslovenskih pokrajinah Koroške, Benečije in Julijske krajine ter Porabja. Kategoriji zdomcev in izseljencev pa sta tisti skupini slovenskega prebivalstva, ki se je v različnih historičnih obdobjih odločilo, predvsem iz ekonomskih, oziroma političnih vzrokov, preseliti se za določeno obdobje ali za vedno v tuje okolje. Vzroke in posledice teh selitev iz slovenskih pokrajin bi poizkušali razjasniti v naslednjih poglavjih.

1. Obseg, oblike in vrsta emigracije

Število in usmerjenost migracije iz Slovenije

- A) Slovenijo lahko glede na številčnost in časovno kontinuiranost migracij prištevamo med eno največjih migracijskih območij v Jugoslaviji in Evropi. Poseben pečat migracijskim tokovom v republiki dajejo migracije za daljše ali krajše

časovno obdobje v tujino. Za Slovenijo pomeni to že stoletno izseljevanje v tujino dominanten družbeni problem, saj del prirodnega prirastka zavedno zapušča domače kraje in se preseli ali stopi z življenjskim okoljem inozemstva. Po ocenah, ki so nam na voljo, živi v raznih deželah Evrope, v obeh Amerikah in v Avstraliji preko 350.000 Slovencev raznih starostnih in emigracijskih generacij, ne računajoč pri tem, okrog 90 - 100.000 (ocena RK SZDL 1976: 64.300 začasno zaposlenih v tujini brez družinskih članov) Slovencev, ki ^{so} migrirali sami ali z člani gospodinjstev na začasno delo v zahodnoevropske industrijske dežele, oziroma so na strokovnem usposabljanju ali delu v prekomorskih deželah. Zato ni čudno, če ima skoraj vsaka slovenska družina bližnjega ali daljnjega sorodnika v tujini, s katerim si dopisuje oziroma izmenjuje obiske. Po ocenah nekaterih avtorjev živi izza meja slovenskega etničnega ozemlja že več kot ena petina (20 %) Slovencev, torej tistega prebivalstva, ki še vedno redno kontaktira z domovino, oziroma s slovensko kulturo in se čuti Slovenca. (40)

Tako velik delež izseljencev iz Slovenije si lahko razlagamo le s časovno dolgo emigracijsko dobo, v času katere, niso bili rešeni vsi problemi, ki so pogojevali in silili v izselitev iz domačega kraja. Osnovne vzroke za emigracijo zato ne moremo iskati le v današnjem stanju, ampak moramo poiskati motive, ki so v različnih časovnih obdobjih delovali na odločitev za izselitev. V glavnem lahko ob tem zasledimo tri registrirane faze emigracijskih komponent selitev iz Slovenije v tujno:

- 1.- predindustrijsko migracijo 19. stoletje
- 2.- industrijsko migracijo začetka 20 stoletja
- 3.- urbano migracijo novejših dobe.

(15,40)

1. Predindustrijska migracija devetnajstega stoletja je vsebovala dve osnovni prvini izseljevanja oziroma migracije: bodisi, da si je prebivalstvo Slovenije iskalo zaposlitev v na novo koloniziranih deželah, predvsem v obeh Amerikah,

ali pa se je odločilo za začasno migracijo v bližnje kraje, kjer so si poiskali zaposlitev v glavnem sektorju. Poudariti je treba, da je v obeh formah prevladovala izselitev prebivalstva iz najbolj zaostalih področij Slovenije (Dolenjska, Prekmurje), ki so si zopet našli zaposlitev kot delavci na kmetijah, v gozdovih ipd. Medtem, ko sã je migracija v prekmorske dežele v tem obdobju skoraj obvezno končala s stalno namestitvijo v tujini, pa je bil migracijski tok v agrarno zaposlitev oziroma na drvarjenje v sosednje pokrajine, predvsem v panonsko nižino in na Primorsko ter v avropske dežele (Francija, Nemčija in Kavkaz) bolj sezonskega značaja.

2. Industrijsko migracijo zasledimo v slovenskih pokrajinah že ob koncu 19. stoletja, ko nanovo nastala industrija večjih središč na robu slovenskega etničnega ozemlja, predvsem Graz in Trst že pritegujeta delovno silo iz Slovenije za dela ob strojih v tovarnah, za težaška dela v pristanišču ali postajah ali za gospodinjska opravila na domovih meščanov. Poleg te vrste emigracije, ki je bila bolj ali manj stalna, pa se pred prvo svetovno vojno vedno bolj stopnjuje izseljevanje za vedno, v glavnem iz Dolenjske, Bele Krajine in Primorske ter Notranjske, v Združene države Amerike in deloma že v Avstralijo. V tem prvem obdobju do intenzivnega zaposlovanja Slovencev v industrijskih centrih v tujini, tja do prve svetovne vojne, se je po ocenah izselilo iz Slovenije okrog 300.000 Slovencev, oziroma je odšla s trebuhom 1/3 naravnega prirastka prebivalstva tega ozemlja.

Po vojni vãhri se je prebivalstvo Slovenije sicer rešilo avstroogrskè vladavine, vendar emigracijski tokovi, čeprav mnogo šibkejši, niso zaostali.

Aktualnost, zaposliti se v ZDA ali Argentini, je čutiti še vse tja do gospodarske krize tridesetih let, nakar so se okrepili predvsem tokovi izseljevanja v industrijsko-rudarske

območja Evrope. V obdobju dvajsetih let pred II. svetovno vojno zasledimo vedno več slovenskih migrantov v Severni Franciji, Belgiji, Šlesiji in na Zgornje-Štajerskem.

3. Urbano migracije, ki zasleduje predvsem cilj doseči čimprej stopnjo urbanega načina življenja, srečujemo v Sloveniji že kmalu po II. svetovni vojni. Prva povojna leta sicer res karakterizira povečanje slovenskega življa na tujem politični vidik, vendar že sredi petdesetih let zasledimo ilegalne prehode "zaprte" meje iz čisto ekonomskih vzrokov. Medtem, ko si je politična emigracija poiskala zatočišča predvsem v Angliji in ZDA, pa se ta t.i. ekonomska migracija, zaposli v prejšnjih zaposlitvenih centrih Slovencev/ v Porurju, v Franciji ali celo v Kanadi in Avstraliji. Odprte meje šestdesetih let in sprememba odnosa do ekonomske migracije odpreta drugi "eksodus" zaposlitve Slovencev na delo v tujino. Vendar tokrat v večini primerov ne gre za stalno nastanitev agrarnega proletariata v tujem ind. okolju, ampak za začasno migracijo delovne sile agrarnega in delavskega izvora zdomcev, torej deželah Zah. Evrope ter obenem za retransfer sredstev v domače okolje. (42,62)

b. Vzroki emigracije iz Slovenije

Če hočemo na kratko nakazati spekter vzrokov, ki so vplivali na emigracije iz slovenskega ozemlja, moramo v prvi vrsti upoštevati družbeno-gospodarske razmere povezane z naravno-geografskimi pogoji v različnih obdobjih preteklih sto let.

- A. V obdobju avstroogrške vladavine je bilo slovensko etnično ozemlje razdrobljeno na pet pokrajin, ki so vse razen Kranjske, imele svoja gospodarska središča na robu s Slovenci poseljenih območij. Zaradi tega obrobne vključevanja slovenskega ozemlja v posamezne pokrajine Avstro-ogrške je v okviru upravno-teritorialnih enot prevladov^{va}lo prebivalstvo neslovenske narodnosti, ki je zasledovalo v prvi vrsti svoje nacionalne in ekonomske interese deloma že na račun slovenskega življa. Gospodarska pobuda

je vse do prve svetovne vojne pripadala neslovenskemu prebivalstvu, katerih število se je predvsem v obrobni pokrajini izredno hitro večalo. Število Slovencev se je v okviru slovenskega etničnega ozemlja med letoma 1880 in 1910 povečalo za 10,8 %, medtem pa je neško govoreče prebivalstvo naraslo za 38,4 % in je bilo Italijanov za 27 % več.

(41)

Ob začetku industrializacije slovenskega ozemlja, ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja, je razumljivo, da je tod prevladovala zelo neugodna ekonomska in socialno-gospodarska struktura slovenskega prebivalstva, ki je svoj glavni vir dohodkov črpala iz dela na zemlji. Agrarna posest ni bila le razdrobljena, ampak je celo zelo redko presegla 10 ha obdelovalne površine. Prevladovala so kmetije z okrog 5 ha zemlje, medtem, ko se se za kmete šteli tudi lastniki z okrog 1 ha zemlje. K temu je treba dodati, da je kmečko prebivalstvo naraščalo, s tem pa se je stopnjeval tudi problem preživljanja tega agrarno-prenaseljenega prebivalstva v okviru domačega kraja. Južna železnica, ki je pred krajem šestdesetih let prejšnjega stoletja, povezala vse slovenske pokrajine z morjem, je resda prinesla industrijo v posamezne regionalne centre, vendar je obenem pripomogla tudi k zatonu domače obrti, povsem je onemogočila slovensko "furmanstvo", obenem pa je odvzela ves dohodek številnim gostilničarjem ob tranzitnih cestah. V industriji je bilo premalo delovnih mest, za vse dela željno prebivalstvo, sproščeno v kmetijstvu in uslužnostnih dejavnostih.

(38,41)

Logična posledica je bila izselitev posameznih članov teh gospodinjstev za stalno na tuje, v prekomorske dežele oziroma na začasno sezonsko delo v tujino tistih članov, ki so bili določeni za naslednike obratov.

- B. Do začetka druge svetovne vojne se izseljevanje iz slovenskih pokrajin nadaljuje po eni strani zaradi možnosti zaposlitve v bližnjem evropskem inozemstvu, po drugi strani pa zaradi načrtnega vplivanja tujega kapitala na razvoj na etničnem ozemlju Slovenije. Razkosano ozemlje, katerega največji del izven

jugoslovanske skupnosti je pripadel Italiji, je bilo deležno ponovnih nacionalnih in ekonomskih pritiskov. Lastništvo industrije je bilo skorajda izključno domena tujih lastnikov medtem pa lahko vse do konca II. svetovne vojne sledimo tudi nakupovanju zemlje s strani tujcev, predvsem vinogradniških in gozdnih kompleksov v Slovenskih Goricah in Halozah oziroma na Karavankah ter na Krasu. Kupci vinogradniških parcel in gozdov na severovzhodu Slovenije so bili v glavnem meščani nemške narodnosti, v primorskem svetu pa nakupuje slovensko zemljo predvsem italijansko prebivalstvo. (38)

Slovenske kmečke družine so tako izgubljale vedno več ozemlja za preživljanje številnih družinskih članov. Skorajda vsa kmečka gospodinjstva so v obdobju med obema vojnama štela 6 in več oseb, kar vse je kazalo na akutno agrarno prenaseljenost.

Leta 1939 je bilo odvisnega od agrarnih dejavnosti kar 70 % slovenskega prebivalstva (danes 18 %), agrarna prenaseljenost pa je bila daleč pred drugimi regijami Jugoslavije z več kot 80 kmeti na km² kmetijske zemlje. Ker niti industrija, niti terciarne dejavnosti, ki so bile v rokah Slovencev (uprava, zdravstvo, gradbeništvo...) niso mogle odpreti dovolj delovnih mest, se je odseljevanje v inozemstvo kontinuirano nadaljevalo. (38)

- C. Za nasilnimi migracijami v času II. svetovne vojne ter političnimi emigracijskimi tokovi po njej, sledi obdobje konsolidiranja migracijskega gibanja. Vendar je ta ustalitev veljala le za zunanje migracije, saj se je ob formiranju industrijskih centrov povečala notranja dnevna in stalna migracija v urbanizirane regije Slovenije. Prav v povečanju števila delovnih mest v industriji in deloma v "zaprti meji" je treba iskati vzroke za prenehanje meddržavnih migracij v povejnem obdobju. Izboljšani prometni tokovi so npr. leta 1961 peljali dnevne migrante na delo že v 230 naselij, medtem ko je deset let poprej absorbiralo migrante v industrijska naselja le 160 regionalnih točk.

Vendar je migracijski saldo s tujino postal kmalu zopet negativen. Po priključku koprskega Primorja leta 1954 k Jugoslaviji se je najprej odselilo v Italijo tisto prebivalstvo italijanskega porekla, ki je hotelo živeti v okrilju matične dežele. Zaradi propagande, avanturizma, osebnih težav, in deloma tudi višjega standarda Zahoda, so se tja namenili tudi prvi Slovenci na delo. Čeprav najprej ilegalno, kasneje pa tolerirano, se je po ocenah matičnih uradov predvsem iz obmejnih primorskih in prekmurskih krajev v obdobju 1955 - 1963 odselilo na predvideno časovno delo v zahodnoevropske dežele več kot 11.000 prebivalcev Slovenije. Ti delavci so bili med prvimi jugoslovanskimi povejnimi zdomci na začasnem delu v tujini. (15,27)

D. Vzroke za oživitev migracijskega cikla iz Slovenije v tujino je treba v okviru naslednjega časovnega obdobja 60.-tih let iskati v:

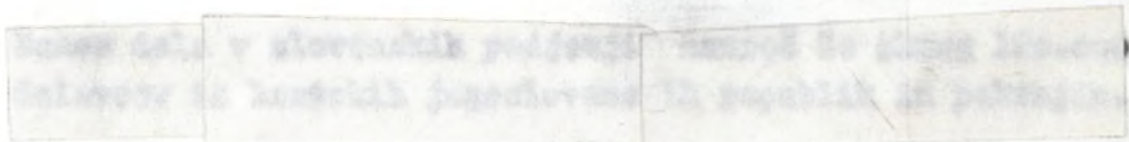
1. dejanskem letnem prirastku slovenskega prebivalstva, ki se je od predvojnih štirih povečalo na osem promilov,
2. nagli rasti in automatizaciji gospodarstva, ki še ni moglo povsod in v celoti kriti potreb in želja po ustreznih delovnih mestih,
3. želji po zaposlitvi izven kmetijstva, ki ga ne izražajo le potomci, ki niso določeni za naslednike, ampak tudi zdajšnji in bodoči gospodarji posesti
4. velikem številu žena, ki se žele zaposliti v sekundarnih ali terciarnih dejavnostih
5. posameznih kriznih obdobjih - reformah, ki so v določenih gospodarskih panogah zavrele zaposlovanje in nižale življenjski standard delavstva
6. odprtosti zapadno-evropskega delovnega trga, ki se kaže kot posebna ugodnost za določene poklice
7. odprtju meja po letu 1963 in meddržavnim konvencijam o zaposlovanju in socialni varnosti delavcev

8. tradiciji sezonskega zaposlovanja v tujini.

Glede na omenjene vzročne elemente novejšje emigracije lahko v okviru slovenskih razmer ugotovimo naslednje tipe urbanih migrantov glede na njihov motiv za zaposlovanje v inozemstvu:

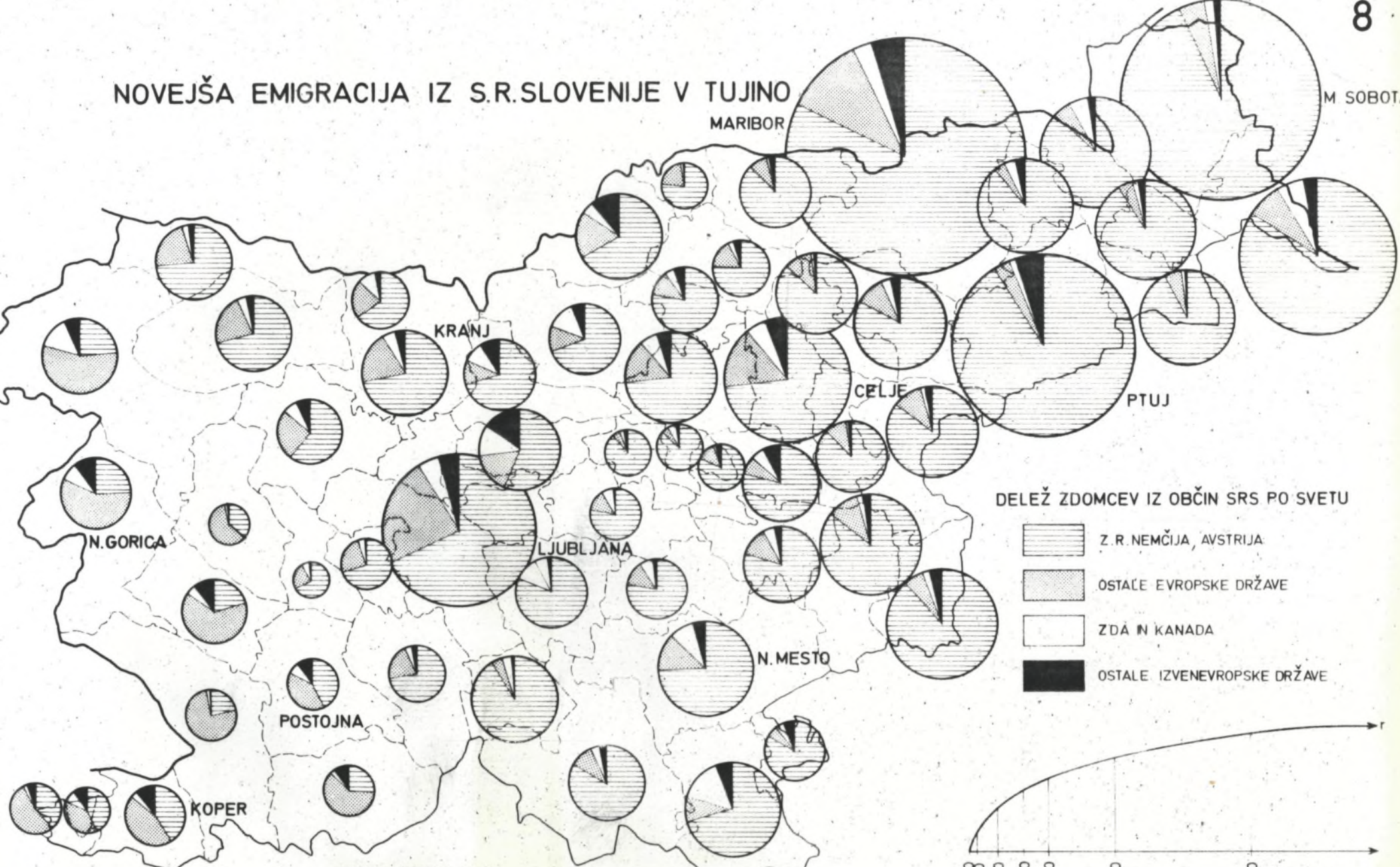
- zdomci zaradi socialnih razmer
- zdomci zaradi hitrejšega in lažjega izpopolnjevanja ali pridobitve določene kvalifikacije oz. izobrasbe
- zdomci, ki žele hitro rešiti življenjski standard
- zdomci, ki niso bili adekvatno nagrajeni za svoje znanje ali trud ter
- zdomci - detaširani delavci jugoslovanskih podjetij. (VII)

Ob koncu je treba ugotoviti, da zaradi eksemplasičnosti zaposlitve Slovencev določenih kvalifikacij v tujini, ostajajo določena delovna mesta v Sloveniji prazna, zapolnjujejo pa jih delavci iz drugih jugoslovanskih krajev, ki v podobnih začasnih migracijskih tokovih pridejo na delo v Slovenijo. (13,35)

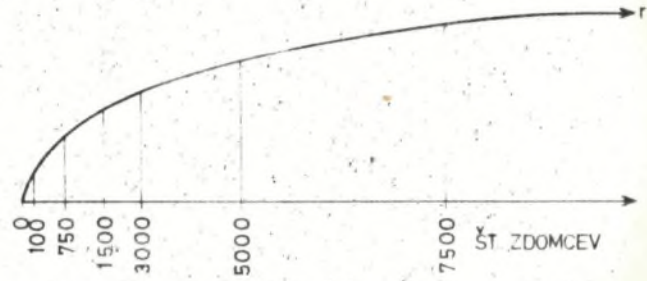
Tako ta, kot tudi slovenska začasna ali sezonska migracija v tujino, se velikokrat spremeni v stalno naselitev zaradi osebnih ali socialnih okoliščin. Ob tem je treba namreč ugotoviti, da so v Sloveniji res že zadovoljeni ekonomski faktorji razvoja, nedorečeni pa so socialni faktorji (šolstvo, zdravstvo, stanovanja, promet), ki ustvarjajo motive za izselitev, oziroma za ostajanje v tujini.

NOVEJŠA EMIGRACIJA IZ S.R.SLOVENIJE V TUJINO

DELEŽ ZDOMCEV IZ OBČIN SRS PO SVETU

- Z. R. NEMČIJA, AVSTRIJA
- OSTALE EVROPSKE DRŽAVE
- ZDA IN KANADA
- OSTALE IZVENEVROPSKE DRŽAVE

NOSILEC NALOGE: A. GOSAR

IZDELANO: F.F.-P.Z.E.GEOGRAFIJA XII.-1976 (PO PODATKIH POPISA PREBIVALSTVA L. 1971)

2. Razprostranost in organizacija slovenskega izseljeništv po svetu

Slovenci so v stoletni migracijski aktivnosti ustvarili v tujini več nacionalnih jeder in v raznih oblikah ohranjali svoje "slovenstvo". Izseljeništv prejšnjega stoletja in medvojne dobe so okrepili novi emigracijski tokovi zdomcev, ki s svoje vitalnostjo in tesnejšim stikom z domovino ohranjajo določene aktivnosti slovenskih kulturnih enot v tujini. (75)

V glavnem bi lahko v okviru geografske razprostranjenosti ločili dva tipa izseljeništv:

- 1. celinsko izseljevanje v okviru Evrope in Sredozemlja
- 2. medkontinentalno ali prekomorsko izseljevanje.

Omenjena tipa migracijskih smeri kažeta na prostorsko oddaljenost slovenskih skupin od matične dežele, ki je dopolnjujeta lahko še časovno-vsebinski faktor emigracije (izseljeništv, zdomstvo) in oblika organiziranosti slovenskega življa na tujem. Organizacijske niti in dejavnosti Slovencev v tujini so namreč razdeljene na:

- dele v društvih in klubih jugoslovanske skupnosti
- dele v nacionalno mešanih (z večinskim prebivalstvom) samostojnih klubih in društvih
- dele v verskih organizacijah slovenskih dušnopastirskih narodov zavodih
- dele v društvih slovenske politične emigracije. (67)

Razen zadnje skupine in deloma predzadnje imajo vse oblike aktivnosti Slovencev na tujem odkrito podporo matične dežele in jugoslovanske skupnosti narodov.

Oglejmo si sedaj emigracijske centre Slovencev v inozemstvu glede na omenjeno globalno razdelitev po geografski legi,

organiziranosti in časovno-vsebinskem smislu bivanja v tujini.

a.) CELINSKO IZSELJEVANJE (IX)

ZR Nemčija ima v okrilju svojih meja največ slovenskega življa v Evropi. Resda gre v 4/5 primerov za ekonomsko migracijo na začasno delo v industrijske centre Nemčije, vendar je po ocenah raznih avtorjev vseeno okrog 15.000 slovenskih izseljencev, ki so se tu za stalno naselili. Medtem, ko je koncentracija slovenskega zdomstva nekje v južni Nemčiji, v trikotniku Stuttgart-Ingelstadt-München, kjer je preko 60 % slovenskih sezonskih emigrantov, je izseljenska skupnost naseljena severno od reke Main, predvsem v območju Porurja. Posebno močne so organizacije westfalskih Slovencev, ki so se kljub asimilacijskim pritiskom obdržale v Essnu, Gladbecku, Gelsenkilchnu itd. skozi vso vojno viхро v današnje dni. Ocene za slovensko emigracijo pred I. svetovno vojno v Nemčiji se je sukala okrog 70.000 medtem, ko je še v medvojnem času zabeleženo, v glavnem v Porurju, okrog 40.000 Slovencev. Danes je, tako na začasnem delu v ZRN, kot v emigraciji, tod okrog 50 - 60.000 Slovencev.

Organizacijske oblike združevanja slovenskega življa v Nemčiji so zelo pestre. Zdomske skupnosti so organizirane v slovenskih ali jugoslovanskih klubih v Stuttgartu, Münchnu, Hannoveru, izseljenci pa so velikokrat včlanjeni v društva, katerih usmeritev je velikokrat podedovana iz bivših verskih skupnosti. Take primere najdemo v Westfaliji, medtem ko drugod emigrantski duhovniki zbirajo okrog sebe Slovence v kulturne, pevske in druge krožke. Reči je treba, da so bile te ustanove v preteklosti velikokrat protijugoslovansko usmerjene, vendar je realnost o

slovenski stvarnosti prodrila tudi v ta konservativna združenja, ki v večjem številu primerov niso več sovražno-propagandne narave. (6,13,21)

V Avstrije je obrnjen po številu drugi najmočnejši migracijski tok. Žal v združenju Slovencev izven jugoslovanskih klubov ni otipljivih podatkov, čeprav vemo, da gostuje ta sosednja dežela, poleg slovenske nacionalne autohtone manjšine na Koroškem, okrog 35.000 Slovencev, ki so tu na začasnem in sezonskem delu ali pa so se izselili sem v rudarska območja Zgornje Štajerske že pred II. svetovno vojno. Nasploh lahko rečemo, da se v vzhodna področja Avstrije (na Štajersko in v Burgenland) naseljuje skoraj 3/4 vseh migrantov iz Slovenije, ali točneje iz njenih severovzhodnih pokrajin. Stara izseljenska jedra Judenburg, Leoben, Voibberg so zamenjali novi slovenski zdomski centri v Grazu, na Dunaju in okolici....

Francoski Severozahod in beneluški Limburg sta pravzaprav ena redkih izseljenskih legij v Evropi, kjer se je organiziralo in obdržalo slovensko kulturno življenje vse od medvojnih let do danes. Za nacionalno skupino kakih 20.000 Slovencev v obeh pokrajinah je poskrbljeno v okviru šestih slovenskih društev s številnimi podružnicami v Franciji in v okviru petih društev izseljencev v Limburgu. V obeh omenjenih regijah gre v glavnem za koncentracijo izseljenskega slovenskega življa medtem, ko se redki zdomci iz Slovenije zaposlujejo v večjih regionalnih središčih teh držav in se zato vključujejo v delo tamjšajšnjih jugoslovanskih klubov.

Po pravici lahko govorimo o nekaterih krajih tu kot o slovenskih mestih. Posebno je treba omeniti slovenski evropski "Cleveland" - mesto Freyming-Merlebach, kjer se je samo v letih 1925 - 1929 naselilo več kot 800 slovenskih družin, danes pa živi tu okrog 6. - 7.000 organiziranih slovenskih emigrantov. Več je še slovenskih izseljencev v Sallanminesu, Anmetzu in Lievinu v Franciji ter okroglo 350 slovenskih družin

na južnem Nizozemskem oziroma 3.000 emigrantov v belgijskem Limburgu (Charlevoi, Eysden, Heerlem, Gluk...)

V preostalih predelih Evrope so se slovenski migranti, v kolikor ne gre za zdomce v Švici ali na Švedskem, že povsem stopili v masi autohtonega večinskega naroda (Španija, ČSSR, SZ). Edino slovenska politična emigracija v Angliji, predvsem v Londonu (Bedford) in Rocholu je še organizirana in šteje okrog 7.000 emigrantov. (81)

Karakteristika slovenskega izseljeništv^a v Evropi je koncentriranost v pasu Severnoevropskega rudogorja, torej v oddaljenosti okroglo 2.000 kilometrov od matične dežele. Zaradi te relativne bližine so stiki z domovino ostali tesni tudi v najtežjih trenutkih asimilacijskega pritiska s strani večinskega naroda. Zaradi možnosti vsakodnevnega informiranja o dogodkih v domovini (radio, časopisi) je založniška dejavnost slovenskega izseljeniškega tiska bolj slaba) v obliki društvenih biltenov), vendar so osebni kontakti z domovino skoraj vsakoletni v obliki organiziranih ali individualnih turističnih potovanj. Z naraščajočim številom slovenskih ekonomskih migrantov -zdomcev in znanje jugoslovanske skupnosti preko konzularnih predstavništ^{ev} in matice za delo slovenskih druš^{tev}, so se kulturne dejavnosti predvsem v 60. letih zelo okrepile. Seveda pa pestijo vsa ta združenja ekonomski problemi, ki jih je le težko reševati. (21,66)

b.) PREKOMORSKO ALI MEDKONTINENTALNO IZSELJEVANJE

Izseljevanje v Združene države Amerike je bilo v okviru stalne emigracije v neevropske dežele najbolj množično. Računa se, da je več kot 400.000 Slovencev poizkušalo najti kruh v tej deželi.

(53,66)

V stoletnem migracijskem ciklu so se v ZDA izoblikovala tri makroregionalna področja slovenskih naselij:

- 1.- Vzhodno atlantsko območje
- 2.- Osrednja prijezerska regija in
- 2.- Srednji zahod in Zahod ZDA.

1. Vzhodno atlantsko območje s Pennsylvanijo in Virginijo, kot centroma slovenske poselitve na Vzhodu, zajame okrog 26 % ali 65.000 slovenskih izseljencev. Center njihovega delovanja je rudarsko in industrijsko območje okrog Pittsburga.
2. a) Vzhodno prijezersko območje z naselji Slovencev v Ohio se naslanja na pas slovenskih naselbin v Pennsylvaniji, obenem pa se je slovenski živelj tu najbolj urbaniziral. Od 19 % ali 47.000 Slovencev v Ohio, jih živi namreč kar polovica v slovenski prekomorski metropoli Clevelandu. Organizacijsko moč kažejo v tem mestu Slovenci z delom v 110 slovenskih klubih, z programom na 3 radijskih postajah, ter z ustanavljanjem slovenskih domov, tiskarn, denarnih zavodov, turističnih agencij ipd.
2. b) Zahodno in osrednje jezersko območje vključuje slovenski živelj v državah Illinois, Indiana, Wisconsin, Michigan in Minnesota.

Nekateri manjši regionalni centri so se v teh pokrajinah izoblikovali kot enotna slovenska naselja, posebno še v

Minnesoti (Ely), medtem ko so večja mesta absorbirala bolj malo Slovencev. Še manj jih živi v Chicagu, okrog 14.000, ostali pa so raztreseni po rudarskih (Dulutli) ali regionalnih središčih (Milwankee). Računa se, da živi v tem osrednjem prijezerskem delu ZDA okrog 34 % vseh Slovencev v deželi, oziroma, da jih je tu že preko 88.000.

3. Ves Srednji zahod in zahod ZDA daje dom komajda eni petini slovenskih izseljencev. Teh 49.000 Slovencev je slabše organiziranih, vendar, ker žive večkrat v manjših krajih, dajejo življenju v tem območju bistven pečat. Velika večina si je izbrala svoj drugi dom v rudarskih središčih v državi Colorado (Pueblo), oziroma v agrarnih centrih Kansasa (Fontenaca). Povečuje pa se delež Slovencev (5 %), ki so naseljeni v Kaliforniji, saj sem migrira tudi ostalo prebivalstvo ZDA.

Karakteristika združevanja Slovencev na celotnem ozemlju ZDA so slovenske podporne jednote, ki so nastale kot oblika socialnega zavarovanja rojakov. Dandanes vključujejo te gospodarske organizacije 8 podpornih enot z 996 podružnicami, v katerih je včlanjeno okrog 180.000 slovenskih izseljencev. Poleg tega, da so Slovenci organizirani v tej ekonomski sferi delujejo še v 33 društvih (v 31 državah) in v preko 2.000 društvenih izpostavah. Shajališča omenjenih kulturnih organizacij je velikokrat mestna "slovenska" gostilna, vendar so Slovenci degradili v zadnjih letih že 78 slovenskih domov v 12 državah ameriškega vzhoda.

(67)

Poleg te oblike združevanja sodelujejo slovenski izseljenci v Ameriki tudi v verskih društvih slovenskega kulturnega karakterja, ki jih usmerja in vodi 33 župnij v 16 državah. V tem okviru in v okviru izseljenskih društev, izhaja na celotnem ozemlju ZDA 11 slovenskih časopisov od katerih ima največjo tradicijo 82.-letni "Ameriški Slovenec".

(53)

Kanadska prostranstva so že pred prvo svetovno vojno sprejela slovenske emigrante. Glavni val slovenskega izseljevanja je to deželo dosegel vseeno šele v medvojnih letih, ko so se izoblikovali trije močnejši regionalni centri poseljeni s Slovenci. Največ jih živi v Prijezerskem območju, oziroma v državi Ontario, kjer so se zbrali v slovenskih podpornih organizacijah teh pevskih in kulturnih društvih v osmih mestih te pokrajine. Na Osrednje-Kanadskem platoju je slovenske skupine najti v osamljenih rudarskih centrih ali v agrarnih naseljih v Manitobi in Alberti, medtem ko nekaj družin slovenskega porekla še živi ob pacifiški obali v Britanski Kolumbiji. Vsega skupaj je po novjših ocenah v Kanadi okrog 40.000 Slovencev, katerih 80 % živi na vzhodu države, kjer so organizirani po vzoru bližnjih slovenskih institucij v ZDA. Predvsem slovenske podporne jednote iz ameriškega dela jezerskih obal imajo tu svoje podružnice, ki so večkrat soustanoviteljice posameznih slovenskih društev in klubov. Društveni in publicistični center Slovencev v Kanadi je brez dvoma Toronto, kjer deluje 6 samostojnih izseljeniških društev, ki občasno tiskajo svoja glasila. Večji centri družabnega življenja so še Edmonton, Kirkland Lake in Port Arthur. (53)

Latinska Amerika je bila le obrobno deležna slovenskega izseljeniškega toka. Edino močno emigracijsko skupino Slovencev je najti v Argentini medtem, ko povsod drugod v Mehiki, Braziliji, Urugvaju, Equadorju in Čilu, nam znani podatki ne dosežejo številke enega tisoča emigrantov v posamezni deželi. Izjema je le Argentina, v kateri živi preko 30.000 slovenskih izseljencev, ki so najbolje in najštevilčneje organizirani prav v glavnem mestu Buenos Airesu. Tu delujejo v slovenskem domu gledališče, pevski zbor, tiskarna in podobne institucije, ki uživajo ugled tudi večinskega naroda. Danes je sicer kulturnega življenja na račun ekonomskega blagostanja, manj kot pred vojno, vendar delujejo v glavnem mestu danes še tri večja izseljeniška društva s približno 2.000 aktivnimi člani. Izven Buenos Airesa je čutiti društveno življenje še v Cordobi in Rosarin.

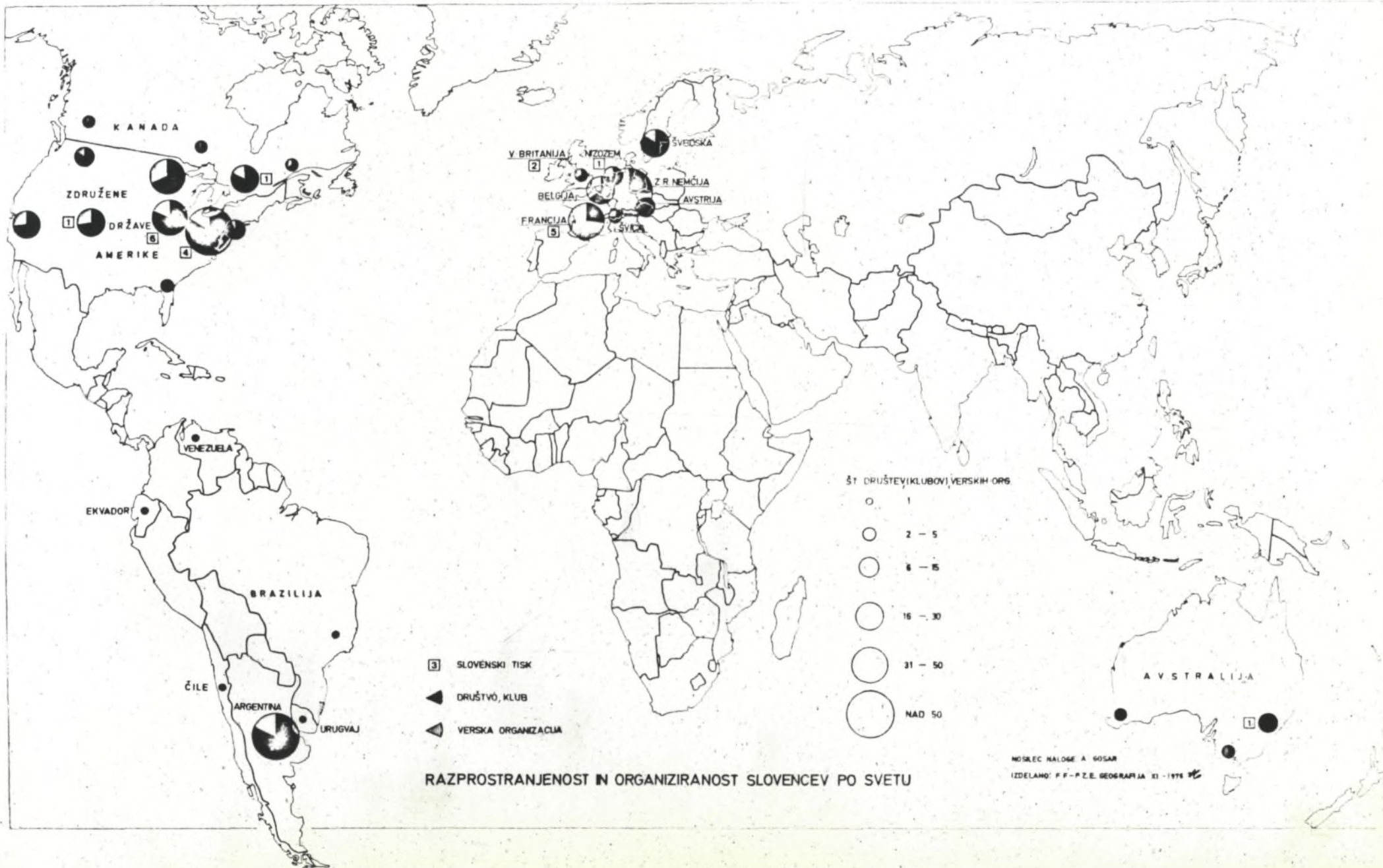
Omeniti vseeno velja, da ima med izseljenci v Argentini še vedno veliko organizacijsko moč prav cerkev. Slovenskih duhovnikov je v tej deželi ~~čez~~ 90 - torej več kot na celotnem ozemlju ZDA. Poleg tega pa je v Argentini odprto dvoje verskih semenišč, ki dajejo slovenske duhovnike vsej zahodni hemisfen.

V Avstraliji so Slovenci poselili predvsem središča posameznih regij in jih je zato najti prav v mestih (Sydney, Melborn, Perth, Adelaide). Oddaljenost od domovine jih je prisilila organizirati se v slovenskih društvih, kjer goje slovensko besedo in petje. Zaradi številčno močne emigracije po vojni, so društva v Avstraliji zelo mladega nastanka, a vendar zelo aktivna, saj jim ^{je} pr. uspelo sredi Melbournu postaviti svoj lastni dom. Novost organiziranih društvenih oblik v Avstraliji je ponudba cenene rekreacije izven mestnih območjih na farmah, kopalniških in zabaviščih. Najbolj aktivni so Slovenci v Sydneyu in Melbournu, kjer jih je okrog 5.000, ali skoraj 3/4 vseh slovenskih izseljencev v Avstraliji, saj izdajajo tu slovenski časopis in obenem dajejo pobuda za združitev vseh slovenskih društev v enotno organizacijo. (26)

Karakteristika prekomorskega izseljeništvaja je vsekakor geografska oddaljenost in pomanjkljiva informiranost o dogajanju v matični deželi. Tipičnost informacijskih sredstev dežel v katerih žive naši izseljenci, je zaprtost v ožek regionalni krog poročanja tako, da večina slovenskega izseljeništvaja, ki ima v glavnem nižjo izobrazbo, ohranja še konservativno sliko o domačih krajih in ljudeh. Predstava upr. o "ribniški folklori" ni, vse do obiska domačih krajev v posredovanju turistične agencije, nobena izjema. Seveda velja to le za predvojno migracijsko skupino izseljencev medtem, ko so zdanjšnji ekonomski migranti večkrat prav nosilci "razjasnjevanja" o starih prekomorskih društvenih ustanovah.

Ta nov vitalni element med staroselci v prekomorskih deželah, katerega število cenijo na več kot 10.000 (statistika: 6,4 %

vseh zdornskih migracij republike) vnaša namesto tradicionalnih oblik slovenskega združenja, kot so petje, gojitev kulture in jezika ipd. nove forme aktivnosti kot so rekreacija, turistična potovanja in druge prestečasovne oblike dejavnosti urbane družbe. Žal pa se prav zaradi urbanega načina življenja redčijo vrste političnih, kulturnih in društvenih delavcev Slovencev v prekomorskih deželah. Čut pripadnosti k eni nacionalni skupini je posebno v zadnjem obdobju čutiti v drugi in tretji generaciji izseljencev, vendar je vedno manj vodilnih ljudi pripravljeno to povsem "amerikanizirano" skupino Slovencev poučiti o kulturni dediščini in o jeziku njihovega matičnega naroda. Zato je med izseljenci vedno več Slovencev po duši kot po znanju jezika. Turistični tokovi v domače kraje to izpričujejo.

c.) GLAVNE KARAKTERISTIKE SLOVENSKEGA IZSELJENIŠTVA

Izpričana slika o vzrokih, smereh in razprostranjenosti ter organiziranosti slovenskega izseljeništv, čeprav le okvirna in groba, vseeno priča o kontinuiranosti migracije iz slovenskega ozemlja in o tradicionalni in dolgoletni navezanosti emigrantov na slovensko matično deželo, njeno kulturo in jezik. Posebno impresiven je podatek, da več kot 1.200 slovenskih ali jugoslovanskih organizacij, društev ali klubov vključuje v svoje aktivnosti preko 250.000 članov vseh slovenskih izseljeniških generacij. Poleg tega, da ima slovenski izseljeniški živelj v tujini preko 150 kulturno-umetniških skupin, od pevskih zborov in folklornih ansamblov do dramskih sekcij in zabavnoglasbenih skupin, izdaja še okrog 40 časopisov in revij (2 dnevnik, 13 štirinajstdnevnikov in 21 revij), ki dopolnjujejo ~~(1967)~~ 1.400 izseljeniških knjig natiskanih po zadnji vojni.

Ugotovimo lahko, da se tradicionalne oblike dejavnosti slovenskih izseljencev, ne nazadnje zaradi podpore naše družbene skupnosti, v zadovoljivi meri ohranjajo in razvijajo. Vendar je pobud za večje regionalno združevanje, za poznavanje in aktiviranje neorganiziranih narodnostnih skupin, za uvajanje novih oblik dela v društvih, za aktualno družbeno-ekonomsko in urbano politiko organizacije in vodstva v slovenskih izseljeniških organizacijah na tujem, še vse premalo. Slovenci velikokrat žive v dveh sosednjih naseljih, a se ne poznajo in goje dejavnosti v zaprtem izoliranem, včasih konservativnem krogu. Sodelovanje zdomskih klubov v Evropi, posebno še v Nemčiji, bi lahko bil dober zgled za aktiviranje starejših emigrantskih društev.

Prav novejša ekonomska migracija v evropske in prekomorske dežele je, ob pomoči prodirajočih urbanih navad v obliki turizma, že prekinila konservativno, tradicionalno in ozko ter včasih zastarelo gledanje na slovenske narodnostne dobrine. Prav obojestranski migracijski tokovi o šestdesetih letih, turistični obiski domačega kraja in zaposlovanje zdomcev v zah. Evropi in prekomorskih deželah, so prinesli v združenje Slovencev na tujem ne le resnico o NOB, ki je bila zaradi propagande političnih

emigrantskih skupin velikokrat spačena, ampak tudi resnice o današnji samoupravni socialistični stvarnosti in industrijsko-urbanem napredku v okvirih domače regije in Slovenije nasploh.

Razumljivo je, da nam ne sme in ne more biti vseeno, v kakšni meri se odvijajo odnosi med matično deželo in tistim 20 % deležem slovenske narodnostne skupnosti, ki ne živi na domačem etničnem ozemlju.

V stoletni emigracijski dobi so se odnosi do izseljenišтва, kot tudi do migracijskih teženj slovenskega prebivalstva bistveno spremenili. Normalno je, da socialno-ekonomski razvoj v nobeni družbeni skupnosti ni potekal brez konfliktov, ki so se izražali v večji ali manjši meri tudi v migracijah prebivalstva. Zato je treba migracijske pojave, tako tiste notranje kot tudi zunanje, smatrati kot povsem normalen pojav, ki se kontinuirano nadaljuje in ki teži k izboljššanju individualne in družbene osnove standarda. Čeprav ne gre povsem enačiti izseljevanja iz agrarno-prenaseljenih območij in ekonomsko začasnih migracij, je migrant v skorajda vseh primerih socialno napredoval ter zmanjšal socialne probleme v domači regiji. Zato je sedaj in normalno, da matična družba tako izseljenca kot zdomca prizna kot svoje polnopravne člane in jim omogoča ohranjanje tesnih stikov z matičnim narodom in matično regijo.

V tem procesu migracij v tujino namreč ne gre le za regionalno migracijo v povsem abstrakten svetovni prostor, ampak tudi za socialno mobilnost slovenskega naroda, ki se paralelno z regionalno mobilnostjo v industrijsko družbo tudi socialno in izobražuje. Torej gre za nadaljevanje tistega procesa, ki ga zasledujemo že več desetletij v okviru Jugoslavije in, ki ne le, da preoblikuje regionalno-demografsko in gospodarsko strukturo, ampak v veliki meri vpliva na podobo pokrajine. Kako tesni so ti medsebojni odnosi med regionalnimi družbenimi in gospodarskimi elementi v sklopu migracijskega cikla iz pokrajin

Slovenije v tujino in obratno, se kaže še posebej intenzivno v sedanji urbani družbi, ko so prometni in komunikacijski sistemi ter urbane navade povsem skrčili ali celo eliminirali razdalje. Turistično obiskovanje domačih krajev, na primer ne prinaša le dohodka gospodarstvu matične dežele, ampak kulturno bogati tudi slovensko srenjo v inozemstvu, obenem pa na podoben način gradnja infrastrukture (servisi) s pomočjo sredstev sezoncev bogati gospodarstvo matične dežele in zagotavlja trdno ekonomsko osnovo začasnim emigrantom.

3. Delavci začasno zaposleni v tujini (analiza organiziranosti in obsega migracije v ZR Nemčijo in Avstrijo).

Za omejeno dobo bivanja v tujini in ne za izseljevanje se v največjem emigracijskem obdobju odloča največ slovenskih delavcev. Začasna zaposlitev v tujini katere vzroke in oblike smo obravnavali v prejšnjih poglavjih je po neuradnih ocenah pritegnila okrog 65.000 nosilcev gospodinjstev, oziroma aktivnih članov gospodinjstev, katerim so se pridružili še pasivni člani skupnosti. Tako z gotovostjo lahko trdimo, da imamo iz SR Slovenije v tujini okroglo sto tisoč migrantov, katerih prvoten namen je bil zaposliti se za začasno omejeno dobo v tujino in se potem vrniti v Jugoslavijo. (43)

Največ delavcev je našlo zaposlitev v ZR Nemčiji tej pa sledijo Avstrija, Švedska, Švica itd. Sicer pa daje vpogled v številčnost naših zdomcev priložena tabela (Tabela 8).

Tabela 8. Delavci in družinski člani, ki začasno bivajo v tujini

Država	Jugoslovani ⁺	Slovenci		delež Slovencev
		++	+++	
ZR Nemčija	470.000	29.901	56.000	11,9 %
Avstrija	170.000	8.323	19.000	11,2 %
Francija	67.000	770	3.000	4,5 %
Švica	32.000	2.731	6.000	18,8 %
Švedska	25.000	965	6.000	24,0 %
Belgija	5.000	322	1.000	20,0 %
Nizozemska	8.000		800	10,0 %
Luxemburg	1.500		200	13,0 %
Italija	9.000	1.462	4.000	44,4 %
Danska	5.000		600	12,0 %
Norveška	2.000		500	25,0 %
Velika Britanija	9.000		1.500	16,7 %
Ostale evropske države	13.000		-	-
Ostale izvenevropske države	220.000	5.174	8.000	3,6 %
Skupaj	1.037.000	48.086	106.600	10,3 %

⁺ podatki dežel imigracije 1976

⁺⁺ podatki statistike 1971

⁺⁺⁺ podatki slovenskih klubov in predstavništov 1976

Glede na omenjene karakteristike, ki so velikokrat le ocene, vseeno lahko zaključimo, da je več kot dve tretjini slovenskih delavcev na začasnem delu v Zvezni republiki Nemčiji in Avstriji medtem, ko jih je drugod zaposlenih bistveno manj. Če pogledamo še podatke iz popisa prebivalstva 1971. leta ugotovimo, da je v poprečju 62,2 % zdomcev iz slovenskih občin zaposlenih v Nemčiji in je poprečno ^(89,89) 17,3 % zdomcev našlo zaposlitev v sosednji Avstriji.

Omenjeni podatki potrjujejo domnevo, da sta obe deželi za slovenske delavce najbolj privlačni in, da je lahko analiza njihovih razmer in odnosov tod bistvenega pomena za ugotovitev možnosti vračanja in reintegracije v našo družbo.

a.) Število in regionalna razporeditev začasno zaposlenih Slovencev v ZR Nemčiji in Avstriji

Slovenski delavci in njihovi družinski člani so se preseljevali v inozemstvo na delo v časovno različnih presledkih. Glede na to pač, kakšna je bila splošna emigracijska situacija: konjunktura ali kriza (Tabela 9). (X)

Tabela 9: Časovni intervali selitev na začasno delo v tujino med leti 1965 in 1975

leto	Jugoslovani ⁺	Slovenci ⁺⁺	delež Slovencev v jugoslovanski migraciji	Število Jugoslovanov v ZR Nemčiji	Delež migracij v ZRN v vseh emigr. iz SFRJ
1965	41.000	-		64.060	26,8 %
1966	110.000	12.836	11,7 %	96.675	29,6 %
1967	40.000	8.936	22,3 %	97.725	2,6 %
1968	124.000	14.210	11,5 %	99.660	1,6 %
1969	187.000	13.842	7,4 %	226.290	67,7 %
1970	225.000	9.895	4,4 %	389.600	72,6 %
1971	151.000	5.316	3,5 %	434.000	29,4 %
1972	108.000	3.963	3,7 %	456.000	20,4 %
1973	103.000	3.303	3,2 %	470.000	13,6 %
1974	20.000	1.382	6,9 %	-	-
Skupaj odhodi	1.035.000	74.812	7,2 %	-	-

⁺ Vir: Zvezni izvršni svet

⁺⁺ Vir: RK SZDL

⁺⁺⁺ Vir: Bundesanstalt für Arbeit

Posebno intenzivno se je spreminjal obseg migracij v Zvezno republiko Nemčijo, ki je največja gostiteljica jugoslovanske delovne sile, saj je delež migracij v to deželo v primerjavi z skupnimi vrednostmi migracij iz Jugoslavije znašal od manj kot 2 odstotka leta 1968 do več kot 70 odstotkov dve leti kasneje. (10,86,93)

Zelo karakteristično pa je, da udeležba migrantov iz Slovenije vedno bolj usiha, posebno še po letu 1969, ko migracija iz tega dela Jugoslavije ne predstavlja niti desetino vseh migracijskih vrednosti. Posebno karakteristični za tak trend so podatki o migraciji v obe največji delodajalki slovenskemu življu na tujem (Tabela 10). (2,86)

Tabela 10: Odhodi Slovencev na začasno delo v ZR Nemčijo in Avstrijo v zadnjih desetih letih

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	Skupaj
ZR Nemčija	2181	409	6462	7909	5494	2922	1899	1834	19	7	31.035
Avstrija	10146	6958	6097	4717	3960	2054	1826	1320	1266	1107	39.451
Skupaj:	12327	7367	12559	12626	9454	4976	3725	3154	1285	1114	70.486
Index	100	61	102	102	77	40	30	26	10	9	-
Delež v vseh meddržavnih mi- gracijah iz SRS	96 %	82 %	88 %	91 %	96 %	93 %	94 %	95 %	93 %	99 %	94,2 %

Popis prebivalstva je 1971 leta še beležil v obeh državah okrog osemdeset odstotkov vseh v tujini začasno zaposlenih Slovencev; podatki, ki pa so nam sedaj na voljo povedo, da sprejmeta Avstrija in Nemčija celo preko 90 odstotkov vseh delavcev, ki so udeleženi v migracijah v tujino. Posebno intenzivno je stekla "ekonomska emigracija" v ti dve deželi v letih 1966, 1968 in 1969 saj je prav v tem času 53 % migrantov odšlo na delo tja. Občuten padec števila udeležencev v teh migracijah zasledimo nekako po letu 1970 in še posebej po letu 1972. Od skupnega števila 70.486 migrantov (nekateri so večkrat odhajali in se vračali - še posebno v in iz Avstrije) v ZRN in Avstrijo jih je le 20 odstotkov odšlo na začasno delo po letu 1970 in komajda 3,4 % po letu 1973.

Karakteristično za obmejni dve deželi pa je, da delež migracij sem narašča z bližajočo se gospodarsko krizo. Udeležba v tem migracijskem ciklu je ob gospodarski konjunkturi v odnosu do drugih migracijskih tokov pod 90 odstotkov, medtem, ko narašča v obdobju gospodarskih kriz (1966 leta, 1973 - 1975 leta) nad 95 %.

Razmerje med številom migrantov, ki se odločajo za odhod v eno od obeh dežel je v obdobju gospodarske konjunktore v prid ZR Nemčije (v letih 1968 - 1973) - 60:40, medtem, ko v kriznem obdobju, ko družbeno-ekonomski ukrepi zavro zaposlitev tam (1966 - 1967 in po 1972) alternativna zaposlitev v Avstriji pridobi na pomenu. Tako je v letih 1966 in 1967 sosednja dežela sprejela pet do desetkrat več zdomcev kot ZR Nemčija, oziroma je v letih 1973 do 1975 več kot dvema tretjinama zdomcev omogočila začasno zaposlitev.

Začasno zaposlene delavce iz Slovenije smo teritorialno zajeli na kartah Avstrije in ZR Nemčije (prva faza raziskave) in prišli do naslednjih ugotovitev: (Tabela 11) (XI)

Tabela 11: Slovenski zdomci v sveznih deželah ZR Nemčije in Avstrije

dežela	% o številu zdomcev ⁺ iz SRS v državi delo- dajalki	približno šte- ⁺⁺ vilo Slovencev	Žive v cen- tralnih mestnih na- seljih dežel
ZR Nemčija	100 %	56.000	70,0 %
Schleswig-Holstein	1,6 %	900	86 %
Spodnja Soška in Bremen	2,9 %	1600	69 %
Severno Porenje Westfalije	24,6 %	13700	66 %
Berlin	6,9 %	3700	100 %
Porenje in Saar	3,2 %	1800	46 %
Hessen	5,6 %	3300	63 %
Baden-Württemberg	22,1 %	12500	52 %
Bavarska	33,1 %	18500	84 %
Avstrija	100 %	19.000	52 %
Vararlborg	2,3 %	450	53 %
Tirolska	1,7 %	350	18 %
Salzburg	1,7 %	350	20 %
Zgornje Avstrijsko	16,0 %	2900	81 %
Spodnje Avstrijsko	25,8 %	4800	12 %
Dunaj	18,1 %	3400	100 %
Gradiščanska	4,1 %	800	15 %
Štajerska	23,9 %	4400	89 %
Koroška	8,8 %	1550	80 %

+ Vir: Zavod za zaposlovanje SRS

++ Ocena RK SZDL in slovenskih društev ter predstavništav

- Slovenci, ki so si poiskali delo v Avstriji in Nemčiji se združujejo po teritorialnem principu v nekaj prostorskih enot. Po deležu in številu so se koncentrirali na Bavarskem, Boden-Würtenberškem in v Severnem Porenju v ZR Nemčiji ter na Štajerskem, Spodnje Avstrijskem in na Dunaju v Avstriji. V teh politično-teritorialnih enotah živi okrog 46 tisoč Slovencev, ali 62 % vseh slovenskih zdomskih družin.
- V ZR Nemčiji so deleži slovenskih delavcev na začasnem delu v omenjenih treh pokrajinah še bolj izraziti, saj omenjene dežele zaposlujejo le nekaj manj kot štiri petine slovenskega življa na tujem. Nekaj višje koncentracije v okviru Avstrije zasledimo potem še na Dunaju, Spodnje in Zgornje Avstrijskem in na Štajerskem, kjer je okrog 84 % vseh začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije.
- Vzrok za združevanje slovenske delovne sile v teh upravnih enotah je v glavnem v koncentraciji gospodarske moči v omenjenih deželah, oziroma v potrebi po sezonski delovni sili. Za ZR Nemčijo lahko trdimo, da za Porenje in Westfalijo ter Baden Würtemberg in Bavarska glede na industrijsko produkcijo najmočnejše dežele. Večji del Slovencev pa se zaposli na tujem prav v industrijska podjetja oziroma v teritorije gospodarske moči.
- Gospodarski oziroma industrijski obrati so v glavnem postavljeni v bližini večjih regionalnih središč in zato ne preseneča, da več kot dve tretjini slovenskih zdomcev v ZR Nemčiji in več kot polovica istih v Avstriji prebiva v centralnih naseljih posameznih zveznih dežel.

(45)

Na Bavarskem jih 23,3 % živi v Münchnu, 36,9 % v Ingolstadtu, 14,8 % v Nürnbergu, 5,9 % v Angsburgu in 4,5 % v Regensburgu. V Severnem Porenju in Westfaliji so našli v Krefeldu 14,2 %, v Sollingenu 13,1 %, Duisburgu 12,0 %, v Güterslohu 9 %, Essenu 8,7 % in Kölnu 8,7 % vseh slovenskih zdomcev v tej deželi.

Na Boden - Würtenberškem je procentualno največ Slovencev na začasnem delu v okolici deželnega središča Stuttgarta in sicer v Sindelfingnu 16,3 %, Ulmu 15,6 %, Stuttgartu 9,8 %, Freiburgu 3,4 % ter Reutlingenu 3,6 %.

V preostalih zveznih deželah ZRN najdemo največ slovenskih družin v Hessenu v Giesenu 39,3 %, Frankfurtu 16,8 % in Kasselu 6,3 %; v Spodnjem Porenju v Mainzu 45,8 %; ter na Spodnje Šoškem v Bremerhavenu 28,3 %, Breunschweigu 22 % in Hildesheinu 18,9 %. Seveda imata tudi Berlin in Hamburg precejšnje število slovenskih zdomcev.

- V Avstriji je delež zdomcev v mestnih naseljih bistveno manjši kot v Nemčiji in kaže tudi regionalno velike diference. Glede na koncentracijo industrije v mestih živi resda največ Slovencev v upravnih in industrijskih središčih, a jih je vendarle veliko tudi v manjših, posebno še ker gre večkrat za sezonsko delovno silo v primernih dejavnostih in gostinstvu. Razen na Dunaju je koncentracija slovenskega zdomskega življa na Avstrijskem še v Lepoldsdorfu (24,6 %) in Raasdorfu (12,3 %) v Spodnji Avstriji v Linzu (34,6 %) in Ennsu (24,4 %) na Zgornje Avstrijskem, v Salzburgu (16 %) na Salzburškem, v Landecku (18,8 %) in Seefeldu (47,2 %), na Tirolskem, v Bregenzu (17,7 %) in Dornbirnu (22 %) na Vorarlberškem, kot tudi v Spittalu (54,1 %), Celovcu (10,6 %) in Beljaku (10,2 %) na Koroškem ter Grazu (68,2 %) in Leobnu (3,7%) na Štajerskem in Stegersbechu (28 %) na Gradiščanskem. (17)
- Ponekod je slovenski živelj na začasnem delu v tujini v primerjavi z drugimi skupinami zdomcev iz Jugoslavije nadpovprečno visoko zastopan. Pregled po posameznih deželah nam lahko odkrije zakonitosti tega pojava (Tabela 12).
- Precej je slovenskega prebivalstva v jugoslovanski zdomski skupnosti na Gradiščanskem, Štajerskem in Spodnje Avstrijskem kjer je v poprečju več kot polovica začasno zaposlene delovne sile iz Jugoslavije doma v Sloveniji. V deželah ZR Nemčiji tako izrazite prevlade slovenske nacionalnosti ni, čeprav na Bavarskem in Berlinu delež Slovencev presega eno petino vseh začasno zaposlenih Jugoslovanov. Nadpovprečno visoko pa je število delavcev iz Slovenije še na Koroškem in v Zgornji Avstriji, pa tudi v Westfaliji in Porenju. (68,93)

Tabela 12: Slovenci v odnosu do drugih skupin sezonske delovne sile iz Jugoslavije.

Dežela	Jugoslovanov	Odstotek Slovencev o številu jugoslovanskih zdomcev	Dežela	Jugoslovanov	Odstotek Slovencev o številu jugoslovanskih zdomcev
ZRN	470.000	11,9 %	Avstrija	170.000	11,2 %
Schleswig-Holstein	17,300	5,2 %	Vorarlberg	19.300	2,3 %
Spodnja Soška in Bremen	16,900	9,5 %	Tirolska	12.850	2,7 %
Severno Brenje in Westfalija	98.300	13,9 %	Salzburg	14.950	2,3 %
Berlin	16.400	22,6 %	Zgornja Avstrija	20.450	14,2 %
Porenje in Saar	12.700	14,2 %	Spodnja Avstrija	12.250	40,0 %
Hessen	54.500	6,1 %	Dunaj	69.400	4,9 %
Baden -Württemberg	174.400	7,2 %	Gradiščanska	1.000	80,0 %
Bavarska	79.500	23,3 %	Štajerska	12.300	36,9 %
			Koroška	7.500	21,3 %

b.) Združevanje in organiziranost začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije v ZR Nemčiji in Avstriji

Slovenci, ki so začasno na delu v deželah Zahodne Evrope ohranjajo izredno intenzivne kontakte z domovino - bodisi iz emocionalnih, bodisi iz čisto "ekonomskih" (gradnja, košnja...) razlogov. To potrjujejo v glavnem tudi študije, ki so jih na podlagi raziskav Raziskovalnega instituta Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo objavili pred kratkim. Posebno se izraža intenzivnost kontaktov o periodičnih obiskih delavcev iz tujine na domu, saj posebno tisti iz krajev, ki so oddaljeni nekaj sto kilometrov od doma redno enkrat mesečno obiskujejo domačijo.

V kolikor so možnosti za tesnejše stike z matično deželo majhne se začasno zaposleni delavci v želji po ohranitvi svoje nacionalne baze sestajajo pogosteje v izbranih lokalih, oziroma glede na možnosti in številčnost organizirajo klubske dejavnosti nacionalnega ali jugoslovanskega karakterja. Karakteristično je, da je klubska dejavnost Slovencev (in Jugoslovancev) in organiziranost v kulturne krožke ponavadi večja tam, kjer so pota do domovine precej dolga in naporna, (Švedska, Francija in Benelux), oziroma je nacionalna osveščenost delavcev na tako visoki ravni (Švica), da je združevanje normalen proces izmenjave izkušenj, znanja in kulturnih vrednot. Večkrat tendence po čimprejšnjem zaslužku in ustvarjanju nove ekonomske platforme zavira vzdrževanje klubske aktivnosti. Žal v Takih okoljih egoistične težnje prevladajo nad narodnostno - družbenimi.

V Avstriji in Nemčiji je nacionalna organiziranost uspešneje pričela delovati po letu 1970, ko je postopoma naraščalo število slovenskih klubov, športnih društev in ansamblov. (68,72)

Za aktiviranje in trditve nacionalne zavesti Slovencev v obeh deželah pa so v glavnem odgovorne naslednje ustanove:

- jugoslovsanska kulturna predstavništva v tujini
- predstavništva slovenskih gospodarskih organizacij
- samostojna slovenska kulturna in športna društva
- jugoslovsanska društva z slovenskimi sekcijami in
- učitelji dopolnilnega pouka slovenščine ter
- jugoslovsanske kulturna in turistična predstavništva.

Jugoslovsanska kulturna predstavništva so v 13 krajih Zvezne republike Nemčije (Bonn, München, Stuttgart, Nürnberg, Ravensburg, Freiburg, Mannheim, Frankfurt, Düsseldorf, Dortmund, Hannover, Hamburg in Berlin ter 6 mestih republike Avstráje (Dunaj, Gradec, Celovec, Linz, Salzburg in Feldkirchen) kjer potom svojih konzularnih predstavnikov, ki jih ni dovolj, usmerjajo družbeno dogajanje Jugoslovanov v svojih regijah. V Zahodni Nemčiji zastopa en konzularni predstavnik Italije n.pr. v poprečju okrog 500 začasno zaposlenih italijanskih državljanov, medtem ko je konzularni predstavnik SFR Jugoslavije pristojen za več kot desetkrat toliko jugoslovsanskih delavcev. Zaradi preobremenitve z tekočim administrativnim delom večkrat trpi zavzetost delavcev konzulata do delovanja društev in narodnostnega združevanja.

Predstavništva slovenskih gospodarskih organizacij, predvsem razni poslovni konzorciji (Slovenija les, Rudis...) in Ljubljanska banka so največkrat nosilci slovenskega družbenega dogajanja v tujini. Vendar pregleda nad celotnim delom teh predstavništev in oseb, ki so v njih zaposlena še nimamo, kar onemogoča usklajeno delovanje vseh družbenih in gospodarskih činiteljev med Slovenci na tujem.

Samostojnih slovenskih društev je v obeh deželah vsak dan več. Zaenkrat je v ZR Nemčiji ustanovljenih sedem, v Avstriji pa eno slovensko kulturno in športno društvo v naslednjih krajih: Dunaj; München, Ingolstedt, Stuttgart, Frankfurt, Essen, Berlin, Mannheim). Organiziranega članstva je po izjavah vodstev klubov okrog 10 do 20 odstotkov vseh Slovencev iz širšega zaledja klubov.

Jugoslovanska društva imajo po pravilu sekcije posameznih nacionalnosti, vendar se Slovenci redkeje odločajo za družbeno aktivnost v sekcijah. Po dosedaj znanih podatkih delujejo najmanj tri sekcije slovenskih delavcev v Avstriji (Graz, Celovec in Feldkirchen) in okrog deset na nemškem ozemlju (Hannover, Köln...)

Učitelji dopolnilnega pouka slovenščine so za ohranjanje narodne zavesti pri mladih Jugoslovanih izrednega pomena. SR Slovenija ima predstavnike tudi v slovensko-nemški komisiji za kulturno-prosvetno sodelovanje, ki ureja kontingent pedagoških delavcev za poučevanje slovenskega jezika v ZR Nemčiji. (Tabela 13).

Vendar je, kot je razvidno iz priložene tabele, delež slovenskih učiteljev v primerjavi z številom jugoslovanskih, še posebej pa v odnosu do deleža naših zdomcev, premajhen. V ZR Nemčiji ima en slovenski učitelj več kot sedemdeset otrok v dopolnilnem pouku medtem, ko odpade na enega od drugih jugoslovanskih učiteljev okrog 60 otrok. Še očitnejši pa je primanjkljaj slovenskih učiteljev, ki bi lahko organizirali bolj obsežno kulturno-prosvetno dejavnost, če upoštevamo, da je delež Slovencev začasno zaposlenih v tujini okrog 10 % jugoslovanskega števila in, da jih je v ZR Nemčiji okroglo 12 ter Avstriji 11 % (učiteljev le 3,2 oziroma 5,9 %).

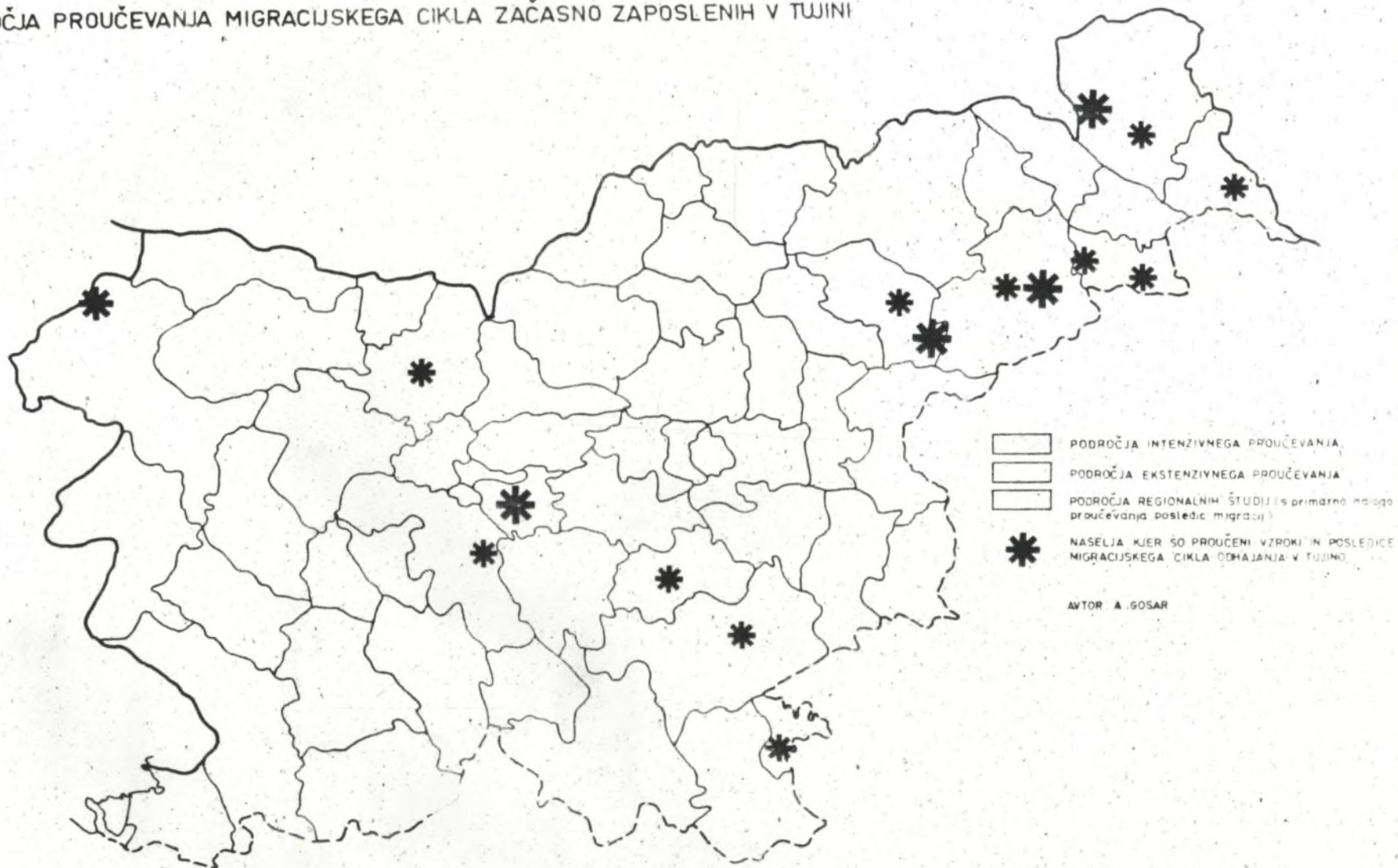
- Jugoslovanska kulturna in turistična predstavništva predvsem v centrih slovenske delovne sile v ZRN in Avstriji (Stuttgart, Dunaj) skrbijo za organizacijo kulturnih prireditev z ustvarjalci iz domovine. Veliko pa bi se gotovo še dalo storiti za rednejšo in aktualno informiranje naših delavcev o dogajanjih doma in o tistem, kar posamezne skupine zdomcev zanima (nova delovna mesta, stanovanjska gradnja i.p.d.). S tem bi omenjena predstavništva lahko razširila svoj delokrog v sfero aktualnega zdomstva, kar bi se gotovo odrazilo tudi v ekonomskem smislu pri omenjenih agencijah (rezervacije potovanj in oddiha, i.p.d.).

Tabela 13: Število jugoslovanskih in slovenskih otrok ter učiteljev v tujini*

Država	Vsi jugoslovanski otroci	Število in delež jug. otrok v dopolnilnem pouku	Število slovenskih otrok v dopolnilnem pouku	Število vseh jugoslov. učiteljev	Število in delež slovenskih učiteljev
Avstrija	5.200	1000 19,2 %	20	17	1 5,9 %
ZR Nemčija	23.000	12500 54,3 %	424	185	6 3,2 %
Švedska	5.400	2000 37,0 %	75	130	6 4,6 %
Švica	3.000	820 27,3 %	85	53	7 13,2 %
Benelux	1.450	515 35,5 %	47	23	1 4,3 %
Danska	500	300 60,0 %	-	6	- -
Norveška	50	30 60,0 %	-	2	- -
Francija	9.000	1850 20,6 %	-	25	- -
Skupaj	47.600	19015 39,9 %	651	440	21 4,8 %

* podatki RK SZDL

OBMOČJA PROUČEVANJA MIGRACIJSKEGA CIKLA ZAČASNO ZAPOSLENIH V TUVINI

III. ANALIZA VOZLIŠČNIH TOČK V OKVIRU MIGRACIJSKEGA CIKLA ZAČASNO ZAPOSLENIH NA TUJEM

1. Definicija vozliščnih točk (XIII)

Mobilnost prebivalstva je bolj ali manj odraz konfliktnih situacij, oziroma sprememb načina življenja v okviru določene družbene stvarnosti in prostorskih pogojev. Zato je oblika premeščanja vsaj dela osnovnih človekovih funkcij iz enega v drugo okolje možna šele takrat, ko so v povsem specifični družbeni sredini dani pogoji za prostorsko mobilnost, ki nastopa in se razvija difirencirano v širši regiji, saj se zanje ponekod prej, ponekod pa kasneje izpolnjeni vsi pogoji za migracijo, oziroma je družbeno gospodarski položaj ponekod bolj drugod zopet manj kritičen za posamezne socialne skupine tam živečega prebivalstva.

Čeprav deluje v globalu na širšo prostorsko enoto enako intenzivno faktorji privlačevanja (pull-faktorji), ki so le glede delovanja informacijskega sistema diferencirani po področjih (bliže prometnim in informacijskim tokovom ali bolj stran od tokov informacije) in socialnih skupinah (izobrazbena stopnja dojemanja in vrednotenja informacij), pa so faktorji, ki posameznika oziroma socialno skupino neke prostorske celice potiskajo (push "faktorji") ali silijo v selitveno mobilnost, zelo spremenljivi že na krajše geografske in socialne razdalje.

V pokrajini se oblikujejo temu primerne enote ali točke različne migracijske intenzitete, glede na to pač v koliki meri je v ožji regionalni enoti prišlo do konfliktnih situacij in v kolikšnem obsegu živi v tem prostorskem okviru tista socialna skupina prebivalstva, ki jo nastale spremembe v informacijskem sistemu, družbeno-gospodarskem stanju ali življenjskem izrazu najbolj prizadenejo. (9,25)

Že izgradnja šole ali asfaltirane poti v mesto ali k glavni cesti spremeni v določenih regijah življenjski stil prebivalstva. Šolani ljudje so bolj dojemljivi za vrednotenje informacij, ko so z moderno prometno povezavo vključeni v sodobnejše tokove življenja. Obenem prihajajo v omenjene prostore zelo dinamične spremembe kot posledica planskega družbenega razvoja, ki na določene skupine prebivalstva - glede na njihovo strukturo (moški-ženske; izobraženci in nešolani; kmetje - delavci..) - različno vplivajo in jih bodisi vključujejo, ali premalo upoštevajo v prioritetnih načrtih razvoja. Ker je vrednotenje tega sklopa dejavnosti prepuščeno vsakemu posamezniku oziroma skupini prebivalstva v določeni regiji posebej, prihaja do diferenciranega odnosa pri reševanju nastale situacije. Če obstojajo možnosti za migracije jo vsaka socialna skupina drugače vrednoti in v skrajni konsekvenci tudi izrablja - nekateri prej, drugi kasneje.

Posebnega preverjanja so deležne predvsem informacije o možnostih saniranja konfliktne situacije z začasnim zaposlovanjem v tujino. Ne glede na to, da omenjena oblika mobilnosti prebivalstva velikokrat ni vezana na pretirane razdalje (velja za SR Slovenijo) in večkrat omogoča celo vsakoteženske obiske na domu pa gre v tem primeru za tuje okolje v katerega migrant odhaja in v katerega bo ponesel del svojih življenjskih funkcij. (skica 1). Vse to pa zahteva določeno tehtanje pri katerem se del prebivalstva odloča za tako obliko reševanja situacije, del prebivalstva pa, ki ostane doma, išče za raznimi možnostmi izboljšav trenutnega stanja. (XII)

Glede na nakazane zakonitosti pri oblikovanju migracijskega cikla se ponekod intenzivneje odloča za selitveno mobilnost. Začasna zaposlitev v tujini ima pri tem ponekod pomembno vlogo in je v nekaterih predelih najbolj ustaljena oblika migracijske dinamike. Analize razvoja teh prostorov v katerih je migracija na tuje izraz življenja prebivalstva, omogočajo predvsem analize posameznih vozliščnih točk življenjskih funkcij mobilnega dela prebivalstva. (XIII)

Vozlišče točke so namreč indikator nadaljnega trenda aktivnosti prebivalstva v okviru migracijskega cikla prebivalstva pri odhodu ali vračanju iz začasnega dela v tujino. Pri preverjanju odločujočih elementov v sklopu selitvene dinamike prebivalstva na začasno delo v tujino se pokažejo naslednje prostorske enote, ki so obenem tudi vozliščne točke prebivalstva udeležencev v teh migracijah. To so

1. - vozliščne točke migracijskega cikla v domovini (odhod in povratek) in
- 2.- vozliščne točke migracijskega cikla v tujini.

- Analize vozliščnih točk migracije v inozemstvo v matični regiji zdomstva osvetljujejo predvsem vzroke za prestavitev funkcijskih točk življenja v druge delovno in bivalno okolje in obenem odkrivajo možnosti za ponovno vračanje in vključevanje delavcev migrantov v domače razmere (možnosti zaposlitve v isti panogi kot na tujem, izobrazbena možnost...)
- Analize vozliščnih točk v tujini povedo o stopnji integracije in možnostih zanjo v okviru določene socialne strukture migrantov in v okviru razmer delodajalskega okolja.

Primerjava med obema prostoroma daje končno odgovore na vprašanje:

- v kolikšni meri so bili zadovoljeni in uresničeni motivi za migracije na delo v tujino;
- kakšna je stopnja razvoja domače regije, ki lahko omogoča vrnitev zdomcev;
- koliko je možnosti za asimilacijo delavcev začasno zaposlenih v tujini, oziroma za asimilacijo določene socialne skupine zdomcev v inozemskem okolju:
ali so predstavljene že vsi funkcijski izrazi življenja na tuje;
- katera socialna skupina iz katerega okolja se najbolj intenzivno vključuje v določeno prostorsko funkcijsko okolje tujine;
- katera skupina prebivalstva določene regije stremi po vrnitvi v domače ali širše regionalno okolje in se ne

- more vključiti z vsemi oblikami življenja v tujini;
in
- kateri funkcijski izrazi življenja, ki se najkasneje
ali pa sploh ne prenesejo v tujino.

2. Primeri vozliščnih točk v domovini:

- a) Migracije na začasno delo v tujino iz obmejnih občin
ob italijansko jugoslovanski meji.

Prebivalstvo iz Slovenije je prvo udeleženo v toku ekonomske migracije v Zahodno - evropske dežele že kmalu po drugi svetovni vojni. Posebno intenzivna je bila emigracija te vrste v obmejnih regijah Slovenije, predvsem ob mejah z Italijo in Avstrijo, pa čeprav je v veliki večini primerov šlo za illegalen prestop meje in največkrat tudi ilegalno zaposlitev pri delodajalcu v tujini. Točnega števila migracij te vrste nima, vendar je po ocenah Zavoda za zaposlovanje pred letom 1963, ko so se zaposlitve v tujino legalizirale in deloma tudi registrirale, odšlo iz Slovenskega ozemlja, predvsem pa iz območij Kambreškega, Brd, Breginjskega kota, Brkinov, Krasa in Štajerskega ter Prekmurja, preko 25.000, oziroma več kot 1/4 vseh "začasno zaposlenih" Slovencev v tujini. (15,40)

V glavnem so zaposlitve na tuje iz Primorske v prvih povojnih in petdesetih letih obstale ne daleč od mejne črte z Italijo v klasičnih gravitacijskih krajih (Trst, Gorica, Videm), ali pa so bile usmerjene v tradicionalna središča slovenskega izseljeništv. Tako so delovno silo iz obmejnih območij Primorske sprejela bližnja industrijska in turistična mesta severne Italije in deloma še italijanske Švice, ali pa je le-ta potovala dalj do rudarskih in metalurških središč Francije, Belgije in Nemčije.

Legalizacija klasičnega zaposlovanja v tujino je bila v šestdesetih letih, zaradi odprtja številnih delovnih mest v območju tostran meje (Nova Gorica, Sežana, Koper, Tolmin) in indirektna eliminiranju tradicionalnih jeder zaposlovanja onstran meje, oziroma zaradi odprtja številnih mejnih prehodov, ki so omogočala dnevno migracijo delovne sile, deležna v glavnem le minimalne pozornosti. Razlike v ekonomskem razvoju in cenah tostran in onstran meje ter obsežna izmenjava blaga so odprle možnosti za številnejša zaposlovanja v obmejnih centrih (benzinske črpalke, mesnice, avtoporti), kar vse je v občinah ob jugoslovansko-italijanski meji ustavilo tradicionalno in klasično emigracijo v tujino, oziroma je zato ostal delež začasno zaposlenih v tujini eden najnižjih v Sloveniji in Jugoslaviji. (Tabela 14). Ob tej ugotovitvi je treba dodati, da je ob italijansko-jugoslovanski meji zelo živa oblika mobilnosti t.i. mejaštvo ali dninarstvo, o čemer bo govora kasneje.

Začasno zaposlovanje iz obmejnih občin Primorske kaže poleg dninarstva in relativno nizkega števila zdomcev nekaj karakteristik, ki jih drugod v Sloveniji ne srečujemo tako intenzivno. Še prej pa je treba poudariti, da vzrokov za nizko število zaposlitev v tujini ne gre iskati le v zapolnjenosti trga delovne sile v tujini, ampak tudi v velikem številu delovnih mest v izven agrarnih dejavnosti, ki jih avtohtono prebivalstvo te regije v popolnosti niti zapolniti ne more in najema ter vabi v obmejno območje delavce drugih regij Slovenije ali celo v veliki meri iz drugih republik Jugoslavije.

Tako postaja to področje eno najbolj migracijsko dinamičnih območij Slovenije, ki se lahko primerja le z mobilnostjo v Osrednji Sloveniji, saj je v občinah ob italijansko-jugoslovanski meji 41,9 % alohtonega prebivalstva, ki v 14,8 % primerih prihaja iz drugih republik. V tokove dnevne migracije je vključeno že več kot 1/2 (52,5 %) aktivnega prebivalstva regije; obenem pa ima Primorska okoli 3.000 prebivalcev sezonsko ali začasno zaposlenih onstran meje domovine (89)

Tabela 14: Kazalci začasnega zaposlovanja v tujini in mobilnost prebivalstva iz občin ob italijansko-jugoslovanski meji

Občina	Delež brutto dohodka nad ali pod povpr. SRS za 1.1975 v %	Število prebival- cev 1. 1971	Delež autohtonega prebivalstva		Število zdomcev začas. zaposlenih v tujini dinar- jev 1975		Delež dežel časne zaposlitve				Delež zdom. v štev. akt. preb. 1.1971 v %	drugi migr. v štev. akt.pre- biv.
			iz SRS	iz drugih rep.	I	D	Švi- ca	Bene- lux				
Piran	+ 49,3	12.359	52,2	17,6	234	119	28,7	34,7	12,5	10,7	7,8	58,0
Izola	- 4,3	27.551	40,3	9,6	141	92	18,9	41,5	10,4	7,5	5,6	39,2
Koper	+ 19,9	35.445	47,9	14,2	372	201	32,0	35,1	6,5	5,0	3,8	37,3
Sežana	- 4,3	22.966	38,5	3,7	217	123	53,4	22,1	8,6	8,6	5,0	62,5
Nova Gorica	+ 18,4	51.459	41,2	2,6	634	212	30,9	23,3	13,8	5,4	4,5	58,9
Tolmin	- 35,8	21.931	34,1	1,6	702	210	33,9	20,7	7,9	7,6	9,9	36,4
Primorska	+ 7,2 %	171.711	41,9	7,2	2300	957	32,9	29,6	9,9	7,4	6,1	48,7

Glede usmerjenosti migracijskega cikla je značilno, da je le-ta po predvidevanjih najbolj pogosto orientiran na severno-italijanski prostor, kar vse je treba povezovati z množičnimi tokovi blaga in ljudi preko 53 mejnih prehodov v obravnavani regiji. Drugo mesto zaseda glede na zaposlitveno sredino v tujini, ZR Nemčija, kot tipična delodajalka dežela moderne dobe. V obe omejeni regiji odhaja na začasno delo okroglo dve tretjini delavcev na tujem medtem, ko izstopata glede začasne zaposlitve, poleg teh dveh dežel, samo še Švica in Benelux. Zanimivo je, da si velikokrat iščejo kruha v tujini prav ženske iz tega področja medtem, ko je za moško delovno silo ponavadi vedno preskrbljeno za delovna mesta, čeprav so večkrat le-ta oddaljena nekaj deset kilometrov od doma oziroma kmetije. V kmetijstvu sproščena mlada ženska delovna sila velikokrat najde tako življenjskega partnerja, kot tudi delovno mesto bodisi v gostinstvu, trgovini ali industriji takoj onstran meje, tisti moški, ki pa se odločijo za opustitev kmetovanja se lahko zaposlijo v oddaljenejših obmejnih ali industrijskih krajih Primorske ali zamejstva na tedensko ali sezonsko delo (gradbeništvo), oziroma odidejo na začasno delo v industrijska urbana središča Zahodne Evrope.

Glede na raznovrstnost družbeno-gospodarskih razmer in vzrokov v obmejni regiji, ki so vodile do zaposlovanja v tujino, se je ustvarilo nekaj domačij intenzivne začasne zaposlitve v tujino, oziroma con - različne stopnje migracijske dinamike, ki si jih pobliže ogledjmo. Od skupne 261 katastrskih občin v 6. mejnih občinah italijansko-jugoslovanski meji ima 15 katastrskih občin več kot 10 % zaposlenih v tujini - glede na celotno število aktivnega prebivalstva v katastrskih občinah. (89)

Posebno izstopajo v tem okviru območja katastrskih občin Čiginja, Kala nad Kanalom, Borjane in Loga pod Mangartom, ki so oddala več kot 15 oziroma 20 % delovne sile zaposlene izven kmetijstva. Upoštevati pa moramo, da v dežežu zdomcev v številu aktivnega prebivalstva niso zajeti tisti sezonci, ki delajo občasno v tujini, a vseeno vodijo gospodinjstvo doma. Take oblike

preživljanja so posebno pogoste v gričevnatih področjih Vipavskega, Brd in Koprškega in še vedno tudi v predalpskem svetu Kambreškega, Čepovanskega dela in Šentviške planote ter Breginjskega kota.

Če prištejemo k tem izstopajočim centrom začasne zaposlitve v tujini še vsa področja, ki imajo več kot 5 % zaposlenih v tujini in krajevne skupnosti tik ob meji, ki daje največ dninarjev dobimo sklenjen pas iz katerega molijo le dolinska območja ob glavnih zaposlitvenih centrih in povsem zastala področja do kamor urbanizacija še ni segla, oziroma kjer je svet že opuščen in prebivalstvo ostarelo.

Tabela 15: Delež začasno zaposlenih v tujini v številu aktivnega prebivalstva po katastrskih občinah

Občine	Skupno število k.o.	Delež začasno zaposlenih v tujini v številu akt.preb.					
		do 1%	1 - 5%	5 - 10%	10 - 15%	15- 20%	nad 20%
š t e v i l o k a t a s t r s k i h o b č i n							
Tolmin	61	3	25	21	8	2	2
Nova Gorica	71	17	41	11	1	1	-
Sežana	83	36	41	5	1	-	-
Koper	37	10	22	5	-	-	-
Izola	4	-	2	2	-	-	-
Piran	5	1	4	-	-	-	-
Skupaj	261	67	135	49	10	3	2

Gospodarsko najaktivnejše cone resda karakterizira v Primorski regiji tudi večje število zaposlenih v tujini, vendar je njihov delež v številu aktivnega prebivalstva območja vseeno minimalen. Obenem pa so bližnje cone dnevne migracije v ta središča tista, ki ne izkazujejo niti absolutno niti relativno velikega števila začasno zaposlenih v tujini. Taka območja zasledimo v širšem pasu okrog Nove Gorice in deloma tudi okrog Izole in Kopra, omejeno pa v okolici drugih zaposlitvenih centrov kot so Sežana, Anhovo in Tolmin.

Obenem karakterizira tu zaposlitvene centre in njih zaledje v regiji ob italijansko-jugoslovanski meji tudi prevejšnje število alohtonega prebivalstva, različnega porekla in kvalifikacij. Medtem, ko gre pri priseljenih delavcih v razvitih krajih ob meji v glavnem za delavce višjih kvalifikacij, bi prihajalo iz drugih republik in so zaposleni v (carinskih, miličniških ali vojaških) dejavnostih, ki so tesno povezane na pomembnost meje (Gorica, Sežana), pa gre v drugih oddaljenejših zaposlitvenih centrih ob obali in v turističnih središčih (Koper, Tolmin, Portorož, Bovec) za doseljence srednje ali nižje kvalifikacijske stopnje iz manj razvitih regij Slovenije ali Jugoslavije, ki dobe zaposlitev v pristanišču, industrijskih podjetjih ali turistično-gostinskih obratih - velikokrat samo sezonsko. V okviru večjih središč Primorske imajo največ alohtonega prebivalstva Piran (75,7 %) in Koper (75 %) ter Izola in Portorož (po 73,5 %) nakar slede Sežana (69,5%), Nova Gorica (66,8 %) in Tolmin (66,5 %), ter Kobarid, Anhovo in Bovec (cca 50 %).

Očitno je, da je prav zaradi bližine odprte meje mobilnost prebivalstva nadpovprečno visoka. V ta sklop lahko štejeemo tudi dnevno migracijo saj samo na Goriškem in Tolminskem 249 naselij, ali cca 95 % vseh naselij, oddaja delovno silo v TOZD-e zaposlitvenih centrov. Kajti z dnevno migracijo pa zapolnjujejo na celotnem Primorskem 48,7% delovnih mest v industriji in terciarnih dejavnostih. (89,69)

Omeniti je bilo treba namreč tudi ta migracijska gibanja, ker podobno kot začasna ali sezonska zaposlitev na tujem vplivajo na spremembe v pokrajini, in ker njih učinke včasih le težko ločimo od tistih, ki jih je ustvarilo zdomstvo ali mejaštvo. Posebno zadnje se odraža v glavnem s podobnimi rezultati v prostoru kot dnevna migracija v zaposlitvena središča tostran meje. Zato si oglejmo nekaj karakteristik mejaštva.

Skupno število dninarjev (delavcev sezonsko, za krajšo dobo^{zaposlenih} v tujino) iz SR Slovenije znaša ob zahodni slovenski meji okroglo 1000 oseb. Nasploh pa je tendenca dnevnega prehajanja meja bolj očitna v Severovzhodni Sloveniji, ko po ocenah, odhaja oziroma dnevno ali tedensko migrira v Avstrijo okrog 1500 do 2000 delavcev.

(68)

Za razliko od dninarstva v Avstrijo, ki ga karakterizira delo v kmetijstvu in v industrijskih podjetjih pa dnevno migracije v Italijo povdarjajo predvsem naslednji pojavi:

- Zaposlovanje v gostinstvu v času glavne turistične sezone
- nudenje obrtnih in priložnostnih storitev - včasih samo v popoldanskem času in
- zaposlovanje ženske delovne sile v individualnih gospodinjstvih (pomočnice in vzgojiteljica).

Zaposlitev na drugi strani meje je v veliki večini primerov priložnostna saj traja ponavadi le tri do pet dni, v kolikor ne gre za stalno nastavljene delavce v državnih službah.

Primer take zaposlitve so delavci v železniškem vozlišču, oziroma na tovorni postaji na Opčinah, ki s delodajalsko pogodbo v žepu vsakodnevno, predvsem iz Divače in okoliških krajev, prečkajo meje in se z večernim vlakom vrnejo nedomov. Podobne urejene odnose imajo tudi številni uslužbenci v turističnih uradih in drugih javnih službah v Trstu, ko iz Sežane, Škofij

in Kopra z avtobusi ali osebnimi avtomobili prihajajo v Italijo na delo. Prebivalstvo slovenskega Primorja (tako slovensko kot italijansko) redno dela tudi v privatnih ustanovah v Trstu (trgovine, banke, pristanišče), kjer ima ponekod seveda že odgovorne položaje.

Področje Goriškega nasprotno karakterizira delo bolj sezonskega karakterja oziroma dela v popoldanskem času. Iz Brd in celo iz Breginjskega kota je tedensko zaposlovanje v gradbeništvu Goriških in Videmskih podjetij že ustaljen pojav. Obenem najde zaposlitev večje število v kmetijstvu sproščene ženske delovne sile iz Vipavskih brd in Krasa v tekstilnih oz. konfekcijskih obratih ter trgovinah onstran meje. V obalnem pasu med Trstom in Gradežem pa taista delovna sila v poletnih mesecih zapolni sezonski primanjkljaj v delovni sili gostánskkih in hotelskih obratov ob morju.

Tolminsko je v pogledu vsakodnevne migracije v Italijo bolj zaprto - izvzemši dva primera: prvi je omenjeno večdnevno zaposlovanje v gradbeništvu, drugi pa je zaposlovanje oziroma dnevna migracija prebivalstva srednje in goraje Soške doline na delo v Rabeljski rudnik svinca. O spremembah, ki jih taka vrsta migracije vnaša v pokrajino, bo govora pozneje, ko bomo prav na primeru ene izmed vasi, ki oddaja delavce na delo v omenjeni rudnik, lahko sledili procesom pokrajini, povzročenimi z zaposlovanjem v tujino.

Dninarsko zaposlovanje v Italiji prinaša s seboj mnoge probleme, ki v celoti, kljub dobrim sosedskim odnosom, še niso rešeni. Pri tem mislimo predvsem na slabšo zaščito delavca, ki ob zaposlitvi ne sklene delovno pogodbo in se mu zagotovljeni manjši osebni dohodki kot isti kategoriji italijanskih delavcev, obenem pa lahko delodajalec dninarje odpusti kadarkoli se mu ^{za-}zdi, saj niti v primeru nesreče ni dolžan prevzeti nobene odgovornosti zanj.

Omenili smo že, da se je redno prek uradov za zaposlovanje usposlilo v tujino, in primarno v Italijo okoli 2300 delavcev Primorske regije. Po podatkih zaveza za zaposlovanje v Gorici in Kopru se je od teh v zadnjih letih vrnilo domov komaj 215 oseb ali 9,3 % začasno zaposlenih v drugih deželah, kar je daleč pod poprečno stopnjo vračanja v SR Slovenijo, ki znaša 11.865 delavcev ali 18,4 % (od 64.339 zdomcev brez družinskih članov) vseh začasno zaposlenih Slovencev v tujini. Vzroke za relativno slabše tendence po vrnitvi v domovino gre iskati predvsem v tem, da ima vsaj ena tretjina zdomcev, torej tisti, ki so na delu v Italiji, neposreden in stalen kontakt z matično deželo in jim kratka pot do doma in odprta meja omogočata vrnitev, oziroma pomoč v kritični situaciji pri delu oziroma v gospodinjstvu doma kadarkoli. Obenem zaradi relativno lahkega vključevanja v italijansko družbo bodisi v Italiji ali Švici in zaradi poznavanja jezika nismo odrinjeni od družbenih dogajanj tako kot so to zdomci iz Slovenije v drugih deželah sveta. Vse to jim daje občutek sigurnosti na delovnem mestu, kljub občasnim velikim krizam, predvsem v italijanski družbi. Obenem pa jim urejenost političnih odnosov med domovino in delodajalsko deželo zagotavlja tudi neke vrste socialno varnost, ki pa žal še ni izražena v zakonodaji. (22)

V okviru terenskega dela smo povprašali po tendencah za vračanje po vzrokih za zaposlovanje in po vplivih začasnega zaposlovanja v tujino na prostorske spremembe v najbolj "zdomski" občini regije, oziroma v kraju Log pod Mangartom, ki oddaja 56,5 % delovne sile v tujino na začasno (dnevno) delo.

Po najnovejših podatkih je iz občine Tolmin na začasnem delu v tujini 957 zdomcev (702 začasnih emigrantov in cca 210 dninarjev), oziroma po podatkih popisa 1971 516 zdomcev, v glavnem zaposlenih v Italiji (33,8 %) in ZRN (20,7 %) kjer jih dela več kot polovica vseh registriranih začasnih migrantov. Nasploh je občina Tolmin tista, ki daje v okviru Primorskih občin največje število migrantov na delo v tujino, saj znaša delež le-teh kar

Tabela 16: Karakteristika gospodarske in migracijske dejavnosti v občini Tolmin in v naselju Log pod Mangartom

Občina Tolmin	Število preb.	Število zaposlenih	kmetov	% zdomev v štev.akt. preb.	migranti
1953	24677	11328	5725		
1961	23503	7013	2625		
1971	21931	9313	2790	9,8	28.1
Občina Log pod Mangartom					
				56.6	28.1
1953	334	87			
1961	269	47			
1971	233	46		56	

petino aktivnega neagrarnega prebivalstva v občini (20,1 %), oziroma daje omenjena regija z približno 13 % prebivalstva celotne Primorske nekaj manj kot tretjino vseh zdomev Primorske (29,3 %). (22)

Vzroke za izstopajočo tendenco začasnega zaposlovanja v tujini prav iz tega območja ob italijansko-jugoslovanski meji gre v glavnem iskati v družbeno-gospodarski nerazvitosti in deloma njeni pogojenosti v naravnih danostih, saj je to edina občina Primorske, ki seže daleč v alpski gorski svet in spada, kot edina v tej regiji, po zakonskem določilu izvršnega sveta SRS, v tista območja Slovenije, ki so klasificirana kot manj razvita. Dokaz zato je lahko med drugim tudi narodni dohodek na prebivalca te občine, ki je bil leta 1975 za več kot 1/3 manjši od slovenskega povprečja, oziroma je bil več kot enkrat nižji od poprečka ostalih primorskih občin.

Tudi intenzivno prestrukturiranje prebivalstva iz agrarnih dejavnosti v neagrarne je eden od dokazov za problematične življenjske razmere v tej regiji, ki so se v zadnjem četrtstoletju izražale tako z izseljevanjem na tuje kot tudi s preselitvami v urbane, dolinske ali prometno boljše dostopne kraje. Število zaposlenih v agrarnih dejavnostih je leta 1961 znašalo še 2524 kmetov ali nekaj manj kot polovica vseh zaposlenih v občini, deset let kasneje pa je, nenazadnje tudi z možnostjo neagrarne zaposlitve v tujini, delež kmetov padel na 29 % vseh aktivnih prebivalcev občine (osiroma skoraj za enkrat napram podatku za leto 1953.)

Preko vmesne stopnje zaposlitve v industriji in dnevni migraciji tostran meje se je večje število mladih in dinamičnih prebivalcev občine odločilo za zaposlitev v tujino. Zato ni čudno, če najdemo številčno najmočnejše centre zaposlovanja iz Tolminske regije v tujino predvsem v

- neposrednem zaledju občinskega središča oziroma v zaledju industrijskih centrov (Srpenica) in
- - odmaknjenih, prometno vse do nedavna odrezanih, krajev občine.

K prvemu tipu, kjer je absolutno kot tudi relativno številno zdomcev največje, lahko štejemo tista področja oziroma kraje, ki so v okolici Tolmina kot npr. Volče, Čiginj ali celo Most na Soči in druge, k drugemu tipu pa kraje, kjer je izrazito visoko predvsem relativno število izseljencev na začasno delo na tuje, kot je temu primer na Šetnviški planoti, v Dolenji Trebuši in v Breginjskem kotu (Borjana, Stanovišče, Robidišče), ali v dolini Trehte.

(22,23)

Glede na to, da je v tem migracijskem ciklu udeležena največkrat mlada, iz agrarnih področij prihajajoča, nekvalificirana ali priučena delovna sila ni čudno, če je delež zdomcev brez kvalifikacij v tujini kar 58 %. Kritičnost razmer v občini Tolmin dokazujeta poleg tega še podatka, da se za migracijo na tuje odloča vedno več starejših občanov v starostni skupini med 40 in 50 let, ki v glavnem prihajajo iz krajev tik ob

meji (kot so Robidišče, Stahovišče in Log pod Mangartom) in predstavljajo v teh krajih v glavnem edino prebivalstvo, ki ima že dohodke iz neagrarnih dejavnosti.

Zanimivo pa je tudi, da kljub enotnemu mišljenju o kritičnosti situacije, ki jo izkazujejo tudi prejšnji podatki, relativno majhno število zdomcev izjavlja, da se ne bi vrnilo v domovino, le okrog 20 %. Vendar jih ob vrnitvi, katere datum je seveda pri večini še zelo negotov, veliko le ne bo ostalo v domačem kraju, predvsem tisti iz Baške grape, doline Idrijce, šentviške planote in Breginjskega kota ne, temveč si iščejo stanovanja in zaposlitev oziroma grade hiše v ožjem območju Tolmina, v novogoriškem gravitacijskem zaledju ali v republiškem središču.

Podobne težnje po vrnitvi ne izražajo edino tisti delavci zaposleni v tujini, ki se vsakodnevno odpravijo na delo v sosednjo Italijo in si na ta način izboljšujejo življenjske razmere in standard v domačem kraju.

Lep primer take specifične dnevne migracije v zaposlitveni center onstran meje predstavlja naselje Log pod Mangartom od koder je v rudniku svinca v Rablju zaposlenih 25 mejašev. Ker gre tudi v tem naselju za skuto depopulacijo in transdormacijo iz agrarne v urbano družbo ni čudno, če se danes ob 43 prebivalcev vasi le 8 ukvarja z kmetijstvom in jih je le petorica zaposlena v neagrarnih dejavnostih doma (župnik, poštar, mizar, cestar, trgovina) ostali pa dnevno migrirajo v Bovec ali Rabelj. Mlado dinamično prebivalstvo se v glavnem še pred 20 letom starosti odloča za zaposlitev v rudniku ali pa se odloča za začasno delo na tuje, največkrat v Porurje; oziroma za preselitev v druge kraje Slovenije, predvsem na Primorsko. Razmerje med aktivnim in neaktivnim v vasi živečim prebivalstvom je zato razumljivo nizko in daje razmerje 1 : 5.

Vendar se kljub temu kažejo v zunanji podobi te obmejne vasi nekateri elementi, ki so tipični za agrarna naselja z dnevno migracijo v industrijska središča, oziroma za intenzivno zaposlovanje v tujini. V prvi vrsti bi to bili:

- rekonstrukcija hiš in gospodarskih poslopij
- ozelenjevanje in ogozdovanje travniških in njivskih površin
- izgradnja objektov namenjenih pristočasnim dejavnostim in
- opremljenost gospodinjstev z dosežki tehnike (motorizacija, elektrifikacija)

Od vseh hiš in gospodarskih poslopij v vasi ni ostalo preurejenih le cca 1/4 zgradb. V večini primerov gre pri preurejanju za lastne potrebe, oziroma za preusmeritev v turistično-rekreativno gospodarstvo (samo privatne sobe in domovi posameznih podjetij-brez gostilne). Zanimivo pa je, da za obnovo uporabljajo večkrat material iz druge strani meje, ki večkrat z slovenskim izgledom alpskega naselja nima nič skupnega. Kot primer naj bo omenjena le pocinkana pločevina streh prenovljenih hiš, ki je v popolnosti zamenjala stare materiale (škodle, ostrešno opeko, slamo i.p.d.).

Posebno očitno je opuščanje obšelovalnih oziroma kmetijskih površin, saj je napredovanje gozda izredno hitro, saj prekriva že 14 % več površin kot leta 1949 in je vzporedno z tem nazadovalo koriščenje njivskih in travniških površin za 0,5 % in pašnikov kar za 12 %.

Ob cesti skozi vas so sčasoma nastajali objekti namenjeni pristočasnim aktivnostim h katerim je treba v prvi vrsti šteti počitniške domove, več privatnih ponudnikov sob za oddih, smučarska vlečnica in skakalnica ter dva camp prostora. Gospodinjstva, ki se tako vedno pogosteje vključujejo v neagrarne dejavnosti, bodisi z postranskim, a večjim zaslužkom v turizmu, bodisi z delom ali rento iz rabeljskega rudnika, so opremljena z vsemi urbani dosežki, predvsem elektrotehnike. Tako poseduje 2/3 gospodinjstev vse gospodinjstvske stroje (hladilnik ali

zmrzovalnik, električni štedilnik, pralni stroj) in ima okrog 40 % vaščanov tudi televizor, pa čeprav se program televizije izredno slabo ali pa sploh ne vidi.

Zaključimo lahko, da je dnevna migracija v rabeljski rudnik dodala nove elemente v pokrajino, ki je izumirala, in ki je na ta način dobila nov življenjski polet, ki ji ga turizem in dnevna migracija v druge centre Primorske nista mogla dati. Kljub temu je razvoj naselja vprašljiv, saj gre v veliki večini za ostarele nosilce gospodinjstev.

Obmejne občine ob italijanski meji z vsemi naselji, ki participirajo v začasnem zaposlovanju v tujini, so na račun odprtosti meja in možnost zaposlovanja oziroma odpiranja novih mest, veliko pridobile. Še najmanj je, zaradi prej omenjenih vzrokov, napredek segel na Tolminsko od koder se je zato prebivalstvo najbolj intenzivno odseljevalo in migriralo na začasno ter večkrat tudi stalno delo v tujino. Druge občine izkazujejo manj tradicionalne ekonomske migracije v tujino, a kljub temu migrira dnevno ali tedensko od tod v Italijo na delo okroglo pet procentov aktivne delovne sile iz tega področja. Dopolnjevanje in izmenjava delovne sile v okviru urejenega teritorija ustvarja specifično dinamično migracijsko regijo, ki je lahko izraz le razvite urbane družbe.

b.) Migracije na začasno delo v tujino iz obmejnih regij SR Slovenije ob avstrijsko-jugoslovanski meji.

Drugo karakteristično območje začasnega zaposlovanja v tujini predstavljajo občine ob jugoslovansko-avstrijski meji, ki po deležu in številu začasno zaposlenih v tujini prednjačijo pred drugimi slovenskimi regijami, saj odhaja na delo na tuje iz celotne regije SR Slovenije več kot polovica vseh slovenskih

zdomcev. Največji delež ima pri tej obliki migracije Pomurje kjer je na primer iz občine Lendava zaposlenih v tujini 18,6 % vseh prebivalcev občine in kjer je iz 31 katastrskih občin v obeh prekmurskih občinah na začasnem delu v tujini več kot 20 % aktivnega prebivalstva. Zaradi izrazitih oblik spreminjanja kulturne pokrajine pod vplivom zdomstva bomo kasneje bolj podrobno obravnavali prav prekmursko regijo in nekatere vozliščne točke v njej.

(69,89)

Severovzhodno mejno regijo ob jugoslovansko-avstrijski meji bi glede na intenzivnost migracijskega cikla zaposlovanja v tujino in specifične oblike, ki v posameznih območjih dominirajo, lahko razdelili v tri večje makrogeografske enote:

- Koroško in Podravje
- Slovenske gorice in
- Prekmurje.

V vsaki od omenjenih regij se prebivalstvo udeležuje semi-permanentnih selitev na specifičen način, ki so odraz motiviv zaradi katerih se zaposlujejo na tujem. V glavnem pa ločimo naslednje oblike mobilnosti prebivalstva:

-dnevna migracija in dninarstvo onstran meje, ki dominira na slovenskem Koroškem in v Podravju,

-začasna zaposlitev v tujini kot najbolj očitna oblika zaposlovanja na tujem iz gričevnatih Slovenskih goric, in

-sezonska in začasna zaposlitev iz prekmurskih občin.

Skupno vsem trem območjem je orientacija na delo preko jugoslovanskih meja. V najmanj tri četrtini primerov je območje zaposlovanja Avstrija in Zahodna Nemčija pri čemer dominira zaposlitev v Avstriji iz krajev tik ob mejni črti in se intenzivnost zaposlovanja v sosednjo deželo z oddaljenostjo od meje manjša (7,36 Oglejmo si sedaj karakteristike posameznih regij:

Koroška, Kobansko in Pohorsko Podravje karakterizira obmejni gorati svet z vmesnima dolinama Meže in Drave. Reliefne oblike diferencirano vplivajo na odločitev za udeležbo v migracijskem ciklu začasnega zaposlovanja na tuje. Dolinski svet nudi namreč ugodnejšo pomembno povezavo z industrijskimi kraji in omogoča dnevno migracijo v industrijska podjetja, medtem ko na karti dnevne migracije Slovenije prav na področju hribovitega sveta ob mejni črti proti Avstriji zasledimo obsežne bele lise. (91)

Zato je razumljivo, da sta se izoblikovali pri migracijah v tujino dve prostorsko ločeni obliki zaposlovanja:

- dolinski svet ob Dravi in Meži, ki daje dovolj možnosti za delo moški delovni sili, zaposluje večje število ženske delovne sile v sosednjo Avstrijo kamor se le-ta vsakodnevno vozi z avtobusi v industrijska podjetja, in

- gorati svet na obeh straneh Drave, v večji meri Kobansko, pa usmerja na dnevno, tedensko, sezonsko ali začasno delo v sosednje kraje Avstrije in v ZR Nemčijo obe skupini prebivalstva - moške in ženske.

Migracija oziroma odseljevanje je v glavnem prizadela obmejni gorski svet, saj se število za delo sposobnega in tu živečega prebivalstva zelo naglo zmanjšuje, kljub intervencijah v smislu izgradnje prometnic. Po podatkih, ki so nam na voljo je bilo med leti 1965 do 1973 opuščeni na področju Kobanskega 26 domačij, katerih lastniki ali dediči so se preselili v bližino gospodarske aktivnosti v dolini, ali se začasno zaposlili v tujini. Depopulacijski trend je najmočneje prizadel občino Radlje, medtem, ko sta Dravograd in Ravne celo beležili porast prebivalstva. (92)

Odprta meja je omogočila, da si je prebivalstvo poiskalo delo na avstrijski strani in pričelo težiti k urbanemu načinu življenja z vodovodom, elektriko, motorizacijo in tehnizacijo i.t.d. Večina selitev je dnevne ali tedenske narave, ki poteka mimo zavodov za zaposlovanje in v kateri so udeleženi kmetje in gozdni

delavci, ki opravljajo v glavnem podobna dela tudi onstran meje. Največji delež začasno zaposlenih delavcev v tujini ima k.o. Veliki Boč iz katerega je brez tedenskih in občasnih migrantov preko meje odšlo na tuje več kot ena tretjina (35,4%) aktivnih prebivalcev katastrske občine. (91,92)

Rezultati minimalne identifikacije z rojstnim krajem so vidni tudi v odnosu so lastne posesti: površina njiv se je v tej regiji po vojni zmanjšala v povprečju za več kot 24 %, pašne površine pa so nazadovale za 34 % kar vse je vodilo do povečanja gozdnih arealov (+15 %) in socialnega preloga. (7,91)

Polarizacija med gospodarsko razvitejšo dolino, v kateri se odtekanje delovne sile na delo v tujino ne pozna v tolikšni meri, čeprav odhaja od tod kvalifikacijsko bolj usposobljena delovna sila, in goratim obmejnim svetom, ki ga je vse do nedavna zajela stihija odseljavanja se iz dneva v dan veča. Delovna mesta v iskanem neagrarnem sektorju so v dolini in se tudi tu množijo. Sem se usmerjajo tudi vračajoči migranti iz tujine. Združevanje dela in sredstev vrnjenih zdomcev je postavilo na noge tovarno delavcev začasno zaposlenih v tujini, v Muti. Ponavadi pa je dolina tudi tista preko katere se delavci zaposle v tujino, saj si poizkušajo predvsem tisti delavci, ki se odločajo za migracijo v ZR Nemčijo v dolini najti prav delovno mesto v dekadarnih dejavnostih.

Slovenske gorice so pretežno agrarno območje, kjer se z kmetijstvom preživlja, kljub preslojevanju prebivalstva, ki ga vpe-ljuje dnevna migracija in zaposlovanje v tujino, še več kot polovica prebivalstva. Dober primer počasne transformacije v neagrarne poklice daje prebivalstvo občini Lenart (tabela 17), kjer je razmerje med doma zaposlenimi in zdomci 1,1:1. (32)

Tabela 17: Gibanje deleža kmečkega prebivalstva v občini Lenart.

Katastrska občina	Delež kmečkega prebivalstva		
	1953	1961	1971
Lenart	62,4	50,7	37,0
Gradišče	80,6	66,5	51,3
Voličina	69,8	61,6	59,3
Jurovski dol	86,1	78,4	88,5
Zg. Ščavnica	89,6	83,5	65,7
Benedikt	89,8	86,5	74,4
Cerkvenjak	86,9	79,8	64,6
Občina Lenart	80,3	71,5	62,3

Transformacijo pokrajinskega izgleda ustvarja v zadnjem času doprinos sredstev iz zaposlitve v tujini. Po letu 1963 so nastali namreč pogoji za intenzivnejše zaposlovanje v tujini predvsem v tista območja, kjer je težaške delavne sile primanjkovalo. Zato so prva leta delavci iz Slovenskih goric dobivali zaposlitev v neposrednem agrarnem zamejstvu dokler niso našli sigurnejšega delovnega mesta v industriji Avstrije in Zahodne Nemčije. Največji odstotek migrantov je dalo nekaj desetlin naselij ob avstrijsko-jugoslovanski meji, kjer predstavljajo zdomci več kot 80 % zaposlenih (Cerkvenjak, Zg. Ščavnica) in kjer so v glavnem zapustili kmečki poklic (64 %).

Delavcev, ki so pred odhodom v tujino že delali v sekundarnih ali terciarnih dejavnostih je komajda ena četrtina (26,5 %) vseh. Zanimivo je tudi, da je večina agrarnega prebivalstva izbrala delovna mesta v Avstriji, medtem ko se industrijski delavci odločajo za odhod na delo na Bavarsko in Baden-Württemberg.

Deloma lahko odgovori po vzroku iskanja dela v tujini tudi struktura gospodinjstva, saj največji delež zaposlenih v tujini prihaja iz gospodinjstev brez zemlje in tistih z malimi posestmi. Zanimivo pa je, da celo mogočni posestniki z zemljiščem nad 5 ha (23 % vseh kmetov) odhajajo na tuje in predstavljajo 11,5 % vseh zdomcev regije.

Zaslужek in delo v tujini sta v Slovenskih goricah omilila agrarno prenaseljenost in potencialno nezaposlenost, obenem pa omogočila prodor modernizacije (obnova in gradnja hiš) in tehnizacije (kmetijska motorizacija) v obmejne regije. Začasno zaposlovanje večja delež aktivnega prebivalstva v nerazvitih območjih regije, kar predstavlja po drugi strani pritisk na razvoj v matični regiji, kjer naj se odpira delovna mesta za vračajoče se zdomce (dislocirani obrati v Lenartu).

Prekmurje je obmejna regija iz katere se je odvečno kmečko prebivalstvo zaposlovalo pretežno zunaj domače regije in je zato pokrajina podvržena vplivom zdomstva. Karakteristike te regije so: (XV, 7,36)

1. - Celotno Prekmurje je danes gosto naseljeno, vendar so razlike tudi med posameznimi regijami. Najgosteje je naseljena Murska ravnina s svojim osrednjim delom. Na Ravenskem in Osrednjim Dolinskim so področja, kjer živi tudi do 150 ljudi na km². Zelo je naseljeno tudi Zahodno Goričko z gostoto do 120. Ostali predeli Goriškega so redkeje naseljeni. V jugovzhodnem Goriškem pade gostota celo pod 60 prebivalcev na km², drugje pa je v povprečju med 60 - 80 prebivalcev na km². Pri teh številkah si moramo ogledati še posatke o rasti prebivalstva. Statistični podatki nam povedo, da je od leta 1869 do leta 1900 prebivalstvo na Srednjem, SV in JV Goriškem napredovalo prav tako kot v ostalem Prekmurju. Odstotek rasti v tem obdobju je znašal za celotno Prekmurje 37,9 %. Po tem letu pa je začelo število prebivalstva relativno nazadovati. Leta 1910 se je tej fazi

depopulacije pridružila še Prekmurska terasa in Zahodno Goričko. Novejši podatki nam kažejo, da je to področje v izraziti fazi depopulacije, posebno še jugovzhodno Goričko.

- Vse te ugotovitve nam pokažejo, da je pokrajina gosto naseljena, posebej še zato, ker se večina prebivalstva ukvarja z agrarnimi dejavnostmi. Leta 1953 je bilo v Prekmurju še čez 80 % kmečkega prebivalstva (2, stran 18); danes je ta številka nižja, vendar je še vedno 61 % prebivalstva zastopanega v agraru. Če upoštevamo agrarno gostoto, ali poljedeljsko gostoto, vidimo, da je ta pokrajina zelo gosto naseljena in v nekaterih pogledih celo prenaseljena. Največja pa je poljedelska gostota na zahodnem Goričkem (preko 200) in na Osrednjem Dolinskem (200). Zato se ne moremo čuditi, da je tudi to področje v fazi depopulacije.

- 2.- V gospodarskem pogledu je danes še vedno precej v ospredju kmetijstvo, čeprav stopajo v ospredje tudi neagrarni dejavnosti, ki v preteklosti niso imele nikakršnega pomena. Gozd je manjšega pomena in še ta ni večje vrednosti za gospodarsko izrabo. V celotnem Prekmurju je le 24,3 % gozdnih površin. Gozda je največ na Goričkem. Na Jugovzhodnem Goričkem je 42,5% površine pokrite z gozdom. Nekateri deli na ravnini ga sploh nimajo. Po deležu podelave zemlje prednjači Ravensko, kjer je nad 50 % zemljišča v njivah in vrtovih. Na splošno pa je na Murški ravnini do 44 % površine v njivah. Na Goričkem pade ta številka tudi pod 30 %. Za celotno Prekmurje je ugotovljena povprečna velikost posesti 3,5 ha. Največ gospodinjstev ima od 2 - 5 ha zemlje. Seveda je to že od nekdaj otežkočalo razvoj kmetijstva in je še danes velik problem za tako gosto naseljeno pokrajino. Ni čudno, če se je tu že tako zgodaj pojavil proces sezonskega zaposlovanja.

- 3.- Od neagrarnih dejavnosti pritegne precej delavcev nafta pri Lendavi, predelovalna industrija v Murški Soboti ter v zadnjem času tudi precej turizem in gostinstvo ter ostale dejavnosti v obeh urbanih naseljih; Murški Soboti in Lendavi.

Zaradi omenjenih družbenih in naravnih danosti je bilo zaposlovanje v tujino stalen spremljevalec demografskih gibanj v Prekmurju. Pri tem ločimo tri obdobja: pred letom 1920 med dvema vojnama in po vojni.

1. -Sezonstvo v dobi pred letom 1920.

Predhodno sem omenil, da so se prvi znaki sezonstva pojavili že 1848, ko je bila odpravljena fevdalna obveznost. Ta pojav je bil v začetku značilen predvsem za prebivalce Goriškega. Po žetvi, v času mlačve, so odšli mošje mlatiti žito le večjim madžarskim kmetom. Delo je trajalo tri do štiri tedne. Plačani so bili v naturalijah. Pozneje se je mlačvi pridružila tudi žetev, ki je pritegnila še žensko delovno silo. Delo samo se je podaljšalo na dva do tri mesece, zaslužek pa je bil še v denarju in naturalijah hkrati. To zaposlitev so imenovali "mertük". V povprečju je bil zaslužek ugoden. Vendar je bilo v tem prvem obdobju Prekmurje relativno slabo naseljeno. Ob popisu prebivalstva 1869 so našteali 64.795 ljudi. Prenaseljenost takrat še ni prišla do izraza. Leta 1880 pa je bilo Prekmurje že gosto naseljeno, saj je štelo že 73.765 prebivalcev. Prekmurci so že začeli delati v Avstriji in sicer tudi v neagrarnih dejavnostih. Na žetvi so dobivali v Avstriji plačo v denarju, na mlačvi pa v naturalijah. (62)

Po letu 1880 pa se pojavi nova oblika zaposlovanja, ki so jo imenovali kar "repa". Madžarski kmetje so začeli saditi sladkorno peso. Zaposlitev se je tako povečala, da je odšlo z Goriškega za zaslužkom skoraj tretjina prebivalstva. Prebivalci iz ravnine so odhajali v Slovenijo; prebivalci ob meji z Avstrijo pa v Avstrijo.

Po letu 1890 so že prvi začetki trajnejšega zaposlovanja, in sicer v Ameriko. Višek je doseglo to izseljevanje med letom 1906 in 1919. Do leta 1910 se je izselilo iz Prekmurja 5867 ljudi. Pretežni del izseljencev je bil iz Goriškega. Tu do vasi, ki imajo več kot 20 % prebivalcev v inozemstvu, zlasti vasi kot so: Budinci 21,6 %, Neradnovci 21,4 %, Lucova 21,8 %, Boreča 20 %. Vendar moramo tu upoštevati, da gre v večini za aktivno prebivalstvo, torej za mlade in zdrave ljudi. Če to upoštevamo, lahko vidimo, da so nekatere vasi izgubile polovico aktivnega prebivalstva. Nekateri so ostali v Ameriki za vedno, drugi so se po nekaj letih vračali domov in si z zasluženim denarjem skušali dvigniti ekonomsko moč posestva.

2.- Sezonstvo v dobi od leta 1920 do leta 1945.

Sezonsko zaposlovanje Prekmurcev na Madžarsko se je po prvi svetovni vojni vse bolj manjšalo, dokler ni popolnoma prenehalo. Prav tako se je manjšal odtok v ZDA. Zaslužek je bil slabši, saj vemo, da so Evropo še vedno pretresale posledice prve svetovne vojne. Prenaseljenost Prekmurja pa je bila vse večja. Leta 1920 so našteali že 92.295 prebivalcev in v Murski Soboti je bila ustanovljena Posredovalnica za delo.

Odprle so se nove možnosti za zaposlovanje v Franciji, Nemčiji in v Vojvodini ter nekaj v ostali Sloveniji. Do leta 1927 je pošiljala delavce v glavnem na domači trg. Od leta 1927 naprej pa je postala Francija stalen odjemalec delovne sile. Malo pozneje pa tudi Nemčija. Delali so v glavnem v agrarnih dejavnostih. Leta 1930 je delalo izven naših državnih meja 4.485 Prekmurcev. Gospodarska kriza pa je pomenila ponoven zastoj. Stanje se je ponovno izboljšalo leta 1937. Nemci so sprejeto delovno silo zaposlovali v poljedelstvu. Že v tem letu je Nemčija zaposlila 2.115 Prekmurcev. V naslednjem letu je število narastlo in doseglo leta 1939 svoj višek (6308 Prekmurcev se zaposli v rajhu.

Največji delež sezoncev je še vedno izkazoval severni del Prekmurja. Tu so v prevladi vasi z nad 20 % zaposlenega prebivalstva (Ženovlje 28,9 %, Dolenci 27 %, Dolič in Neradnavci 22 %). Če primerjamo sedaj z odstotkom zaposlenih Prekmurcev leta 1910 in 1930, vidimo nekatere spremembe. Leta 1930 je narastel delež sezonsko zaposlenih v vaseh na SV Goričkem, na vzhodu pa upade. Te spremembe je povzročil nizki prihodni prirastek na vzhodnem Goričkem, kjer je naseljeno protestantsko prebivalstvo.

Trajno izseljevanje pa je sedaj potekalo v treh smereh in sicer v ZDA, pozneje v Francijo in Nemčijo. Po letu 1920 je najbolj zastopana Francija. Iz VZ Goriškega, kjer je prenaseljenost prišla najprej do izraza, so se Prekmurci tudi najprej trajno izseljevali. Na ravnini pa je prišla prenaseljenost pozneje do izraza. Zato je v teh vaseh delež izseljencev v ZDA manjši, delež izseljencev v Francijo pa večji. V vaseh na Goričkem je situacija ravno obratna.

3.- Sezonstvo v dobi po letu 1945.

Delavstvo se je zaposlovalo doma in sicer v neagrarnih dejavnostih, kar je v izrazitem nasprotju s predvojnimi sezonstvom. Vendar sezonsko delo v agraru še vedno ni bilo izkoreninjeno. V letu 1945 in 1946 so se prekmurski sezonci zaposlili večinoma v Vojvodini pri poljskih delih. Pozneje pa tudi v gradbeništvu ali industriji. Prvič v zgodovini se je zaposlila vsa prosta delovna sila. Na Odseku za delo je bilo nakazanih 9719 prostih delovnih mest, prijavilo se jih je le 50 %. Naslednje leto je bilo še bolj kritično, saj so zahtevali od soboškega okraja 11.391 delavcev, dobili pa so jih le 8.137.

Leta 1953 so se začeli že prvi prehodi preko meje. Po sporazumu, ki se nanaša na dvolastnike, imajo le osebe pravico večkrat prestopiti mejo in se tam zadržati en dan. V letih 1955-

1960 dovoljujejo, da potuje z njim na delo večje število delavcev, kar zelo popestri zaposlovanje, saj ti delavci ne delajo vedno na njihovem posestvu.

Leto 1960 pomeni spet važen mejnik za prekmursko sezonstvo. Zaposlovanje je dobilo specifičen karakter in se je bistveno razlikovalo od prejšnjega predvsem iz vidika prostora in časa. S sporazumom med Avstrijo in Jugoslavijo je bila uvedena maloobmejna dovolilnica. To dovolilnico dobijo vti prebivalci, ki žive v 10 km širokem obmejnem pasu. V ta promet so vključena vsa naselja, ki ležijo zahodno od nekdanje železniške postaje Hodoš-Murska Sobota. Lastnik dovolilnice ima pravico šestkrat mesečno potovati preko državne meje in se lahko v sosednji državi zadržuje do 4 dni. Dan prestopa se ne šteje, zato se lastnik te dovolilnice zadržuje tudi do 25 delovnih dni v mesecu na sosednjem državnem območju.

Sezonci se tako lahko zaposlujejo v neposredni okolici. Največkrat pri agrarnih in gradbenih delih. Eni si pomagajo tako, da so zmenjeni z bližnjimi delodajalci za celo sezono; drugi si iščejo delo priložnostno. Ob lepem vremenu se v jutranjih urah zberejo na obmejnem prehodu. Sem pridejo avstrijski delodajalci z avtomobili in si izberejo delovno silo. Seveda imajo prednost tisti sezonci, ki so močnejši. Ti sezonci, ali bolje rečeno občasno zaposleni, niso prijavljeni, niti socialno in zdravstveno zavarovani, zato bi bilo treba tako delo organizirati v bolj dostojnejši obliki.

Sezonsko zaposleni s potnimi listi odhajajo po letu 1963 v glavnem v notranjost Avstrije in Nemčije. Tam ostanejo eno sezono, ki traja sedem do osem mesecev. Zaposleni v industriji ostanejo tudi čez zimo. Odhod teh delavcev je organiziran po Zavodu za zaposlovanje v Murski Soboti.

Močan odstotek sezonsko zaposlenega prebivalstva leta 1971 še vedno izkazuje Severozahodno Goričko, Severovzhodno Goričko, Osrednje Dolinsko ter Lendavsko Dolinsko. Relativno

nizek odstotek sezonsko zaposlenega prebivalstva pa je na Jugovzhodnem Goričkem, v nekaterih vaseh na Srednjem Goričkem, Ravenskem in v nekaterih predelih na Prekmurski terasi. Pri vsem tem pa moramo biti do nekaterih podatkov, ki se tičejo sezonstva na Zahodnem Goričkem in ostalih predelih ob avstrijski meji, močno skeptični, ker statistični popis ni zajel tudi tistega prebivalstva, ki hodi na občasno delo v Avstrijo. Seveda je to samo en faktor, ki vpliva na nizek delež sezoncev v tem predelu. Drugi faktor, ki je večjega pomena, je nagla rast Murske Sobote v prostorskem, demografskem in gospodarskem smislu. Predvsem razvoj industrije je pritegnil veliko delovne sile iz vasi v njeni neposredni bližini. Prebivalstvo ob avstrijski meji pa gravitira tudi v radgono in Radence.

Precejšnje razlike pa obstajajo med občasno zaposlenimi in sezonsko zaposlenimi v starostni strukturi, zaposlitveni strukturi itd.

I
Občasno zaposleni izhajajo iz posestnih skupin 3 do 5 ha. Družine iz teh posestnih skupin lahko sprostijo enega od članov, ki se zaposli v sosednjem obmejnem pasu. S prisluženim denarjem si nabavi v glavnem poljedelske stroje. Največ teh zaposlenih je iz starostne skupine od 25. do 55. leta. Večine teh ljudi ima svoje kmetije in so si že ustvarili družine. Njim je zelo težko, da bi se odtrgali od doma za daljše obdobje. Zasluženi denar gre v večini za obnovo kmetij, gradnjo stanovanjskih poslopij, nabavo poljedelskih strojev itd. Posledice se torej jasno kažejo v dvigu osebnega standarda.

Pri sezonsko zaposlenih s potnimi listi pa je ugotovljeno, da izhajajo v večini iz malih kmetij. Tu so zastopane skupine, ki imajo do 5 ha zemljišča. Kar 82,6 % teh je iz te posestne skupine. Značajne razlike od občasno zaposlenih se kažejo tudi v starosti sezoncev. Tu je najmočnejše zastopana skupina od 20. do 24. leta. Vidimo, da gre v večini za mlade ljudi, ki niso tako vezani na dom. Sezonsko zaposleni se od začasnih zaposlenih razlikujejo tudi po vlaganju sredstev, saj imajo pri njih sredstva,

ki so vložena v gradnjo stanovanjskih poslopij, še večji pomen.

Sezonski zaslužek v Avstriji je pripomogel, da prebivalstvo v obmejnem pasu ne nazaduje tako, kakor tisto, ki je izven tega območja. Tu se kaže izredna vloga odprtosti meje. Območje ob avstrijski meji se zato bistveno razlikuje od območja ob madžarski meji. Zato je zaprtost madžarske meje tudi eden od važnih faktorjev, ki pogojuje depopulacijo Goriškega. Nasprotno pa so vasi v okolici Murske Sobotne in vasi ob avstrijski meji (Cankova, Skakavci, Fiškinci, Domajinci, Kramarovci, Gerlinci) v stalni rasti. Sezonski delavci s¹ sezidajo hiše v Murski Soboti ali okolici. Tako prispevajo k hitrejši urbanizaciji Prekmurja, saj memo, da je delež prebivalstva, stanujočega v mestih, še vedno pod jugoslovanskim povprečjem (15 %). (60,61)

Nasploh pa predstavlja vrnitev začasno zaposlenih delavcev iz Prekmurja v urbane cone mest velik problem. Denar vložen v izgradnjo hiše v neposrednem zaledju mesta še ne garantira sigurnega delovnega mesta v mestnem podjetju. Od več kot dvanajst tisoč Prekmurcev v tujini se jih je v letu 1976 vrnilo in zaposlilo izven agrarnega sektorja le 167 kar pomeni, da v regiji še ni dovolj in kvalifikaciji ustreznih mest.

Najbrž zdomstva tod ni mogoče odpraviti na hitro, kakor ni mogoče naenkrat vzpostaviti normalnega razmerja med delovnimi mesti in potrebami. Vsekakor pa sta samo dve poti, da se zaposlovanje tod dolgoročno usmerja v polno zaposlitev doma. Prva pot drži v kmetijstvo, obnovo kmetij in v proizvodno sodelovanje, pri čemer bi gotovo lahko bil razvoj še hitrejši, če bi to kmetijstvo bilo združeno. Rezerve za zaposlovanje so tako na kmetijah kot v predelovalnih živilskih obratih. Druga pot veseda drži v ustanavljanje proizvodnih obratov.

Prvo pot lahko uresničimo le v zato prikladnih prirodno-geografskih prilikah, drugi pa lahko dano možnost na širšem ozemlju posebno če poznamo strukturo delovne sile, ki teži k zaposlitvi v

določeni regiji.

Glede latentne delovne sile, ki bi se bila pripravljena zaposliti izven kmetijstva so v Zavodu za zaposlovanje v Murski Soboti v letu 1975 zbrali podatke, ki kažejo število in strukturo dela željnih rok. Podatke smo prenesli na karto z matično upravnimi enotami Pomurja in zasledili naslednje zakonitosti: (XIV)

- v vseh matično-prijavnih uradih z izjemo Murske Sobotice (za katerega ni podatka) sta zastopani obe osnovni kategoriji delovne sile, ki bi jo lahko zaposlili doma: delavci na začasnem delu v tujini in občani, ki bi se radi zaposlili izven agrarnih dejavnosti,
- prevlada zdomske skupine, ki nakazuje že dolgotrajnejše, vendar deloma že razrešene probleme zaposlovanja, registrirano izredno močno v občini Gornja Radgona in Ljutomer ter deloma Lendava, medtem, ko je v občini Murska Sobota več latentne delovne sile zdomskega karakterja le ob avstrijsko-jugoslovanski meji,
- prevlada latentne moške delovne sile nad žensko obeh osnovnih skupin je največkrat neznatna, vendar nastopajo ekstremi, kjer so skoraj samo moški pripravljene na zaposlitev (Negova, Videm, Črenšovci, Velika Polana,...) in to zopet v tistih regijah, kjer že itak prevladujejo zdomci (moška delovna sila se zaposli v tujini naprej),
- v okviru latentne delovne sile doma pa prevladuje večkrat ženska delovna sila, posebno tista, ki živi v neposrednem zaledju večjih industrijskih središč (Mortjanci, Bogojina...)
- razen v občinah Lendava in Gornja Radgona prevladujejo po strokovni izobrazbi delavci gradbene stroke, ki so zaposleni v tujini in bi se želeli vrniti. Povsod pa je v veliki meri zastopana drobna obrt (drugo mesto) in delavstvo iz kovinske stroke,
- intelektualnih delavcev je manj, vendar jih nadpovprečno najdemo v občinah Gornja Radgona in Ljutomer. Enotne strukture samo ene vrste delavcev na tujem v nobenem izmed 32 matično prijavnih uradov Pomurja ni.

Glede na omenjene karakteristike lahko, predno si ogledamo eno od številnih prekmurskih zdomskih vasi, zaključimo: v pomurskih občinah je nujno v skladu z registriranimi potrebami po delavnih mestih preiti k dejanjem.

Prav gotovo problem širjenja delovnih mest v industriji ni in ne more biti samo skrb Pomurja samega. Čas je namreč, da dojamemo, da Pomurje ni prenaseljeno in da ima še veliko prostora za nove tovarne in naselitev. Prenaseljenost se namreč nanaša samo na prehudo obremenitev kmetij in polkmetij, ne pa na prostor sam, ki ima poleg že kar dobrih prometnih zvez tudi še neizkoriščene rezerve lastne energije (npr. hidrocentrale na Muri). Samo s privabljanjem delovne sile iz Pomurja v industrijska središča, problem ne more biti dobro rešen. Brez dajatev in problemov pade v tem primeru na središča sama. Prav gotovo je treba v Pomurje prenašati več dislociranih tovarn od drugod. Že zaradi množice zdomcev, ki predstavljajo po večini že industrijsko vzgojeno in kvalificirano delovno silo in ki bi se bili pripravljani vračati, če bi seveda delo našli doma. To je namreč "kapital" Pomurja, od katerega pobirajo obresti v tujini. Prav pa bi bilo, če bi tod, poleg prvih pobud mariborske industrije, našli tudi večja podjetja iz drugih slovenskih središč. Videti namreč je, da danes res ni več tako velik in nerešljiv problem postaviti dislocirane obrate. Predvsem tudi take, ki bi bili po proizvodnih programih bolj atraktivni in privlačni. Prav zaradi tega velja opozoriti na velike rezerve, ki jih predstavlja predvsem nezaposlena, oziroma na tujem zaposlena delovna množica. Ravno v tem pogledu bi se veljalo veliko bolj gospodarno obnašati in manj pri reševanju problema zdomstva videti zgolj socialo. Socialne probleme so zdomci z zaposlitvijo na tujem reševali bolj ali manj sami. Na slovenskem gospodarstvu je, da reši to vprašanje ekonomsko. V ekonomski rešitvi je tudi edino dolgoročna možnost, da se pomursko zdomstvo odpravi na minimum in izrabijo potenciali tega območja.

Kot primer možnih sprememb lahko služi tudi pričujoča analiza ene vozliščnih točk v Prekmurju: vasi Domajinci.

Domajinci so ena tistih vasi, kjer so posledice zaposlovanja v tujini že takoj očitne. Poleg starih prekmurskih domačij domala na vsakem dvorišču ali sadovnjaku raste kakšno novo poslopje, najsi bo stanovanjska hiša, garaža ali skedenj. Na tistih domovih, katerih stanovalci so šele kratek čas v tujini je opaziti zaenkrat še televizijske antene, v hiši pa različne gospodinjske pripomočke, v planu pa imajo, da bodo tudi ti čez nekaj časa renovirali staro oziroma zgraditi novo hišo.

Trenutno je na začasnem delu v tujini 29 prebivalcev te vasi, od tega 21 moških in osem žensk. Največ je delavcev v Zvezni republiki Nemčiji (16), potem v Avstriji (12), samo eden je v Švici.

Kar 25 jih je v starosti od 25 do 40 let, to je v najproduktivnejši dobi, kar se seveda precej odraža na gospodarjenje doma, celo, če upoštevamo, da imajo v nasprotju s splošnim pravilom o majhnih posestvih v tujini zaposlenih prebivalcev, še kar dosti zemlje, saj jih je skoraj polovica takih (13), ki imajo nad 5 hektarjev obdelovalne zemlje.

Med 29 -timi jih je kar (17) ni dokončalo osnovne šole, nobenega pa ni s srednjo, višjo ali visoko izobrazbo. Presenetljivo pa je spet, da jih je bilo kar 19 kljub svoji pomankljivi strokovnosti, že pri nas zaposlenih v neagrarnih dejavnostih, v glavnem v gradbeništvu.

Glavni vzrok odhoda v tujino je večji zaslužek. Zdajšnji zaslužek v tujini je še vodil rezultate, ki so obdelani v priloženi tabeli (Tabela 18)

Tabela 18: Inovacija v gospodinjstvih začasno zaposlenih delavcev iz Domajincev.

Domajince	Skupaj	Zaposl. v tujini	Zaposl. doma
	44 hiš.št.	29	10
renovirali sli na novo sezidali st. hišo, gosp. poslopje,	23	16	7
garažo, delavnico			
avtomobili	20	13	7
traktorji	12	8a	4
TV in ostali večji gospodinj- ski pripomočki	17	9	8

Ta dohodek začasno zaposlenih prebivalcev, je precej pripomogel, da se je kmetijstvo tudi na tem področju le povzpelo na višjo raven. Vedno manj je takih, ki gospodarijo po starem in ne upoštevajo sodobne obdelave zemlje.

Najpogosteje kupujejo traktorje in vse mogoče priključke sanj.

Vendar primanjkljaj fizično najmočnejše delovne sile na kmetijah, ima nujne posledice, da se del zemlje slabše obdeluje, zato je tudi pridelek slabši. S tem pa se zmanjšuje prispevek skupnosti, kajti zemlja ne rodi toliko, kot bi sicer.

Zaposlitev enega ali dveh članov gospodinjstva povzroča precejšen primanjkljaj v delovni sili, ki je potrebna za opravljanje kmečkih del. Morajo jih nadomestiti starci in otroci, kar se seveda pozna na njihovem uspehu v šoli. Stari starši ali sorodniki, so obenem preobremenjeni z delom in niso sposobni kontrolirati strokovnega učenja, mu nuditi primerno varstvo in vzgojo.

Ne smemo pa zanemariti izkušenj industrijskih delavcev, ki večinoma vlagajo svoj denar v stvari, ki izboljšujejo osebni standard. Delavec, ki je bil prej kmet, je pod vplivom visoko razvite nemške ali švicarske družbe kaj hitro spremenil svoje želje, zato ga delo na kmetiji, ko pride domov, več ne mika. Ta si ponavadi kupi avto, televizijo, gospodinjske stroje in podobno, neredko pa bi tudi rad pripeljal s seboj manjše stroje in odprl doma območje delavnice, ki bi jo ponavadi z izkušnjami in delovnimi navadami, ki jih je pridobil na tujem, tudi uspešno vodil.

3.) Primeri vozliščnih točk v tujini

Uvodoma smo omenili, da o odnosu skupine oseb, ki se odloči sodelovati v migracijskem ciklu odločata v glavnem dva prostora: prostor emigracije in prostor začasne imigracije. V kolikor je v novem okolju zadovoljeno vsem potrebam določene socialne skupine, oziroma obstoja realna možnost, da omenjena skupina migrantov prestavi vse, ali vsaj večino življenjskih funkcij v novo okolje, je gotovo manj realno pričakovati povrnitev v staro življenjsko funkcijsko središče; vsaj v kratkem času ne. Čimveč funkcijskih točk življenja je izločeno iz matične regije temveč možnosti je za formiranje novega izhodiščnega jedra življenja v tujini. (52,70,71)

V kolikor se na primer gospodinjstvo v tujini oskrbuje še z živili od doma, ali vsaj večkrat preživlja proste dni v domovini kjer dodatno dela ali se rekreira, lahko še računamo na vrnitev. Pri tem je treba seveda upoštevati še različne subjektivne momente oseb v skupini (starost, staž, spol i.p.d.), kot tudi razliko v ekonomskih vrednotah življenja. (1,14)

V kolikor pa je migrant celo pri obisku v domačem kraju nezainteresiran za kakršnokoli aktivnost, oziroma nalaga zaslužek v ekonomijo drugih držav, potem je potencialnost vrnitve zelo majhna. Tej skupini migrantov lahko eliminiramo pridevnik "začasen" in jih pričnemo uvrščati med izseljence. (14,24)

V prejšnjih poglavjih smo obravnavali vozliščne točke v domovini pri čemer smo ločeno med

- regijami začasne zaposlitve in njihovimi karakteristikami in
- naselji intenzivne račasne zaposlitve v tujini in vplivi zdomstva v njih.

V okviru raziskav geografskega inštituta Univerze smo raziskali več vozliščnih točk v Sloveniji (naselij), kar kaže tudi priložena karta, vendar smo za predstavitev učinkov in posledic migracije na začasno delo uporabili le dve najbolj tipični vozliščni točki in regiji.

Vendar pri oblikovanju zakonitosti migracije v tujino ne more biti relevantna le prostorska enota in vozliščna točka v domovini, temveč tudi tista regija, ki nudi vsaj začasno določene dobrine in, ki omogoča izpolnitev vsaj nekaterih funkcij življenja (delo, oskrba,...) v tujini). Zato smo v sodelovanju z Raziskovalnim inštitutom Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvoⁱⁿ, Gospodarsko-geografskim inštitutom Univerze v Münchnu raziskali nekatere zakonitosti migracijskega cikla v vozliščnih točkah Bavarske in Münchena. Pri tem smo poizkušali odkriti na eni strani zakonitosti slovenskih zdonskih skupin v prostoru Bavarske (izven subjektivnih elementov, ki smo jih obdelali že v I. fazi raziskave) in opredelili prostore slovenskega življa v glavnem mestu te Zvezne dežele Nemčije.
(3,43,77)

a.) Mobilnost začasne zaposlenih delavcev na Bavarskem(XVI)

Slovenci, ki so zaposleni v podjetjih, na ozemlju Bavarske in jih je zajela anketa obeh raziskovalnih institucij (IGU in FSPN) so bili izredno prostorsko mobilni (Tabela 19).(77)

Tabela 19.

Mobilnost začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije na Bavarskem pred odhodom v tujino.

Občina	Preselili	Dnevni migranti	Nemobilni
1. Celje	46,2 %	30,7 %	23,1 %
2. Trbovlje	46,2 %	-	53,8 %
3. Novo mesto	30,7 %	38,4 %	30,7 %
4. Kranj	25,0 %	37,5 %	37,5 %
5. Jesenice	50,0 %	-	50,0 %
6. Murska Sobota	-	83,3 %	16,7 %
7. Brežice	60,0 %	-	40,0 %
8. Kamnik	33,3 %	66,6 %	-
9. Ormož	50,0 %	-	50,0 %
10. Velenje	-	100,0 %	-
11. Krško	-	100,0 %	-
12. Škofja Loka	-	73,3 %	26,7 %
13. Črnomelj	33,3 %	33,3 %	33,3 %
14. Slov.Bistrica	-	50,0 %	50,0 %
15. Koper	75,0 %	25,0 %	-
16. Sežana	100,0 %	-	-
17. Metlika	50,0 %	-	50,0 %
18. Tolmin	100,0 %	-	-
19. Ljubljana	54,0 %	14,6 %	31,1 %
20. Maribor	27,9 %	20,9 %	51,1 %
21. Ptuj	7,1 %	35,5 %	57,1 %
Skupaj	37,6 %	33,9 %	28,5 %

Od 317 začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije, ki smo jih na Bavarskem anketirali, jih je okrog tri četrtine že migriralo oziroma se selilo v okviru domovine. Večina se je leto ali dve poprej preselila v mesto ali k delovnemu mestu medtem, ko jih je okrog 47 % delavcev iz te mobilne skupine zdomcev bilo poprej vključenih v tok dnevne migracije. Od vseh z anke-to zajetih zdomcev na Bavarskem je bil le 28,5 % takih, ki jim je migracija na delo na tuje prva oblika selitvene mobilnosti.

Izkazalo se je, da so predvsem občine z potenciali delovnih mest že poprej sprejemale v okvire mestnih naselij največ kasnejših zdomcev (Celje, Koper, Trbovlje,...) medtem, ko je bilo začasno zaposlenih delavcev na Bavarskem največ dnevnih migrantov iz Osrednje Slovenije (Kranj, Kamnik, Škofja Loka) in bližine Maribora in Murske Sobote (83,3 %).

Izoblikovale so se cone dinamike prebivalstva v Sloveniji, ki so jih opredelili začasno zaposleni delavci. Tipi posamezne migracije mobilnosti nam kažejo kakšne so oblike selitvene dinamike pred odhodom v tujino in v kolikšni meri prihaja do stopenjske migracije, ki je odraz modernejše družbene strukture, oziroma do migracije direktno v tujino, ki jo srečujemo tam, kjer je omejena možnost reševanja problemov z mobilnostjo v okviru domače regije.

Intenzivno mobilnost zdomcev pred odhodom v tujino karakterizira tako preselitev v mesto, oziroma v občinsko središče pred odhodom, kot tudi preselitev v območje dnevne migracije podjetja zaposlitve. Značilno izoblikovane so te cone v dolini Krke in naseljih Suhe Krajine, v Beli Krajini - predvsem v Črnomalski občini, v Spodnjem Posavju in Posotelju, ob vpadnicah v Celje in na Koroškem ter v Halozah.

Drugi tip, ki smo ga poumenovali polintenzivna mobilnost bavarskih zdomcev pred odhodom iz Slovenije in, ki ohranja staro

vozišče kot izhodišče za zasledovanje funkcijskih potreb življenja, karakterizira dnevna migracija k delovnemu mestu. Posebej očitno so v to obliko mobilnosti bili vključeni tisti začasno zaposleni delavci, ki imajo svoj dom v Osrednji Sloveniji, v širši Mariborski regiji, predvsem v Slovenskih goricah in v Velenjski občini.

Tretjo obliko selitev zdomcev predstavlja direktno premeščanje delovne sile iz rojstnega kraja na Bavarsko. Gre torej za poprejšno imobilnost delavca iz Slovenije. Brez "migracijskega kolena" odhajajo na delo na tuje v večjem številu osebe iz treh sociogeografsko diferenciranih okolij:

- iz mestnih regij
- iz nerazvitih območij Slovenije in
- iz obmejnih regij ob odprti meji.

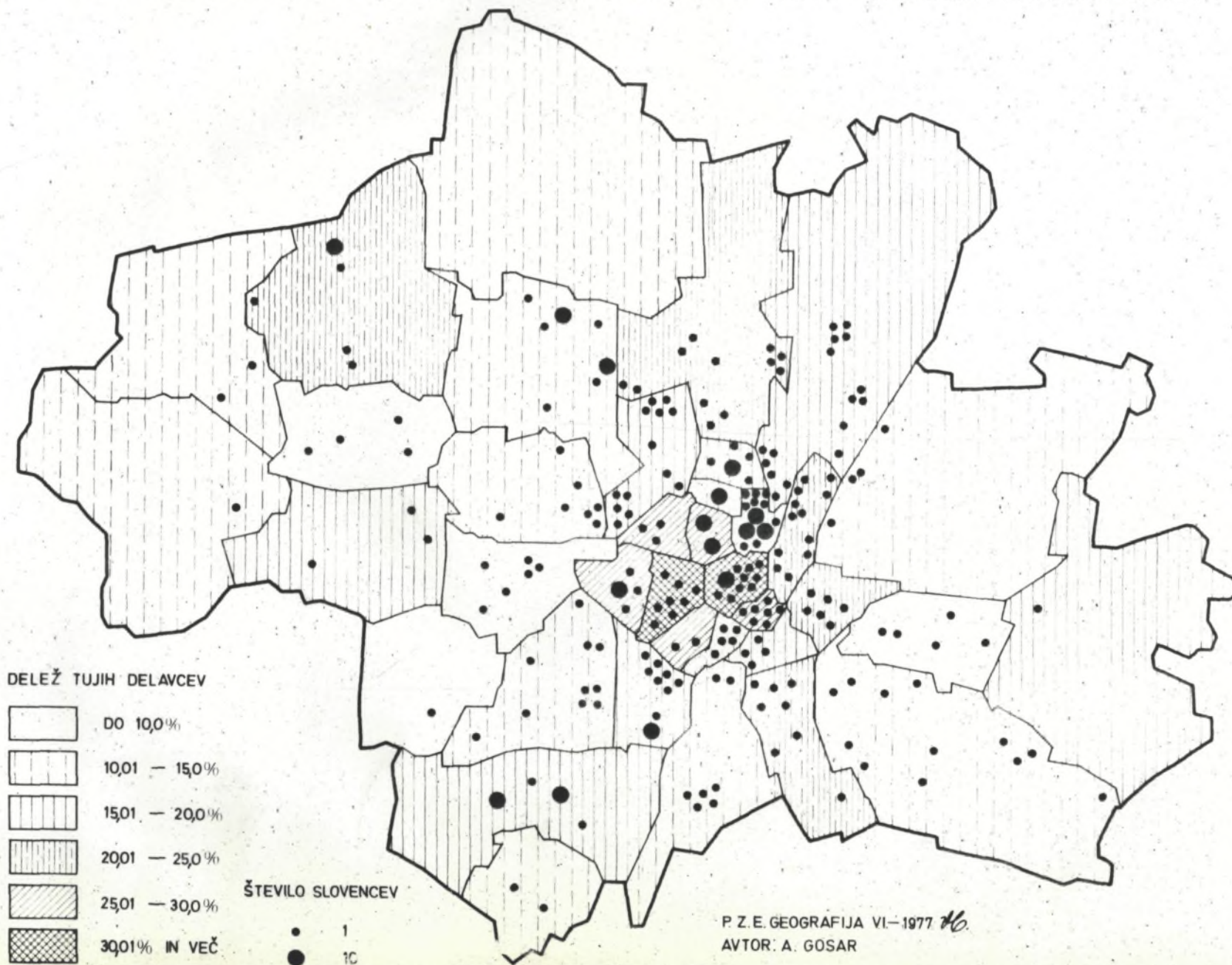
- Zdomce iz mest in ožjega obmestja Ljubljane, Celja ali Maribora vodi na tuje največkrat želja po spoznavanju drugega življenjskega okolja, ali pa zahteva po ureditvi nesporazumov in problemov v okviru štandarda. O eksistenčni nuji zaposlovanje na tujem ni govora.

- Nerazvita območja Slovenije nasprotno rešujejo z direktno migracijo v tujino, kot edino obliko reševanja problemov lastne regije, svoje eksistenčno vprašanje.

- Obmejna območja ob odprti jugoslovansko-italijanski, ali jugoslovansko-avstrijski sprejemajo migracije preko državne meje kot mobilnostno aktivnost v okviru domovine. Zaposlitev v bližnjih krajih ob meji je tako in tako v glavnem le sezonskega oziroma tedenskega karakterja.

Bolj podrobno smo analizirali zdomske skupine iz Münchena glede njihove regionalne mobilnosti. S tem smo zajeli 75,4 % vseh proučevanih zdomcev na Bavarskem kar odgovarja v glavnem tudi odstotku Slovencev, ki žive tu. Dognali smo, da daleč najbolj mobilna skupina prihaja iz manjših industrijskih središč v domovini kot so Velenje, Kamnik, Krško itd. Ta skupina delavcev

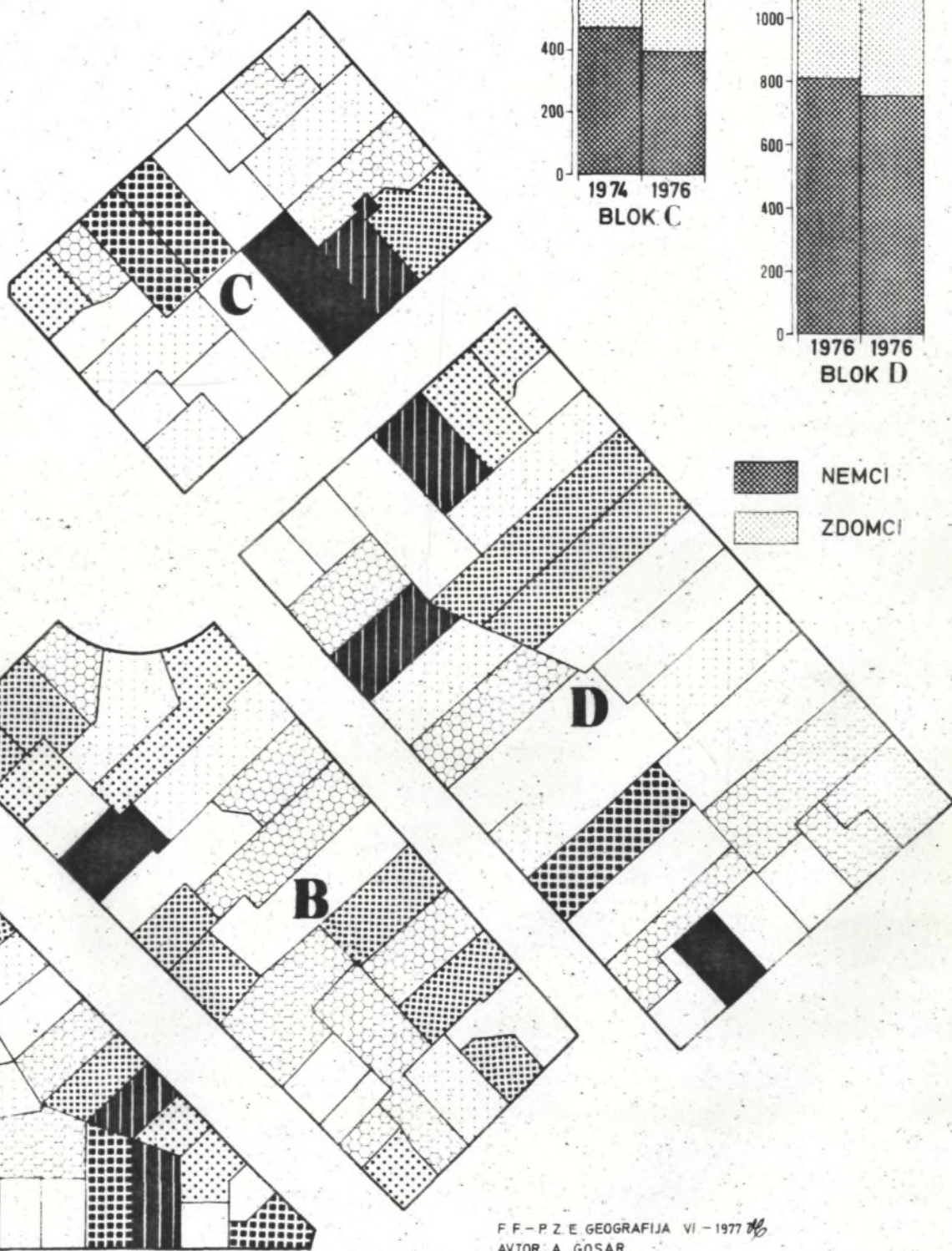
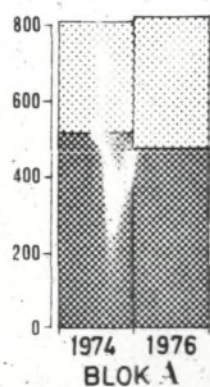
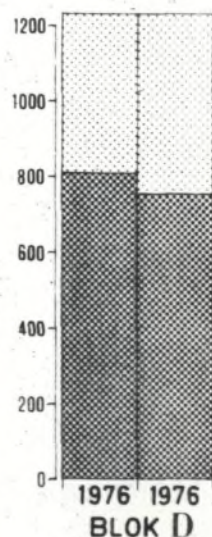
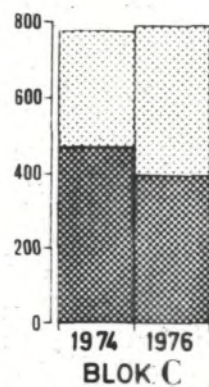
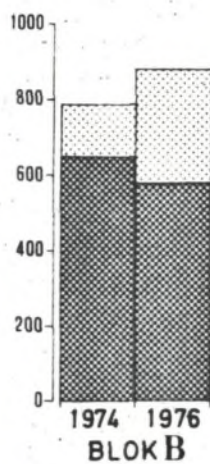
ZAČASNO ZAPOSLENI TUJI DELAVCI IN SLOVENCİ V STATISTIČNIH OKOLIŠIH MÜNCHNA L. 1974

večkrat zamenja tudi mesto zaposlovanja v ZR Nemčiji. V Münchnu smo registrirali 34,2 % zdomcev, ki v Sloveniji poprej niso migrirali, ena petina je bila pred odhodom v tujino dnevnih migrantov, medtem, ko se je 35,3 % zdomcev v zadnjih desetih letih preselila v okviru Slovenije.

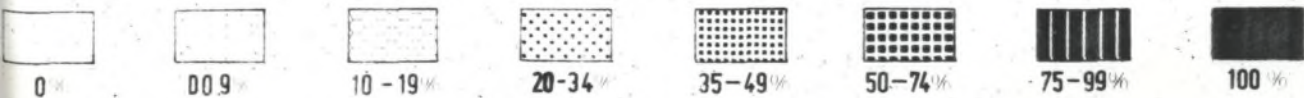
Na območju Münchna več kot tri četrtine začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije še ni menjalo v okviru ZR Nemčije širšega bivalnega okolja. Okrog 21 % slovenskih zdomcev pa je vsaj enkrat zamenjalo münchensko bivališče z drugim izven gravitacijske cone mesta. To pomeni, da so Slovenci na Bavarskem, čeprav v okviru delovnega mesta socialno zelo mobilni, regionalno manj mobilni kot poprej v domovini. Vzrok temu je nedvomno začasna gospodarska kriza.

DELEŽ ZDOMCEV V DELU ČETRTE „OSTBAHNHOF“ (MÜNCHEN) L. 1976

 NEMCI
 ZDOMCI

F.F.-P.Z.E. GEOGRAFIJA VI - 1977 *AG*
 AVTOR: A. GOSAR

b.) Analiza vozliščnih točk v območju Münchna

S ciljem, da bi odkrili tiste faktorje v prostoru migracijske dežele, ki v okolju bivanja delujejo na migranta in ga privlačijo oziroma, ki ga odbijajo in delujejo v smeri skorajšnje vrnitve domov, smo v münchenski regiji preverili več sond (Schwanthaler Höhe, Haidhausen, Gröbenzell in Karlsfeld), ki jih za mesto München predstavljamo kot celoto, podrobno pa obravnavamo obmestno občino Karlsfeld.

A. Münchenska regija, ki vključuje v svoje meje mesto samo in pet okrajev z približno milijon in tristo tisoč prebivalci, daje začasen dom 253 tisočim delavcem iz tujine. Okrog 78 % jih živi v samem velemestu medtem, ko se 54.000 zdomcev večinoma vozi na delo iz okoliških naselij. Predvsem v neposrednem zaledju mesta je cela vrsta občin z visokim deležem tuje delovne sile, ki se z hitrimi železniškimi svezami prepelje do delovnega mesta. Med njimi je tudi občina Karlsfeld, ki jo bomo podrobneje obravnavali.

Zdomci so v mestu poiskali stanovanja v okrožjih City-ja in obrobja mestnega središča kjer predstavljajo ponekod že več kot eno tretjino prebivalstva posameznih okrožij (Wiesenviertel 37 %, Schwanthalerhöhe 27 %, Schlachthof 29 %, Marsfeld 26 %...). V glavnem gre za področja, ki izkazujejo slabšo gradbeno strukturo, ki bi jo bilo treba pošteno sanirati. Drugi del zdomcev pa izbira bivališča nedaleč od delovnega mesta ob industrijskem obratu, kjer je ponavadi tudi četrt najemniških stanovanj tovarne. V teh predelih mesta predstavlja delovna sila iz tujine okrog petino vsega prebivalstva (Obersendling 20 %, Milbertshofen 19 %, Allach 19 %...) določenega mestnega okrožja. V obeh omenjenih tipih mestnih četrti (staro jedro šestih okrožij z 25 % zdomci münchenske regije in industrijska okrožja osmih okrožij z 15 % delavcev iz tujine) živi okrog 40 % delavne sile iz drugih držav. Ostali so raztreseni v drugih življenjsko ponavadi bolj ugodnih regijah mesta -največkrat v novih satelitskih mestnih naseljih. Zato ne preseneča, da je prijavljeno v dveh tretjinah

primerov več kot deset zdomcev v eni gradbeni enoti (hiši, bloku, stolpnici). Na splošno bi lahko dejali, da stanovanjski pogoji pri večini začasno zaposlenih delavcev v tujini niso tisti, ki bi vplivali na to, da bi se oseba odločila za integracijo v življenje delodajalske dežele.

Jugoslovanov je bilo v celotni Münchenski regiji ob koncu leta 1975 50.367 od katerih jih je 83,9 % živel v mestnem območju in 16,1 v gravitacijskem zaledju mesta. Delavci iz Jugoslavije so predstavljali skoraj četrtno zdomske delovne sile (23,3 %) pri čemer so bili moški nadpovprečno zastopani (72 %). Jugoslovanski zdomci v Münchenski regiji se v glavnem ne odločajo za bivanje v sanaciji potrebnih četrtih, saj jih živi tam komaj nekaj nad 23 %, temveč raje izbirajo za bivališča domove tovarn kjer delajo in nove blokvske četrti (61 %). Drugače pa se obnašajo jugoslovanski delavci iz onmočja Slovenije. Čeprav so tudi oni v večini primerov prišli organizirano preko podjetja najprej v samske domove posameznih tovarn pa je anketa med njimi pokazala naslednje rezultate:

- nad 60 m² stanovanjske površine je imelo 23,4 % gospodinjstev iz Slovenije v Münchnu
- med 40 in 60 m² stanovanjske površine je imelo 13,9 % gospodinjstev iz Slovenije v Münchnu
- med 20 in 40 m² stanovanjske površine je imelo 43,8 % gospodinjstev iz Slovenije v Münchnu
- pod 20 m² stanovanjske površine je imelo 18,9 % gospodinjstev iz Slovenije v Münchnu.

Sklepamo lahko, da slovenski delavci v Münchnu žive v nadpovprečno dobrih razmerah, saj več kot tretjina gospodinjstev živi v ugodnih stanovanjskih razmerah, medtem, ko le v primeru samskih gospodinjstev, ki jih je v Münchnu cca 28 %, lahko govorimo o omejenem bivalnem prostoru. Lahko bi zatrdili, da si je okrog 38 % začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije uredilo

bivalno okolje v Münchnu za daljše obdobje.

Do podobnega zaključka pridemo, če si ogledamo razporeditev nam znanih slovenskih gospodinjev (okrog 1050), katerih naslove smo zbrali iz različnih virov (anketiranje LB, Zavodi za zaposlovanje, naročniki časopisov). Več kot dve tretjini jih je zunaj območij, ki so znane po sanacije potrebnih zgradbah in le okrog 5,3 % jih živi z zdomci intenzivno posejjenimi četrtmi. Zanimivo pa je, da poseljujejo četrti, ki so atraktivni zaradi lege in "imagea" tudi za nemško prebivalstvo (Schwabing 11 %, južni del mesta ob Isari 9,8 %, Giesing 7 %) saj v treh najbolj atraktivnih področjih živi preko 27 % Slovencev. Jasno pa je, da velik del delavcev, predvsem samskih Slovencev živi v domovih tovarn (BMW, Siemens)- okrog ena četrtnina od vseh zdomcev iz Slovenije.

Po ocenah sodelavcev Gospodarsko-geografskega Inštituta Univerze v Münchnu in Ministrstva za delo in socialno skrbstvo živi v Münchnu okrog šest tisoč oseb slovenskega porekla (študentje, delavci slovenskih ^{trgovskih} predstavništav, deteširani delavci in začasno zaposleni delavci). Približno isto oceno daje tudi jugoslovanski konzulat v Münchnu.

Najštevilnejše socialno skupino predstavljajo kvalificirani delavci v kovinski in elektro-tehniški stroki (42 %), ki jim sledijo nekvalificirani delavci (36 %). Vendar je treba poudariti, da je več kot ena petina (22 %) zdomcev iz Slovenije v Münchnu z najmanj srednješolsko izobrazbo in, da se je večje število delavcev prebilo od priučenega delavca h kvalifikaciji.

Kovinska stroka daje okrog 26 % delavcev iz Slovenije zaslužek, okrog 21 % delavcev je našlo zaposlitev v elektrotehnik (največkrat ženske), okrog ene petine je zaposlenih pri gradbenih podjetjih, medtem, ko ostali delajo v gostinstvu in turizmu (15 %), finomehaniki (8 %), v prometu (5 %) in drugod.

Glede nato, da imajo Slovenci začasno zaposleni v Münchnu najvišjo poprečno kvalifikacijo od vseh zdomcev v regiji (Jugoslovani 32 %, Italjani 39 %, Grki 28 %, Turki 18 %) okrog 60 % od delavcev iste nacionalnosti je gotovo, da bo v primeru krize omenjena skupina zdomcev med zadnjimi, ki bo primorana zapustiti delovno mesto. Posebno še, ker dela večinoma v industriji prevoznih sredstev in elektroindustriji, ki ponovno doživljata gospodarski "boom".

Okrog dve tretjine gospodinjstev z več člani živi z svojo slovensko družino v Münchnu. 53,6 % od vseh gospodinjstev pa je pripeljalo sem tudi svoje otroke pri čemer smo ugotovili, da ima poprečna družina v Münchnu 3,2 člana oziroma, da je v slovenskih družinah le redkokdaj nad dvoje otrok. Po predvidevanjih je v münchenski regiji okrog 850 otrok od katerih jih je vsaj ena tretjina še šolcobveznih. (Vir: konzulat SFRJ, München). Razvojni trend po združevanju in organiziranju družine na tujem še zmanjša možnost skorajšnje vrnitve v domovino.

Če povzamemo ugotovitev iz prve ^{faze} raziskave, ki pravi, da se 18,9 % slovenskih zdomcev o iz Münchna po lastni izjavi ne namerava več vrniti v domovino in, če dodamo, da je bilo leta 1974, ko je bila anketa opravljena z jugoslovanskimi spraševalci, še 22 % zdomcev, ki so stanovali v Münchnu nesigurnih o svoji odločitvi: ostati ali se vrniti, lahko razjasnimo to sliko še z naslednjimi elementi, ki govore za daljše bivanje slovenskih zdomcev v Münchnu:

- nad 40 m² površine stanovanja ima 37,3 % slovenskih zdomskih gospodinjstev
- v iskanih in eksteriuzivnih predelih Münchna živi 27 % delavcev iz Slovenije
- kvalificiranih delavcev v iskanih industrijskih panogah je preko 50 % delavcev začasno zaposlenih v podjetjih Münchna
- več kot polovica (53,6 %) slovenskih gospodinjstev ima v Münchnu še vse člane gospodinjstva (žena, otroci).

Seveda obstojajo tudi faktorji, ki govore v prid vrnitvi domov, odvisno od uresničenja zastavljenih si ciljev:

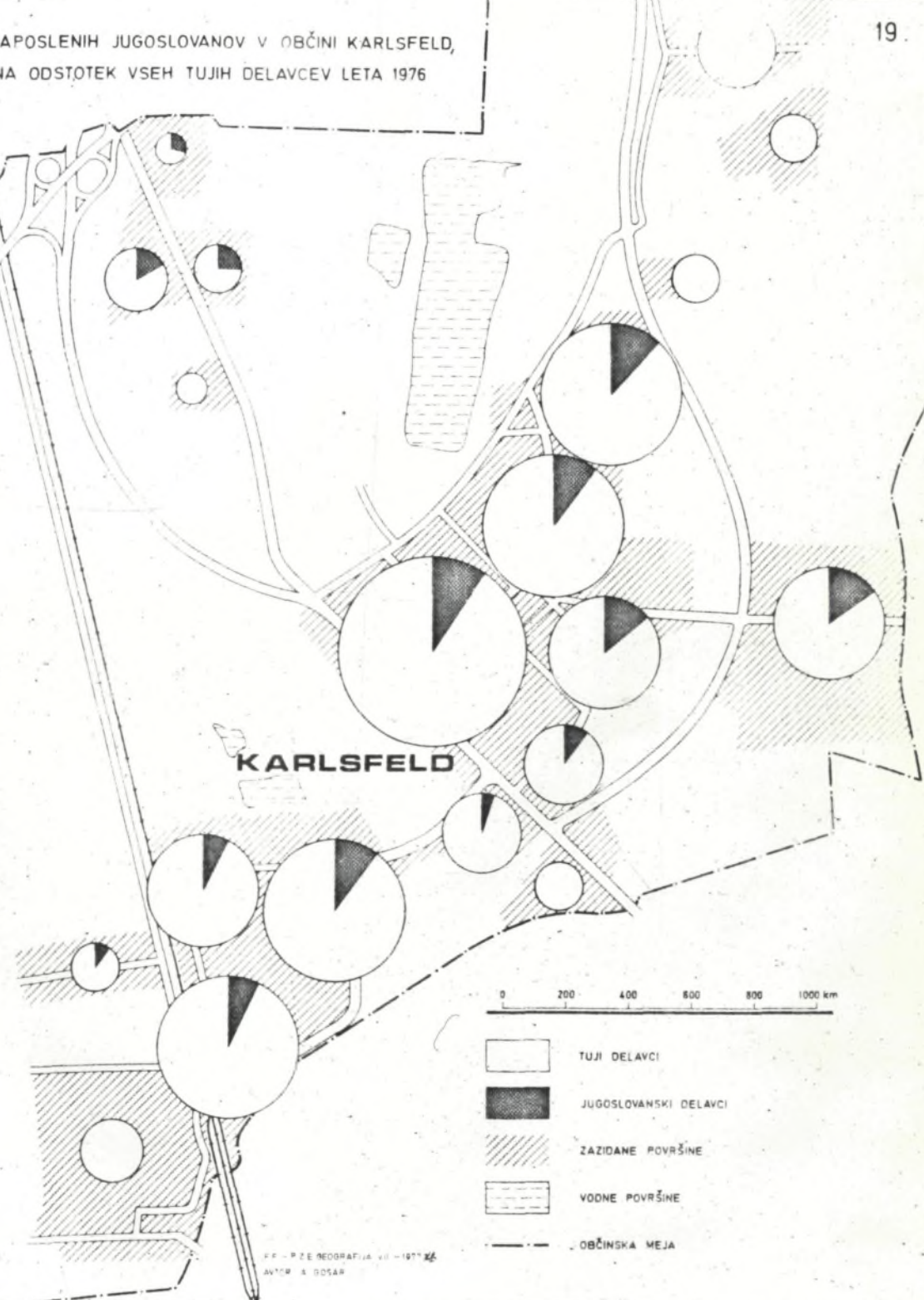
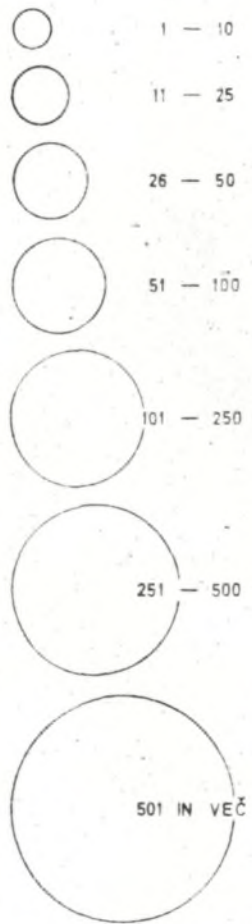
- vrnitev v najkrajšem času - v teku treh let (24,3 %)
- varčevanje za izgradnjo hiše (35 %),
- pogosti obiski doma: več kot šestkrat letno (52,8 %)
- majhne stanovanjske prilike v Münchnu - pod 20 m² (18,8 %),

in so opredelitve vredni, vendar, če aritmetično seštejemo pozitivna in negativna poprečja o možnosti vrnitve v najkrajšem času, potem lahko ugotovimo, da je razmerje 56 : 44 v prid ostajanja v delodajalski družbi. Ugotovimo lahko, da masovnega in skorajšnjega vračanja delavcev iz regije Münchna ne moremo pričakovati.

B. Z sodelavci Gospodarsko-geografskega instituta Univerze v Münchnu so bile proučene štiri prostorske diferencirane enote mesta v katerih živijo delavcev začasno zaposlenih na tujem dominira. Iz gradiva, ki še ni v popolnosti preverjen in, ki bo predstavil dve mestni (Heidhausen - Oztlahuhof, Wiesenviertel) in primestni občini Gröbenzell in Karlsfeld smo obdelali zadnjo, ker je v njej nadpoprečno veliko Slovencev.

Karlsfeld leži na robu mestne regije na Severozahodu Münchna in neposredno meji na več industrijskih kompleksov podjetij kovinske stroke. Občina, katere velikost je približno enaka ljubljanskemu Bežigradu je karakteristična občina alohtonega priseljenega prebivalstva. Okrog 50 odstotkov tu živečega prebivalstva se je namreč preselilo sem šele po letu 1968, pri čemer je bil motiv njihove preselitve mirna lega, bližina mesta, možnost rekreacije in delovno mesto. Celo mestno prebivalstvo se seli v tem obdobju iz centra v enodružinske hiše omenjene občine. Povezava z funkcijami mestne regije (delo, oskrba, prosti čas) je dobra saj vozijo v krajših presledkih do središča

DELEŽ ZAČASNO ZAPOSLENIH JUGOSLOVANOV V OBČINI KARLSFELD,
(MÜNCHEN) GLEDE NA ODSOTEK VSEH TUJIH DELAVCEV LETA 1976

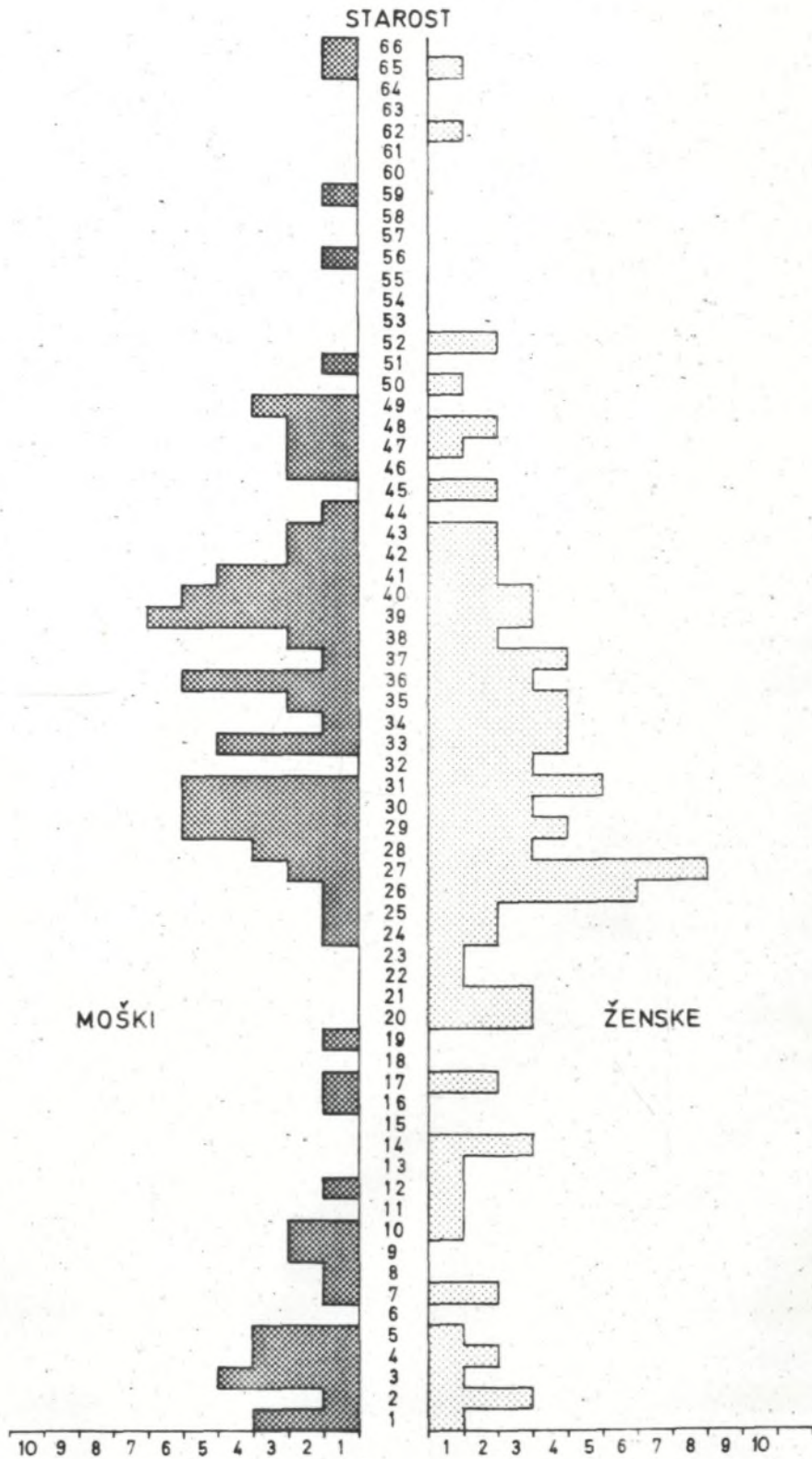
KARLSFELD

- TUJI DELAVCI
- JUGOSLOVANSKI DELAVCI
- ZAZIDANE POVRŠINE
- VODNE POVRŠINE
- OBČINSKA MEJA

STAROSTNA PIRAMIDA JUGOSLOVANSKIH DELAVCEV
V KARLSFELDU

19a

VIR: KARTOTEKA PREBIVALSTVA
OBČINE KARLSFELD STANJE 18. V. 1976

F. F. - P. Z. E. GEOGRAFIJA-VII. 1976
AVTOR: A. GOSAR

Münchena hitri elektromotorni vlaki.

Z nemšim alohtonim prebivalstvom pa so se začele v omenjeno občino doseljevati tudi določene socialne skupine tujega delavstva. Leta 1974 je živel v občini že 24 % tujerodnega prebivalstva kar je pomenilo najvišji delež zdomcev vseh bavarskih občin. Občinska uprava je po tem letu omejila doseljevanje tako, da ob koncu 1976. leta beležimo v Karlsfeldu še okrog 20 % prebivalcev neneške narodnosti. Privlačnost Karlsfelda za začasno zaposlene delavce iz tujine gre pripisati dejstvu, da je München v neposredni bližini in, da so industrijski kompleksi tovarn MAN, MTV in Kauss-Maffei komajda nekaj sto metrov oddaljeni od občinske meje. Glede na velik delež zdomcev lahko predvidevamo, da se bo njihovo bivanje izrazilo tudi v odnosu do kulturne pokrajine. Zato smo obdelali kartoteko delavcev iz tujine in dognali naslednje štiri prostorsko deferencirane prostore v katerih živijo:

- V bližini industrijskega kompleksa, kjer je veliko samskih domov in blokov za delavce iz bližnjih tovarn, obenem pa je to predel, ki zaradi hrupa in onesnaževanja industrije ni več priljubljen v očeh domačega prebivalstva, ki se odseljuje, zdomcev pa odgovarja zaradi bližine k delovnemu mestu.
- drugo koncentracijo tujerodne populacije srečujemo v starem delu Karlsfelda, kjer gradbena struktura bazira na eno 2 in dvodružinskih hišah predvojnega nastanka, ki pa so danes v glavnem zanemarjena. Sanacije potreben je v glavnem celoten mestni predel. Prav ta stanovanja se daje v najem zdomcem, ker nemško prebivalstvo ni pripravljeno odšteti visokih najemnin za stanovanja, ki so na minimumu bivalne kvalitete, medtem ko določena skupina tujcev ne postavlja tako visokih zahtev glede stanovanjskega standarda. Vzrok za koncentracijo zdomcev tu gre iskati tudi v premajhni ponudbi in povpraševanju po stanovanjih prav v občini Karlsfeld.

- V nasprotju z omenjenima dvema tipoma je tretja skupina zdomcev izbrala za svoj dom področje ob novem magistratu in ob planiranem novem središču Karlsfelda. Tu živijo družine začasno zaposlenih delavcev v stolpnicah okrog katerih je večje število enodružinskih hiš nemškega prebivalstva. Leto 1970 je pripadalo v stolpnicah 77 % stanovanj tujim delavskim gospodinjstvom, medtem, ko je razmerje danes v prid domačemu prebivalstvu, ki se na pobudo občinske uprave naseljuje tudi v omenjene stavbe. To kaže že na določeno kvaliteto stanovanj v katerih imajo zdomci neposreden kontakt z domačini ali ljudmi z podobnimi preselitvenimi motivi.
- Zadnji tip bivalnega okolja - zdomcev predstavlja relativno velik delež inozemskih gospodinjstev v eno - in dvodružinskih hišah (19 %) mestnega središča. Ta skupina tujih delavcev je skoraj do popolnosti integrirana z življenjem v občini, saj ne le, da najema hiše vilskega izgleda za svoje bivanje tu, ampak celo kupuje nepremičnine itd. (hiše, vrtove, gradbene parcele).

Medtem, ko predstavljata prva dva tipa bivalnega okolja zdomcev problemske regije občine o katerih bo potrebno v nekaj letih precej razmišljati, saj prenatrpanost zdomskega življa tod še stopnjuje propadanje področja v katerega nemški lastniki nočejo vložiti nobenega kapitala, pa sta druga dva tipa stanovanjskih okolišev začasno zaposlenih delavcev iz tujine primer sodelovanja podobnih interesnih in socialnih skupin prebivalstva nemškega ali nenemškega porekla, oziroma sta že prvi korak k diferenciranju socialnih skupin delavstva. Istomišljeniki ene ali druge nacionalnosti zastopajo interese, ki odgovarjajo interesom določene socialne skupine prebivalstva.

Gre torej za postopno identifikacijo tujerodnega prebivalstva z socialno skupino domačinov in integracijo v funkcijsko delovanje le-te.

Omenili smo vse štiri tipe oblikovanja prostorskih enot zdomstva v občini Karlsfeld, ker jugoslovanske narodnostne skupine

enako močno sodelujejo v njih medtem, ko druge narodnosti bolj ali manj diferencirano oblikujejo svoje prostore bivanja: Grki v starem delu Karlsfelda (60 %) in Italijani v bližini industrije in v stolpnicah.

V teku raziskave smo se omejili na anketiranje zdomcev jugoslovanskih nacionalnosti, ki žive v Karlsdorfu in, ki predstavljajo 16 % zdomskega življa občine. V okviru 326 jugoslovanskih gospodinjstev, ki smo jih z anketo zajeli je 73 gospodinjstev slovenskega porekla.

Njihov delež je v občini zelo vpadljiv saj je koncentracija omenjenih gospodinjstev v stolpnicah in privatnih hišah v bližini magistrata. Glede na okolje v katerem živijo je 39 % slovenskih gospodinjstev nastanjenih v domovih podjetij pri katerih so zaposleni, osem odstotkov jih živi v starem Karlsfeldu, 28 % jih je najelo stanovanje v stolpnicah in kar 24,6% ali 18 slovenskih družin je kupilo ali najelo enodružinske hiše.

Večinoma so slovenska gospodinjstva mlada, saj jih je okrog 64 % med 21 in 40 letom starosti, in so v 85 % primerih veččlanska ter v 75 % primerih že z nasledniki (otročimi).

Le 25 % nosilcev gospodinjstev nima dokončane šole medtem, ko je 47 % delavcev iz Slovenije z srednjo izobrazbo oziroma kvalifikacijo in je kar 14 % gospodinjstev z visoko kvalificiranim kadrom (inženirji, tehniki, ekonomisti).

Okrog 22 % slovenskih družin se je preselilo sem med leti 1960 in 1968, 63 % med leti 1968 in 1971 ter samo 12 % po tem letu. Poprej je velika večina (okrog 55 %) teh gospodinjstev živel v Münchnu in le 1/4 se jih je direktno iz domovine preselilo sem. V poprečju je 70 % povprašanih živel že 4 do 8 let v občini Karlsfeld.

Podatki, ki smo jih navedli govore o močnem vključevanju slovenske zdomske skupine o okolje imigrantske družbe. Okrog 20

odstotkov jih izjavlja, da imajo izredno dobre osebne stike z nemškim prebivalstvom in okrog polovica anketiranih je nemškim študentom odgovorila, da preselitev v domovino ne prihaja več v poštev, medtem, ko se jih je 14 % še ni moglo izjasniti o namenu vrnitve. Če upoštevamo krizno obdobje gospodarstva v katerem je bila anketa izvedena je to zelo visok odstotek. Veliko jih je kljub bližini Jugoslavije malokdaj na peti domov v Slovenijo, saj 29 % slovenskih zdomcev iz Karlsfelda obiskuje matično regijo enkrat letno in 41 % dvakrat na leto. Po tem sodeč je le ena tretjina delavcev iz Slovenije v Karlsfeldu v permanentnem stiku z domovino.

Zaključimo lahko, da delavci, ki žive že več let v tej obmestni občini Münchna vedno redkeje mislijo na odhod domov s čemer vplivajo na odločitve občinskih organov, ki se morajo spopasti z integracijo Slovencev v domače okolje. Predvsem izstopa problematika organizacije šolstva, ki jo bo treba za šolcobvezne otroke slovenskih družin rešiti čimpreje. (18)

IV. REZULTATI ANALIZE MIGRACIJSKEGA CIKLA IN PERSPEKTIVA

Prejšnja poglavja so potrdila domnevo, da se selitvena mobilnost prebivalstva v tujino diferencira glede na izhodščno točko v domovini, oziroma, da je intenzivno prepletanje faktorjev v okviru migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini odvisno od vrednosti ekonomskih, demografskih in družbenih elementov v vozliščnih točkah, ki odločajo o integraciji ali povratku, v domovini in tujini.

Slovenski prostor je bil v preteklosti deležen tako različnega družbenega in gospodarskega tretmana, da je povsem razumljiv prostorsko diferenciran pristop prebivalstva k tokovom migracij v tujino. Posebno lahko je razumeti različno močne preselitvene tendence, če poleg omenjenih treh faktorjev (ekonomskega, demografskega in družbenega) upoštevamo naravnogeografske danosti, ki so svojsko vplivale na odločitve k trajni ali začasni oziroma sezonski selitvi. (29,23)

Agrarna prenaseljenost določenih območij Slovenije, ki izhaja iz družbenih in fizičnih činiteljev prostora, je bila tista osnovna sila, ki je, ob specifičnih pogojih v razvoju slovenske družbene stvarnosti, potiskala prebivalstvo iz področij izključno primarne gospodarske namenjenosti. Medtem, ko je ta zvrst migracije, ne glede na globalne razmere v mestu, velikokrat iz povsem eksistenčnih razlogov ^{primorana} iskati izven kmetijstva še za dodatnimi viri zaslužka, pa prebivalstvo urbanih območij Slovenije tehta med pozitivnimi in negativnimi faktorji ekonomske narave in se končno odloči za začasno selitev, ali za organiziranje življenjsko ugodnih pogojev v domovini. Zato je povsem umestno, če v globalu razdelimo Slovenijo na dve prostorski enoti, ki različno participirata tako po obsegu kot motivu v migracijskem ciklu začasnega zaposlovanja v tujino:

- prva regionalno pogojena enota migracijskega cikla začasnega zaposlovanja v tujino bi bilo območje relativno visokega deleža v primarnih dejavnostih zaposlenega prebivalstva,

ki ne daje ustreznih ekonomskih rezultatov (družbeni dohodek na prebivalca je minimalen) in, ki ima glede na demografsko močno zaledje minimalno število delovnih mest nekmečkega karakterja,

- drugo prostorsko enoto začasnega zaposlovanja v tujino pa predstavljajo regije, kjer je delovnih mest v vseh panogah dejavnosti dovolj in je potrebno celo zaposlovanje alohtone neslovenske delovne sile pri čemer se ustvarja nadpoprečen nacionalni dohodek, ki niha v vrednostih glede na družbene razmere v deželi.

Vmesne stopnje urbanega razvoja pogojujejo še pet ali šest prostorsko diferenciranih enot: od gravitacijskih con mest in različnih vplivov centralnosti (prometna mreža, šolstvo, informacijski sistem...) le-teh, do suburbanih in semiagrarnih regij z dislociranimi obrati industrijske produkcije.

1.) Prostorska diferenciacija Slovenije glede na pogostost enakih vozliščnih točk migracije v tujini in vračanja v domovino

Raziskave so pokazale, da je migracijska aktivnost na delo v tujino posebno izrazita v obeh ekstremnih območjih vozliščnih točk: v bolj "agrarni družbi" in bolj "urbani družbi" slovenskih razmer. Vmesne regije kažejo omejeno voljo po participaciji v selitvenem toku v tujino, saj vidijo v možnostih migracij oziroma dela doma dovolj obsežno perspektivo. Dejali bi lahko celo, da so migracije v tujino na začasno delo izraz manj razvitih območij Slovenije, kjer daje preselitvam ton kvantitete oseb udeleženih v preseljevanju, obenem pa tudi zelo razvitih regij Slovenije, kjer je kvaliteta kadra (glede na izobrazbo) tista, ki vpliva na pomen migracij v tujino. Dodatne razlike ustvarja samo še bližina odprte meje.

Sondne raziskave, ki jih je vršil Inštitut za geografijo, oziroma njegovi sodelavci v 13. vozliščnih točkah Slovenije, oziroma v večjih regionalnih enotah (Prekmurje, Slovenske gorice, Haloze, Podravje, Tolminsko, Goriško in v Osrednji Sloveniji) so pokazale, da je najbolj izrazit vpliv migracij v tujino zaznati v nerazvitih krajih v Severovzhodni Sloveniji, kjer gre za permanentno mobilnost prebivalstva iz in v domovino in kjer je zdomstvo povezano z izboljšanjem gospodarskega stanja doma in tradicijo sezonstva v tujino. Motivi zaposlovanja v tujino so sicer različni, vendar je informacijski sistem v ekonomskem položaju v inozemstvu že tako izpopolnjen (informacija v okviru vasi, sorodnikov, znancev..), da je tehtanje med elementi potiska in privlačevanja domače oziroma tuje družbene stvarnosti zelo omejeno in včasih zelo nerealno, posebno še, če gre za odločitev o kratkotrajni, sezonski zaposlitvi v tujini. V tem primeru velja v glavnem pravilo zaslužiti v najkrajšem času čimveč, ne glede na posledice, ki jih taka zaposlitev prinaša v socialnem in ekonomskem izrazu (pomanjkanje delovne sile, minimalna kontrola otrok, socialni prelog... motorizacija kmetijstva, rekonstrukcije poslopij, specializacija...).

Drugo področje proučevanja, Osrednjo Slovenijo pa karakterizirata dva pojavi v okviru migracijskega cikla: odhod kvalificiranega kadra na začasno omejeno delo v tujino in priseljevanje vračajočih se zdomcev v gravitacijska zaledja mest.

Sistem šolstva omogoča bolj razvitim regijam Slovenije izobrazbeno stopnjo, ki je velikokrat v neskladju z potrebami ožje centralne regije gospodarskih in družbenih dejavnosti. Zaradi neprimerne ovrednotenja posameznih poklicev, oziroma zaradi zahtev družbe po disperziji določenih šolanih kadrov v širšo slovensko regijo in tudi na podeželje, kjer je možnosti za nadaljno strokovno in kulturno izobraževanje majhno, oziroma je stik z urbanim načinom življenja v veliki meri prekinjen, prihaja do odhoda kvalificiranega kadra v tujino. Velikokrat pri tehtanju med enim prostorom in drugim odloča trenutno subjektivno stanje in razpoloženje (družinski stan, odnos do družbe,...) oziroma socialno-ekonomski položaj posameznika glede na njegovo izobrazbo (nizek položaj na hierarhični lestvici, ekonomsko neadekvatno nagrajevanje za opravljeno delo...). Ker prihaja do odhoda teh kadrov v glavnem v obdobju kriz v gospodarstvu so migracije velikokrat le začasnega karakterja (v kolikor pri tej skupini, ki je sposobna hitre integracije v delodajalsko družbo, ki to vključevanje vanjo z raznimi ukrepi forsira, ne pride do prostorske asimilacije) in se slovenstvo in Slovenija permanentno ohranjata kot kulturna in pristočasovna oblika funkcij življenja.

V potrditev omenjenih tez o izrazih migracijske aktivnosti po posameznih regijah Slovenije navedimo, da je iz Pomurja na delu v tujini 21,3 % vseh slovenskih zdomcev, oziroma iz podravske in pomurske regije skupaj 50,8 % od vseh začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije v tujini. Obenem je indeks družbenega proizvoda na prebivalca tu komaj 67,4, če upoštevamo za izhodišče poprečje Slovenije, in je delež aktivnega prebivalstva izražen v indeksu v primerjavi z poprečjem Slovenije okrog 72.

Nasprotno pa je v Osrednji Sloveniji družbeni proizvod za 27,7 % nad poprečjem za Slovenijo in je tu kar za 1/4 več zaposlenih kot znaša slovensko poprečje. Nizko je sicer število začasno zaposlenih v tujini, saj predstavlja le 12,8 % vseh začasno zaposlenih iz Slovenije, vendar daje kar eno petino (18 %) vseh začasno zaposlenih iz Slovenije, vendar daje kar eno petino (18 %) strokovno usposobljenega kadra iz Slovenije v tujino.

Izbrana vozliščne točke v Pomurju in Podravju so pokazale na intenzivno preslojevanje prebivalcev teh regij v socialnem smislu, čemer gre zahvala v največji meri sezonskemu zaposlovanju v tujini. Zaznavni so že učinki teh migracij v širšem prostoru regije (naložbe v tehnizacijo, modernizacijo in motorizacijo gospodinjstev, specializacija v kmetijstvu ali opustitev agrarne zemlje v socialni prelog i.t.d.) kjer transformirajo zunanji izgled pokrajine.

Vozliščne točke v okolici Ljubljane so pokazale na prepletanje vplivov začasnega zaposlovanja v tujini in migracij v okviru domovine. Zdemske funkcijske oblike aktivnosti so vidne v združevanju sredstev v okviru privatnih servisnih in obrtnih obratov ter gostišč. V obeh primerih pa pridobiva funkcija "udeležba v prometu" in "pristočasovna aktivnost" vedno bolj na pomenu.

2.) Socio-geografski faktorji in programiranje povratnih tokov migracije

Podatki, ki so nam na voljo ne dopuščajo domneve o masovnem vračanju začasno zaposlenih iz tujine, oziroma po premeščanju življenjskih funkcij znova v matično regijo. Socialne skupine, ki se vračajo v omejenem številu pripadajo manj strokovno usposobljenemu kadru in so velikokrat prava sezonska delovna sila, ki čez nekaj mesecev ali let ponovno odide na delo v tujino. Izjemo predstavljajo tako pri strokovni usposobljenosti kot številu povratnih migracij tiste regionalne enote v katerih družbena skupnost ali posamezniki z združevanjem sredstev odpro produkcijski obrat v poprej povsem agrarni regiji (Dobrovnik, Muta).

Čeprav ni popolnih podatkov lahko na podlagi virov Skupnosti za zaposlovanje zaključimo, da povratni tokovi niso vzpodbujeni v kriznimi obdobji v gospodarstvu, saj se ne glede na globalno ekonomsko situacijo vrača v Jugoslavijo med 11 in 19 tisoč povratnikov letno. V zadnjih 10 letih se je službi za zaposlovanje prijavilo 130.000 delavcev, ki so se vrnil iz dela v tujini.

Slovenski delavci začasno zaposleni v tujini vseeno bolj občutijo nihanja na tržišču delovne sile, ker so prav v letu največje gospodarske krize iskali delo doma v dvakrat večjem obsegu kot ponavadi. V zadnjih petih letih se je vrnilo domov in iskalo delo 11.865 delavcev (1971:853, 1972:1935, 1973:5090, 1974:1882, 1975: 2105) ali okrog 19 odstotkov v tujini še zaposlenih delavcev iz Slovenije. Če upoštevamo še manjše število povratnikov, ki so odprli samostojno obrt (cca 500) in tiste povratnike, ki so se za stalno (in ne le sezonsko) vrnil na domačo kmetijo lahko trdimo, da smo eno petino začasno zaposlenih v tujini ponovno vključili v domače razmere.

VRNITVE ZAČASNO ZAPOSLENIH V TUJINI V LETU 1975 PO ZAVODIH ZA ZAPOSLOVANJE SRS IN ODHODIH JUGOSLOVANOV IZ EVROPSKIH DRŽAV

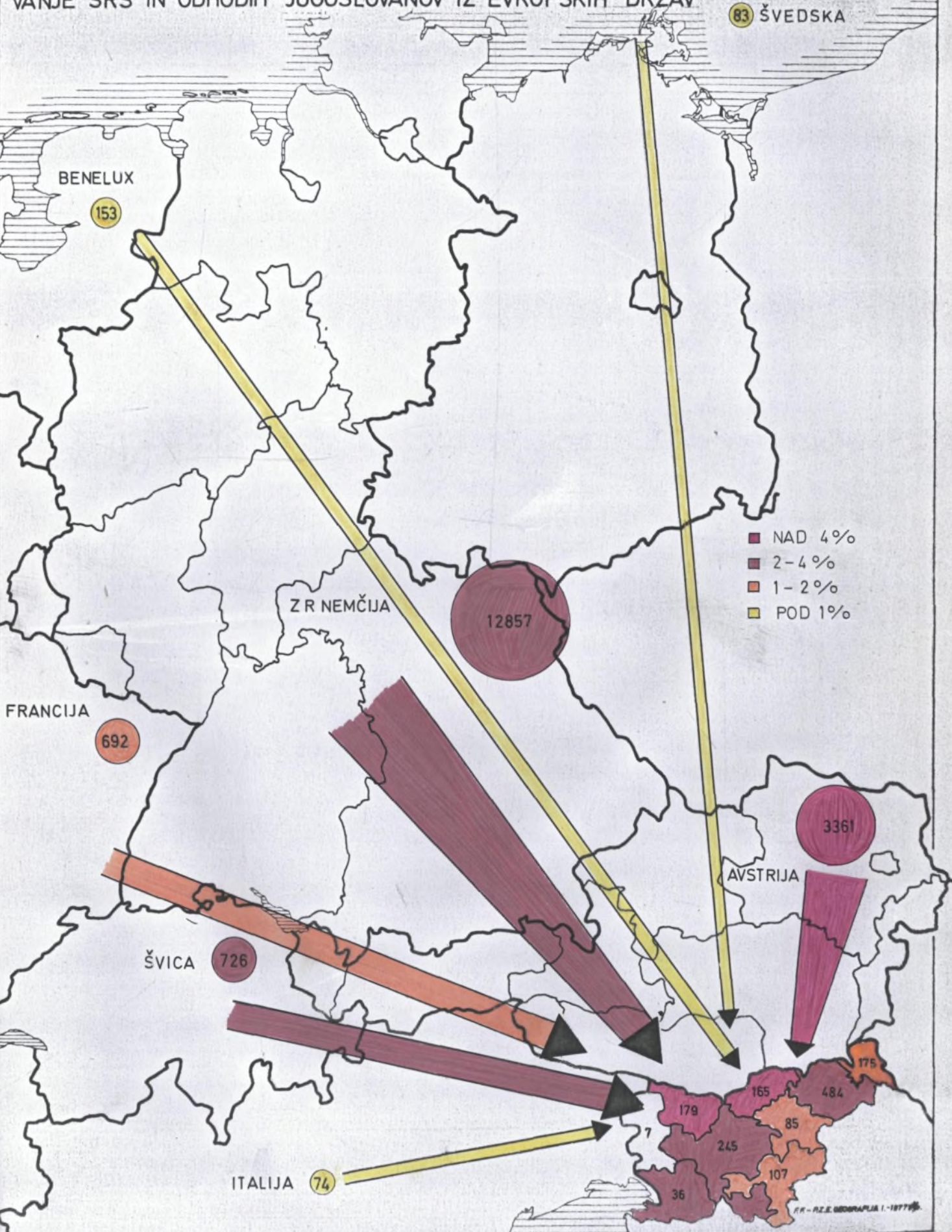

Tabela 2o. Vračanje delavcev iz tujine po letih - po republikah

	Leto 1971	1972	1973	1974	1975
SFRJ	11050	11012	12285	13376	19566
SR Bosna in Hercegovina	64	1330	531	53	84
Črna Gora	98	103	39	31	213
SR Hrvaška	1323	1094	1174	3162	3827
SR Makedonija	2595	2753	2182	2854	4707
SR Slovenija	853	1935	5090	1882	2105
SR Srbija	6117	3797	3269	5394	8630

Zato Slovenija v povratnih tokovih migrantov iz tujine ohranja med republikami tretjo pozicijo za SR Srbijo, ki daje 40,4 % povratnikov, in Makedonijo, kamor se je vrnilo okrog 22,4 % jugoslovanskih povratnikov. To predstavlja velik delež v povratnih jugoslovanskih tokov (Slovenija 17,7 %), saj so za njo Hrvaška (15,7 %) ter Bosna in Hercegovina (3,1 %) in vse ostale republike in pokrajine.

Če vzamemo kot primer vračanja začasno zaposlenih delavcev v tujini leta 1975 dosežemo, da v povratnih tokovih niso zajela vsa območja Slovenije enako. Največji delež vračajočih se zdomcev izbira za povratek regije okrog Maribora in Ljubljane, kjer se je v tem letu zaposlilo 49,1 % vseh migrantov-povratnikov iz Slovenije. Obe regiji sta sprejeli okrog 4 % zdomske delovne sile iz lastne regije zopet nazaj. Le Zavod za zaposlovanje Kranj in Velenje sta glede na delež zaposlenih v tujini iz občin svojega območja zabeležilo procentualno še boljše povratniške tokove. Pod poprečjem ostajajo v povratnih tokovih regije subpanonske Slovenije in še posebej Pomurje, kjer je v letu 1975 našlo zaposlitev le okrog 1,4 % v tujini zaposlene delovne sile. (Glej karto XX).

Največji delež zdomcev zapušča ZR Nemčijo in Avstrijo (okrog 3 % jugoslovanske delovne sile) kjer dela tudi ogromna večina naših

delavcev. Iz teh področij prihajajo domov za stalno v glavnem tudi slovenski povratniki. Pri tem prednjačijo v glavnem povratni tokovi z manj kvalificirano delovno silo, ki je bila v glavnem zaposlena v primarnih in sekundarnih dejavnostih na vzhodu Avstrije in jugu ZR Nemčije. Za tak razvoj je v glavnem odločilna politika delodajalske družbe, ki jugoslovanske strokovne kadre še vedno potrebuje in ponovno vključuje v proizvodni proces celo tiste delavce, ki se strokovno izobražujejo, da bi se vrnil domov.

Z večjim številom držav so bile sprejete meddržavne pogodbe, ki naj bi urejale bivanje naših delavcev v tujini in vpeljavale povratne tokove strokovno usposobljenih kadrov v domovino. Vendar kljub občutnim sredstvom imigrantske in naše družbe, ki jih vloga v šolanje teh kadrov, le-ti strokovno bolj podkovani, sedaj tudi bolj iskani na tržišču dela in seveda tudi bolje plačani delavci, velikokrat ostanejo še nadalje v tujini. Obenem na odločitve o povratku zaenkrat še v minimalni meri vplivajo zakonska določila SFR Jugoslavije, ki naj pospešujejo vračanje iz dela v tujini. Program ukrepov in akcij za postopno vračanje delavcev z dela v tujini in za njihovo delovno pritegnitev v domovini, ki meje kontingente zaposlovanja v tujino in predvideva rast delovnih mest doma, določa, da je treba v bodoče pospeševati notranje migracije delovne sile v okviru enotnega tržišča dela v Jugoslaviji, da je potrebno mobilizirati hranilne vloge jugoslovanskih delavcev v tujini za naložbe v matični regiji in, da je potrebno predvsem preveriti kreditno-monetarno politiko ter carinske olajšave do skupine začasno zaposlenih delavcev v tujini. Vzpodbujanje kadrov v tujini za potrebe domači proizvodnji in gospodarski ukrepi za odpiranje obratov na podlagi osebnega dela ter oživitve malega kmetijstva z kooperacijo bi bile še dodatne dopolnilne menice za pritegnitev dela in sredstev ter seveda skupin in oseb, ki so začasno zaposleni v tujini.

Ne bi smeli pozabiti, da so omenjeni ukrepi Jugoslavije prvo za zakonsko določilo katerikoli emigrantske države z katerim, bi ta vzpodbujala povratek delavcev iz tujine. V program se namreč predvideva vračanje skoraj štirih petin jugoslovanskih delavcev iz tujine (78 % kmetov, 77 % delavcev v industriji ter 76 % strokovnjakov) in 78,1 % slovenskih zdomcev (77 % kmetov, 78 % delavcev v industriji in 80 % strokovnjakov) v teku naslednjega srednjeročnega obdobja. (93)

Glede na raziskave, ki jih je vršil Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze v Ljubljani pod vodstvom mag. Nika Toša, ter glede na analizo naših raziskav, kot tudi drugih jugoslovanskih avtorjev, ne moremo v popolnosti pritrditi tej oceni - še posebno ne, ker se vedno večje število naših delavcev v tujini staplja zaradi politike delodajalske družbe z sredino v kateri delajo.

Predvsem pa je vprašljiva ocena deleža skupin, ki naj bi se vr-nile.

Na Hrvaškem so v raziskavah spoznali, da se okrog 1/4 delavcev ne namerava vrniti in, da je v naslednjem obdobju moč v najbolj optimalnih razmerah zaposliti okrog 32,6 % tistih "ekonomskih migrantov" ki bi se želeli vrniti v naslednjih nekaj letih. Pri nas so v okviru ankete, ki jih je izvedla skupina sodelavcev FSPN med Slovenci v ZRN, ugotovili poprečno 60 odstotkovželjo po vrnitvi pri čemer se okrog deset do dvajset odstotkov začasno zaposlenih iz naše republike še ni v popolnosti odločilo za integracijo v imigrantsko družbo ali za povratek. (4,9,77)

Naše raziskave so med delavci na Bavarskem ugotovile pri 20 % Slovencev redne možnosti za zaposlitev v domovini in ponovno vključitev v domače funkcijske izraze življenja v najkrajšem času. Pri naslednji tretjini delavcev, ki so bili zaposleni v mestih Nürnberg, Ingolstadt in München smo ugotovili motivacijo po vrnitvi domov po daljšem časovnem obdobju dela izven domovine. Medtem pa za eno tretjino do eno četrtno delavcev nismo

mogli ugotoviti motive, ki bi jih v srednjeročnem ali dolgoročnem obdobju prišedli nazaj v domovino. Še nižje so bile vrednosti za vrnitev v domovino takrat, ko so v posameznih vozliščnih točkah preverjali stanje slovenskih delavcev v Münchnu nemški študentje in so naleteli na sicer zavedne, vendar že povsem integrirane ter visoko usposobljene slovenske delavce.

Če sumiramo ugotovitve o možnostih za vključitev zdomcev v okolje domovine spoznamo naslednje bistvene elemente, ki ustvarjajo bolj ali manj dosežen povratni tok migracije:

- stopnja integracije v imigrantsko družbo (družina, šolanje otrok, socialni status, stanovanjsko vprašanje)
- stopnja izpolnjenja motiva, ki je vodil na delo v tujino
- stopnjo gospodarskega razvoja domače vozliščne točke in regije
- stopnja politično-gospodarskih pritiskov na migrantske skupine.

3.) Asimilacija in integracija v imigrantsko družbo

Kljub večjemu številu nezaposlenih v Evropi, še posebej v ZR Nemčiji, kjer je okrog 940.000 nezaposlenih delavcev, potrebe po delavcih iz sredozemskih dežel določenega profila ne usahnejo. Predvsem v kovinsko predelovalni industriji (avtomobilska produkcija) in gostinstvu ZR Nemčije, kjer primanjkuje okrog sto tisoč delovnih rok z ustrežno kvalifikacijo. Pravzaprav lahko ugotovimo, da brez tujih delavcev in njihovih družin v tej gospodarsko najmočnejši deželi Evrope ne bi šlo, saj je danes že več kot milijon tujih državljanov v Nemčiji že več kot osem let in skupine prebivalcev drugih narodnosti predstavlja 6,3 % celotnega prebivalstva države. Na leto se zdomskim družinam rodi okrog 130.000 otrok tako, da jih je v preteklem letu že 450.000 obiskovalo osnovno šolo, ki pa jo le z težavo zaključijo. Nadaljnje šolanje in kvalifikacija za te otroke je svojski problem s katerim se ukvarja tudi Jugoslavija, ki ima v ZR Nemčiji okrog 150.000 šoloobveznih otrok. Posebno v urbaniziranih conah je usmerjanje otrok zdomcev v šole tako problem matične dežele (ohranjanje kulture naroda) kot tudi imigrantske družbe (infrastruktura mreža šol, prometnih povezav...). V mestih, kot je na primer München, že prihaja do segregacije v šolski infrastrukturi, ker se predvsem gimnazije in srednje šole pa tudi že privatne osnovne šole predstavljajo iz območja goste poselitve zdomskih socialnih skupin v področja pretežno nemškega prebivalstva. Obenem pa so posamezne nacionalne skupine začasno zaposlenih delavcev v tujini obremenjene še z izredno dolgimi vožnjami otrok v svoje šole, v kolikor se segregacijski proces še bolj ne stopnjuje, če se v nemških šolah prepušča otroke zdomcev samemu sebi in se ne skrbi niti za njihov šolski uspeh kaj šele za integracijske možnosti v družbi (18,64)

Zato je povsem razumljivo, da pri širjenju narodne kulture pomenijo v imigrantski družbi učitelji pouka v materinščini in slovenska kulturna društva, ki jih je v Evropi okrog 30 (22 klubov delavcev na začasnem delu in 10 izseljeniških klubov) nenadomestljivo institucijo. Velik problem predstavlja v or-

ganiziranju Slovencev dejstvo, da žive delavci iz Slovenije na začasnem delu v tujini disperzno in je zato njihovo samorganiziranje težje. Ugotovitve RK SZDL, da se v klubih združuje okrog 10 do 20 odstotkov Slovencev, ki žive v določeni regiji, ustreza tudi našim ugotovitvam o združevanju v okviru južnonemških klubov.

Vendar smo v toku naših raziskav, ki se delno opirajo na izsledke skupine raziskovalcev pri Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo ugotovili, da glede na regionalno pripadnost in socialni izvor migranta ter dolžino njegovega bivanja v tujini oziroma socialni status, ki ga je tam dosegel, zaključimo o njegovi želji po kontinuiranem ohranjanju stikov z domovino oziroma institucijami, ki jo predstavljajo. V delu z klubi se angažirajo predvsem socialno močnejše skupine delavcev v tujini in tisti, ki so že dalj časa v tujini, a ohranjajo še stalne stike z domačo regijo. Ta skupina je v svojih navadah že povsem integrirana z imigrantsko družbo in je obenem tudi že povsem urbanizirana tako, da ji udejstvovanje v kulturni sferi matičnega naroda izraz samosvoje moči omenjene socialne skupine (1,48).

Tej nasprotna pa je tista skupina delavcev, ki se iz ekonomskih ali družbenih razlogov odloči povsem prekiniti z domovino in z dogajanjem v družbeni sferi Slovencev v tujini noče imeti ničesar skupnega. Ekstrem v tej socialni skupini predstavljajo tisti, ki se povsem odpovedo dvojega državljanstva. Če kot osnovo za proces te vrste asimilacije štejemo odpust iz državljanstva potem lahko rečemo, da ta oblika akumulacije počasi narašča. Leta 1973 je prejelo izpis okrog 600, leta 1977/4 okrog 660 in leta 1975 okrog 610 delavcev iz Slovenije na začasnem delu v tujini. V letu 1976 pa je bilo iz območja Slovenije odpuščenih iz jugoslovskega državljanstva 533 oseb, medtem, ko jih na odpust čaka še 1295 zdomcev. (93,72).

Pretežna večina občanov, ki prosi za spremembo državljanstva je iz mursko soboške regije (2/3) in hoče sprejeti v glavnem nemško ali avstrijsko državljanstvo. Razlog za odpust je ponavadi "izboljšanje gmotnega položaja" in "napredovanje na delovnem mestu". Nemalokrat pa se navaja kot vzrok za spremembo državljanstva tudi to, da "otroci ne govorijo slovensko".

Iz ugotovitev in raziskav nekaterih avtorjev izhaja, da so Jugoslovani in še posebno Slovenci izredno sposobni integritati se v pogoje, delo in življenje imigrantske družbe. Glavni vzroki za to so "dobro znanje nemškega jezika", "delovne navade in industrijska miselnost", "nadpovprečna izobraženost in kvalificiranost" in "disperznost slovenske poselitve v tujini.

Po podatkih iz nemških virov je v obdobju med letoma 1963 in 1972 kar 35 184 Jugoslovanov sprejelo državljanstvo ZR Nemčije. Od teh je bilo po grobih ocenah naših predstavništva okrog šest do sedem tisoč ali 17 % Slovencev. Zanimivo pa je, - in to potrjuje naše prejšnje ugotovitve -, da predstavlja število izpisov iz jugoslovanskega državljanstva 46 % sprememb državljanstev vseh nenemških nacionalnih skupin v ZR Nemčiji (Italijani 10,7 %, Grki 1,9 % i.t.d.) (85)

Na "Simpoziju o izseljeništvu" v Zagrebu je bila predstavljena teza, da se je okrog 86 % Jugoslovanov v ZR Nemčiji indirektno že integriralo z družbo v kateri delajo in, da so iz začasnih delavcev v tujini postali v glavnem izseljenci. Ugotovljeno je, da je povratek zelo oddaljena vizija večine migrantov in je delovanje v klubih le izraz mostu med imigrantsko in emigrantsko družbo.

4.) Perspektiva migracijskega cikla v tujino

Tako v imigrantski kot v emigrantski družbi je migracija delovne sile preko večjih razdalj rodila probleme, ki so bili v prvem obdobju migracijskega cikla minimalni, a so se iz dneva v dan povečevali.

V imigratski družbi se postavljajo naslednja vprašanja glede smotrnosti zaposlovanja tuje delovne sile:

- ali so zdomci ekonomsko najcenejša rešitev za gospodarstvo in družbo,
- ali rešujejo zdomske skupine demografske probleme razvitih dežel (nataliteta),
- kaj pomenijo naložbe zdomskega denarja (6 milijard (v ZRN in 2,7 milijard) v Jugoslaviji) za družbo in posameznike,
- kakšna je usmerjenost naložb zdomcev: produktivna ali ne-produktivna in
- kako usmeriti tokove migracije, da bo zadovoljeno gospodarstvu, človekovim pravicam in družbeni stvarnosti (asimilacije?, integracije?, povratek oz. rotacija?)
(34,44, 51, 85)

Predvsem so migracijski tokovi k delovnim mestom v neposrednem zaledju le-teh prinesli celo vrsto problemov življenjske in bivalne narave, "saj niso prišli le delavci ampak ljudjež" Delavci so poselili v glavnem tiste prostore, ki so gospodarsko dinamični in tako ponovno povečali število prebivalstva v omejenem regionalnem obsegu (50 % zdomcev živi v ZRN na 7 % teritorija). S tem so se dvignili predvsem socialni izdatki v teh območjih, ki jih delovna sila, zato ker je mlada, izravna-va z davčnimi dajatvami. Političnih pravic pa kljub finančni participaciji v delodajalsko družbo ne sme izražati. V migra-cijski družbi stopa vedno bolj v ospredje težnja po integra-ciji delavcev, ki so se začasno ^{prišli} zaposliti sem. Vzroki so demo-grafske, ekonomske in socialne narave. Vedno pogosteje se namreč uporablja Slogan "zdomvi so most med narodâ." (30)

Družba od koder odide večje število delavcev se sooča z problemi družbeno-gospodarske narave, saj je vedno obširnejši prostor demografske in ekonomske stagnacije in nazadovanja, ko prebivalstvo ne le, da se je preselilo v ozke gravitacijske cone domače industrije, ampak je celo zapustilo ozemlje primarne produkcije in se usmerilo na delo v sekundarne in terciarne dejavnosti v tujino (55)

Zato je povsem nerealno pričakovati, da se bo sproščena delovna sila iz kmetijstva v popolnosti vrnila na majhna in nedonosna agrarna gospodarstva v kolikor ji to ne bodo narekovali zares ekstremni družbeno-ekonomski pogoji. V najboljšem primeru se bo skupina "delovnih rok" iz tujine vrnila na domačijo, če so za to dani ugodni produkcijski pogoji (specializacija) in če je možna dnevna zaposlitev o panogah za katero se je zdomec v tujini usposobil.

Na povratek "migracij možgan" v takih območjih sploh ni potrebno računati, saj te v primeru vrnitve poišče urbani način življenja z vsemi kulturnimi in socialnimi dobrinami mesta, -še večkrat pa se odloči za ustvarjanje nove funkcijske celice življenja v tujini katere krak pristočasovne aktivnosti vodi v "domače" okolje.

Računati bo treba z določenim odstotkom socialnih skupin, ki bodo prenesle vse svoje življenjske funkcije v prvotno delovno okolje in ustvarile z autohtono skupino prebivalcev enako socialno skupino o določenem prostoru. Edina razpoznavna karakteristika te kasneje integrirane socialne skupine delavcev iz dežel emigracije bo nacionalni predznak, katerega kulturo bodo gijili.

L I T E R A T U R A:

1. AKSOY F.: Die Anpassungsschwierigkeiten eines Gastarbeiters, str. 150 - 157, Das Gastarbeiter-Problem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung, München 1976
2. ARBEITSKREIS für ökonomische und soziologische Studien: Gastarbeiter, Wirtschaftliche und soziale Herausforderung, Wien 1973
3. BATELLE Inst.: Analyse und Prognose der Arbeitsmarktentwicklung in Bayern, Bayerisches Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, München 1974
4. BAUČIČ I.: External Migrations and Emigrations from Croatia, str. 127-141, Geographical papers 2, Zagreb 1974
5. BAUČIČ I.: Regionalne razlike u poslijeratnim jugoslovenskim vanjskim migracijama, Zbornik X. jubilarnog kongresa geografa Jugoslavije, str. 96-108, Beograd 1977
6. BRAUČIČ I.: Radnici u inozemstvu prema popisu stanovništva Jugoslavije 1971, Migracija radnika IV., Zagreb 1973
7. BELEC B.: Gibanje prebivalstva in spreminjanje demografske strukture v obmejnih področjih severovzhodne Slovenije, str. 141-146, Geografski vestnik, Ljubljana 1976
8. BRAČIČ V.: Poizkus opredelitve obmejnih in manj razvitih obmejnih krajevnih skupnosti v severovzhodni Sloveniji, str. 137-120, Geografski vestnik, Ljubljana 1976
9. CRKVENČIĆ I.: Some Indices for the level of the Socio-Economic Development of SR Croatia, str. 77-101, Geographical papers 2, Zagreb 1974
10. DRETTAKIS E.G.: Jugoslavenska migracija u SR Nemačku i iz SR Nemačke 1962 - 1973, Vanjske migracije, knjiga 5, Zagreb 1975
11. FOCUS- Kollektiv: Die wiessen Sklaven, Fremdarbeiter und Akkumulation in der Schweiz, str. 35 - 39 Forum 257/258, Wien 1975

12. FRIGANOVIĆ M.: Demographic Trends in the Underdeveloped Regions of SR Croatia (1961-1971) as functions of Socio-Economic Retardation, str. 115-127, Geographical papers, 2, Zagreb 1974
13. FURLAN I.: Poskus opredelitve socialnih vzrokov izseljevanja slovenskih izobražencev v tujino, str. 150-161, Geographica Slovenica 3, Ljubljana 1974
14. FURSTENBERG F.: Die Integration von Gastarbeitern in unsere Gesellschaft, str. 15-25, Die Problematik der Gastarbeiter, Linz 1974
15. GANTAR R.: Selitve v tujino, Prikazi in študije, let.XII., št. 9-10, Ljubljana 1966
16. GEHMACHER E.: Die Einstellung der Tiroler zu den Gastarbeitern str. 13-27, Gastarbeiter in Tirol, Innsbruck 1974
17. GEHMACHER, DANTINE, PELLAR: Gastarbeiter- die neue Wölkerwanderung, Report 11, Wien 1972
18. GEIPEL R.: Bildungsgeographische Probleme bei der Schulversorgung von Kindern ausländischer Arbeitnehmer, dargestellt am Beispiel Münchens, str. 57-97, Bildungswesen..., Köln, 1976
19. GLONAR I.: Kje so naši zdomci, Prikazi in študije, leto XVII.-, št. 6-7, Ljubljana 1971
20. GOSAR A.: Opredelitev migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini, str. 150-161, Geografski vestnik, Ljubljana 1975
21. GOSAR A.: Migracijski cikel začasno zaposlenih v tujini, Inštitut za geografijo, Ljubljana 1975
22. GOSAR A.: Delovna sila kot faktor preoblikovanja pokrajine, 10. kongres slovenskih geografov, Bovec 1975.
23. GOSPODARSKI VESTNIK: Manj razvita območja SRS, Posebna številka, Ljubljana 1976

24. GREČIČ, JOVANOVIĆ: Osnovne komponente pretvaranja privremene ekonomske migracije z iseljeništvo, Simpozij, Iseljenci v tujini i narodnosti Jugoslavije, Zagreb 1976
25. HARVEY M. E., RIDELL J.B. Development, urbanization and migration: a test of a hypothesis in the Third world, str. 52-67. People on the Move, Studies on internal migration. London 1975
26. HRANILOVIČ N.: Iseljenci v tujini - biblioteka Zavoda za migracije i narodnosti, Zagreb, Zagreb 1976
27. HROVAT M.: Migracije prebivalstva v razdobju 1960 - 1971, Ponatise, Slovenski demografski simpozij, Ljubljana 1974
28. HUDSON J.C.: Some observations on migration theory for an urban system, str. 67-75, People on the move, Studies on internal migration. London 1975
29. ILEŠIČ B.: Regionalne razlike v družbeno-gospodarski strukturi SR Slovenije, str. 316, Geografski vestnik XL, Ljubljana 1975
30. JELDEN H.: Rückkehrhilfen für Gastarbeiter, str. 62-75, Das Gastarbeiterproblem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung, München 1976
31. KERT B.: Delovne migracije iz obmejnih območij občine Lenart v Slovenskih goricah v zamejstvo, str. 147-150, Geografski vestnik, Ljubljana 1976
32. KERT B.: Socialnogeografski procesi v občini Lenart kot primer razvoja nekaterih agrarnih regij Severovzhodne Slovenije, str. 150-157, Ljubljana 1973, Geographica Slovenica 2
33. KIEFER D.: Belgrad: Rückführung hat den Vorrang, str. 111-125, Das Gastarbeiterproblem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung ?, München 1976
34. KLEE E.: Gastarbeiter als Subproletariat, str. 25-36, Gastarbeit, Analysen und Berichte, Frankfurt 1972

35. KLEMENČIČ V.: Regionalne razlike in problemi demografske in poselitvene strukture Slovenije, Komunikacije, Slovenski demografski simpozij, Ljubljana 1974
36. KLEMENČIČ V.: Tendence socialnega razvoja severovzhodne Slovenije v primerjavi z celotno Slovenijo, str. 190-194, Geographica Slovenica 2, Ljubljana 1973
37. KLEMENČIČ V.: Problemi mešane strukture gospodinjstev in kmečkih gospodarstev v Sloveniji, str. 19-50, Geografski vestnik XL, Ljubljana 1968
38. KLEMENČIČ V.: Selitveni tokovi prebivalstva v Sloveniji, Slovenski izseljenski koledar 1970, str. 49, Ljubljana 1970
39. KLEMENČIČ V.: Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva, Geografski zbornik XII, Ljubljana 1971
40. KLEMENČIČ V.: Izzeljevanje - problem Slovenije in Slovencev, Draga 1968, str. 51, Trst 1969
41. KLEMENČIČ V.: Migracije stanovništva v Sloveniji. Cvijičev zbornik, str. 199, Beograd 1968
42. KLINAR P.: Mednarodne migracije, Sociološka in politološka knjižnica, Obzorja, Maribor 1976
43. KLINAR P.; MEŽNARIČ S.; ŠVARA S., TOŠ N.: Slovenci po povratku iz ZR Nemčije, prvo poročilo, Bilten 14 in 15, Raziskovalni inštitut fakultete za sociologijo politične vede in novinarstvo, Ljubljana 1977
44. KLOSE A.: Die Gastarbeiter aus der Sicht der Arbeitgeber, str. 43-52, Die Problematik der Gastarbeiter, Linz 1974
45. KOSINSKI L.A.: Interregional migration in East-Central Europe, str. 277-295, People on the move, Studies on internal migration, London 1975
46. KOSINSKI L.A.: The study of migration, str. 1-23, People on the move, Studies on internal migration, London 1975

47. LAH A.: Investiranje u kadrove, važan element društveno-ekonomske i populacione politike u Jugoslaviji, Savetovanje o izgradnji držstvenih stavova o populacionoj politici u Jugoslaviji, Beograd 1973
48. LANGKAU J.L., MEHRĀNDR U.: Raumordnungspolitische Steuerung der Ausländerbeschäftigung, Alternative, Steuerungskonzepte und räumliche Analyse der Ausländerbeschäftigung, Bonn-Bad Godesberg 1976
49. LALOVIĆ M.: Medjuregionalna preseljavanja stanovništva u Jugoslaviji, Savetovanje o izgradnji društvenih stavova o populacionoj politici u Jugoslaviji, Beograd 1973
50. LEE, W.E.S.: A Theory of migration, "Demographic", 3, str. 47-57. New York 1966
51. LEHNER E.: Die Gastarbeiter im Rahmen des österreichischen Arbeitsmarktes, str. 25-30, Die Problematik der Gastarbeiter, Linz 1974
52. MAIER J., PAESLER R., RUPPERT K., SCHAFFER F.: Sozialgeographie, Das Geographische Seminar, Westermann, Braunschweig 1977
53. MELIK A.: Amerika in ameriška Slovenija, Ljubljana 1956
54. MANOJLOVIĆ M.: Möglichkeit der Arbeitsplatzverlagerung, str. 105-111, Das Gastarbeiter-Problem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung ?, München 1976
55. MARAVIĆ, BAUČIĆ: Vraćanje i zapošljavanje vanjskih migranata iz SR Hrvatske, Migracije radnika 2, Zagreb 1971
56. MARAVIĆ Ž., MILENOVIĆ M.: Probleme der Wiedereingliederung in Jugoslawien, str. 99-105, Das Gastarbeiterproblem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung ?, München 1976
57. MARQUES J.M.: Die Rückkehr in die Heimat, Politische und Gesellschaftliche Auswirkungen, str. 137-147, Gastarbeiter, Analysen und Berichte, Frankfurt 1972

58. MLADEN S.: Notranje neto migracije SFRJ v razdobju med popisa 1961 -1971 po republikah in pokrajinah, po spolu in starosti, Komunikacije, Slovenski demografski simpozij, Ljubljana 1974
59. NIKOLINAKOS M.: Den letzten beissen die Hunde, str. 29-35, Forum, 257/258, Wien 1975
60. OLAS L.: Dvolastništvo-dejavnik v razvoju Prekmurja kot obmejne regije, str. 151-155, Geografski vestnik, Ljubljana 1976
61. OLAS L.: Socialna zdiferenciranost sezonskih delavcev iz Prekmurja, str. 142-149, Geographica Slovenica 3, Ljubljana 1974
62. OLAS L.: Vpliv migracij na socialni in prostorski razvoj Prekmurja, str. 52-60, Geographica Slovenica 2, Ljubljana 1973
63. PFEIFER J.: Die Gastarbeiter aus der Sicht der österreichischen Arbeitsmarktverwaltung, str. 1-13, Gastarbeiter in Tirol, Innsbruck 1974
64. PROKOP K.: Die Gastarbeiter aus der Sicht der Arbeitnehmer, str. 53-62, Die Problematik der Gastarbeiter, Linz 1974
65. PRYOR R.J.: Migration and the process of modernization, str. 23-29, People on the Move, Studies on internal migration, London 1975
66. RAVBAR M.: Slovenski izseljenci po svetu, str. 168-179, Geographica Slovenica 3, Ljubljana 1974
67. RAVBAR M.: S slovenskimi izseljenci poseljena prostorska jedra po svetu, I. Slovenski demografski simpozij, Komunikacije, Ljubljana 1974
68. REPUBLIŠKA KONFERENCA SZDL: Družbena organiziranost naših državljanov na začasnem delu v tujini, Informacije št. 6, Ljubljana 1976

69. RUSSELL K.: The evolution of international labour migration movements concerning the E.E.c.
Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 1976, Zvezek 2, str. 66 - 81
70. SCHREIBER K.H.: Wanderungsursachen und idealtypische Verhaltensmuster mobiler Bevölkerungsgruppen, Rhein-Mainische Forschungen, Frankfurt 1975
71. SCHUSTER O.: Die Wohnverhältnisse der ausländischen Arbeitnehmer in Tirol, str. 43-55, Gastarbeiter in Tirol, Innsbruck 1974
72. STARE F.: Ocene gibanja na trgu delovne sile v državah Zah. Evrope ter problematika, ki se s tem v zvezi pojavlja v tujini in doma. Posvet KO RK SZDL Slovenije, Ljubljana 1976
73. SCHYMIK F.: Probleme der Erfassung regionaler Mobilität und Immobilität, Materialien 5, Frankfurt/Main 1977
74. ŠIFRER Ž.: Statistični problemi migracionog kretanja stanovništva, Ponatise, Slovenski demografski simpozij, Ljubljana 1974
75. ŠIFRER Ž.: Izzeljevanje s slovenske^{ga} ozemlja, Ljubljana 1962
76. THOMAS C.: Internal migration in Slovenia, 1961-1971, str. 77-92, Geografski vestnik, Ljubljana 1976
77. TOŠ N.; KLINAR P., ŠVARA S., MEŽNARIČ S.: Slovenci v Nemčiji, prvo poročilo iz raziskave, bilten 8, Ljubljana 1975
78. VOGELNIK D.: Slovenski demografski trenutek 1970-2000, Slovenski demografski simpozij, Komunikacije, Ljubljana 1974
79. VOGELNIK D.: Uvod v socioekonomsko statistiko, Ljubljana 1976, Ekonomska fakulteta
80. VOIGT F.: Die volkswirtschaftliche Bedeutung der ausländischen Arbeitskräfte, str. 17-34, Das Gastarbeiter-Problem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung ?, München 1976

81. VOJVODA M.: Poskus dejavnostne opredelitve slovenskih izseljencev v Veliki Britaniji, str. 103-107, Geographica Slovenica 3, Ljubljana 1974
82. VRIŠER I.: Mesto in podeželje - eden od aspektov socialnega raličovanja, str. 108-115, Geographica Slovenica 3, Ljubljana 1974
83. VRIŠER I.: Industrializacija Slovenije, Metodološka zasnova industrijske geografije, Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana 1973
84. WALTERSKIRCHEN E.: Wir da oben, ihr da unten, Fremdarbeiter und Konjunkturzyklus in Oesterreich, str. 39-44, Forum 257/258, Wien 1975
85. WEBER R.: Das Gastarbeiterproblem aus der Sicht der Arbeitgeber, str. 50-62, Das Gastarbeiter-Problem, Rotation, Integration, Arbeitsplatzverlagerung ?, München 1976
86. WIFO: Monatsberichte der Ausländerbeschäftigung, str. 214-224, Wien 1974/4 (Internationale Arbeitsteilung und die Arbeiterimmigration)
87. Wolf K.: Sozialgeographische Forschung und hochschulgeographische Lehre, Geogr. Rundschau, 1977, str. 3-6, Braunschweig
88. ZADUL E.: Wiedereingliederungsprobleme in der Türkei, str. 144-150, Das Gastarbeiter-Problem. Rotation, Asimilation, Arbeitsplatzverlagerung, München 1976
89. ZAVOD ZA STATISTIKO: Popis stanovništva 1971, Beograd 1974
90. ZELINSKY W.: The hypothesis of the mobility transition, Geogr. Revue 61, str. 219-249, New-York 1971
91. ZGONIK M.: Tendence migracije kot odraz družbenega razlikovanja v obmejni podravski regiji, str. 63-80, Geographica Slovenica 3, Ljubljana 1974

92. ZGONIK M.: Vloga državne meje v gospodarsko populacijskem razvoju ter spreminjanju izrabe tal v obmejnem podravskem hribovitem svetu, str. 168-171, Geographica Slovenica 2, Ljubljana 1973
93. ZVEZNI IZVRŠNI SVET: Program ukrepov in akcij za postopno vračanje jugoslovenskih delavcev z dela v tujini in za njihovo delovno pritegnitev v domovini, Beograd 1976

SEZNAM KARTOGRAFSKEGA GRADIVA

- I. SRS - Območja komunalnih zavodov za zaposlovanje
- II. Število začasno zaposlenih v tujini glede na število prebivalcev matične občine in narodni šohodek občine v letu 1976
- III. Struktura aktivnega prebivalstva po dejavnostih po občinah Slovenije leta 1971. Tipi občin SR Slovenije glede na usmeritev migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini
- IV. Delež začasno zaposlenih v tujini v številu aktivnega prebivalstva sekundarnega in terciarnega sektorja matične občine leta 1975
- V. Tipi občin SR Slovenije glede na usmeritev migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini
- VI. Tipi občin SR Slovenije glede na spolno in starostno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini
- VII. Tipi občin glede na izobrazbeno in dejavnostno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini
- VIII. Novejša emigracija iz SR Slovenije v tujino
- IX. Razprostranjenost in organiziranost Slovencev po svetu
- X. Migracija začasno zaposlenih delavcev iz SR Slovenije v Avstriji leta 1974
- XI. Regionalna pripadnost Slovencev začasno zaposlenih v Avstriji leta 1974
- XII. Območja proučevanja migracijskega cikla začasno zaposlenih v tujini
- XIII. Delež začasno zaposlenih v tujini od števila aktivnega prebivalstva Slovenije
- XIV. Latentna delovna sila v pomurskih občinah
- XV. Strokovna usposobljenost delovne sile zaposlene v tujini in matično prijavnih uradov pomurskih občin
- XVI. Migracijska mobilnost začasno zaposlenih delavcev na Bavarskem pred odhodom v tujino
- XVII. Začasno zaposleni tuji delavci in Slovenci v statističnih okoliših Münchna leta 1974

- XVIII. Delež zdomcev v delu "četrta "Ostbahnhof" (München)
leta 1976
- XIX. Delež začasno zaposlenih Jugoslovanov v občini Karlsfeld
(München) glede na odstotek vseh tujih delavcev leta
1976
- XX. Vrnitve začasno zaposlenih v tujini leta 1975 po zavodih
za zaposlovanje SRS in odhodih Jugoslovanov iz evropskih
držav

SEZNAM TABEL MED TEKSTOM

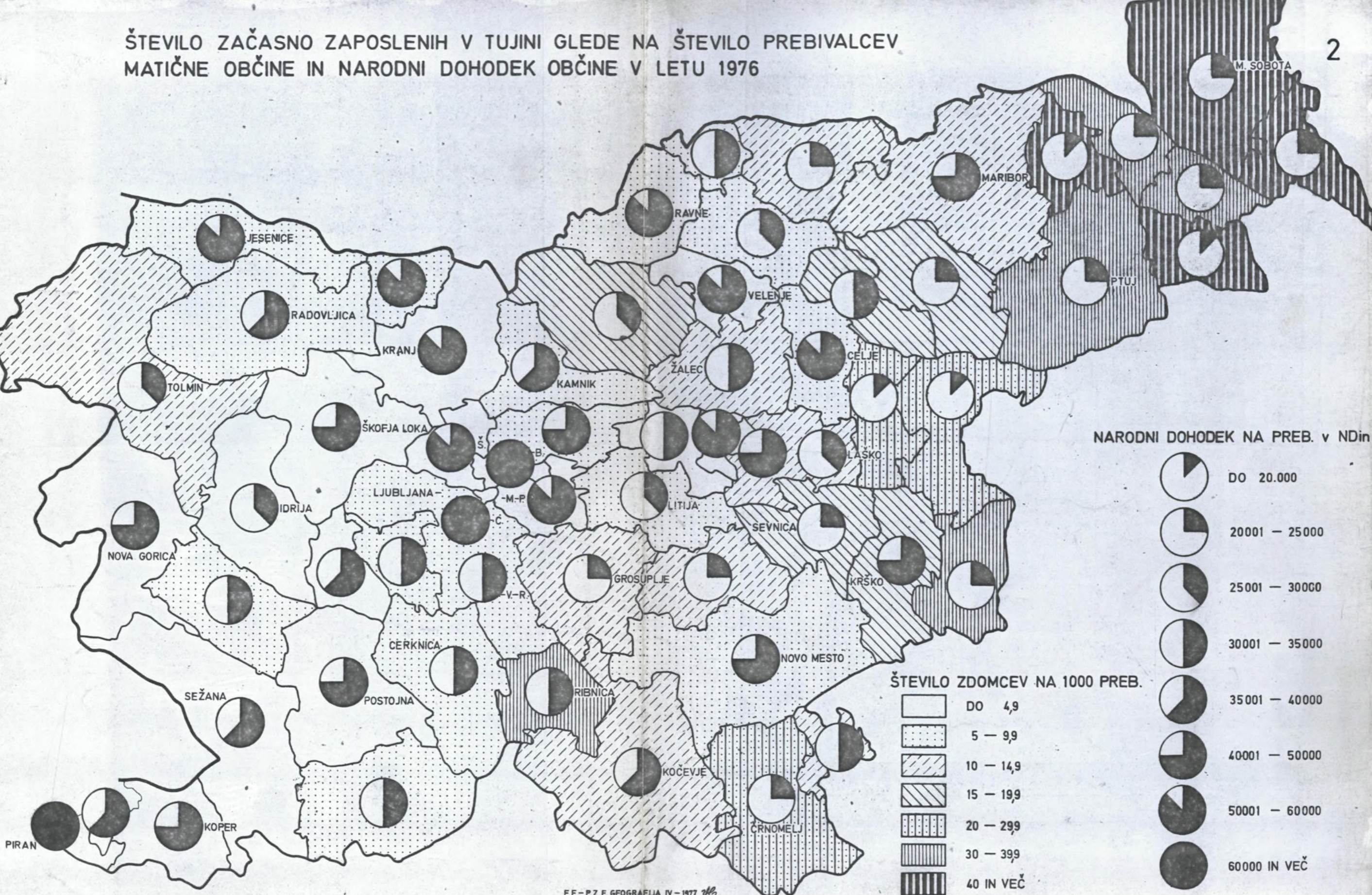
1. Število in delež naselij, ki oddajajo delovno silo dnevno v kraje zaposlitve leta 1953, 1961 in 1971
2. Migracijski saldo v občinah SR Slovenije med leti 1961 in 1971
3. Struktura delavcev iz drugih jugoslovanskih republik v Sloveniji po času bivanja in regionalni pripadnosti

Delež delavcev iz drugih jugoslovanskih republik po panogah dejavnosti v SR Sloveniji

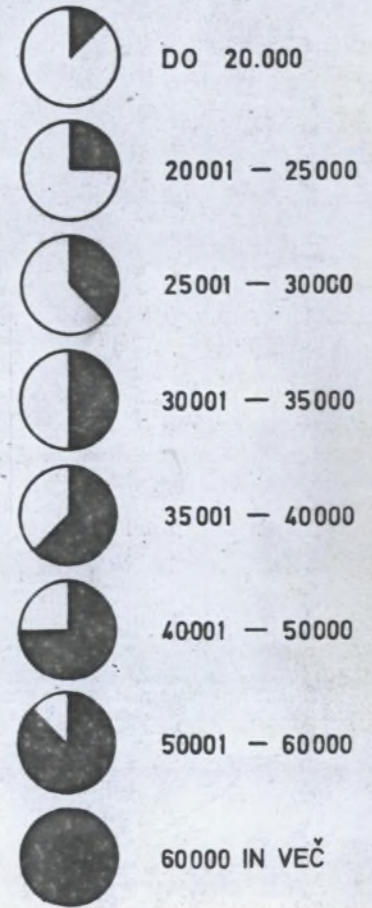
4. Migracijske karakteristike občin v SR Sloveniji
5. Nekateré karakteristike migracijskega cikla na začasno delo v tujino v slovenskih občinah
- 5a. Tipi v slovenskih občinah glede na katere migracijske karakteristike za začasno delo v tujino
6. Tipi občin glede na spolno in starostno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini
7. Tipi občin glede na dejavnostno in izobrazbeno strukturo oseb začasno zaposlenih v tujini
8. Delavci in družinski člani, ki začasno bivajo v tujini
9. Časovni intervali selitev na začasno delo v tujino med leti 1965 in 1975
10. Odhodi Slovencev na začasno delo v ZR Nemčijo in Avstrijo v zadnjih desetih letih
11. Slovenski zdomci v zveznih deželah ZR Nemčije in Avstrije
12. Slovenci v odnosu do drugih skupin sezonske delovne sile iz Jugoslavije
13. Število jugoslovanskih in slovenskih otrok ter učiteljev v tujini
14. Kazalci začasnega zaposlovanja v tujini in mobilnost prebivalstva iz občin ob italijansko-jugoslovanski meji
15. Delež začasno zaposlenih v tujini v številu aktivnega prebivalstva po katastrskih občinah
16. Karakteristika gospodarske in migracijske dejavnosti v občini Tolmin in v naselju Log pod Mangartom
17. Gibanje deleža kmečkega prebivalstva v občini Lenart
18. Tabela: Inovacija v gospodinjstvih začasno zaposlenih delavcev iz Domajincev

19. Mobilnost začasno zaposlenih delavcev iz Slovenije
na Bavarskem pred odhodom v tujino
20. Vračanje delavcev iz tujine po letih - po republikah

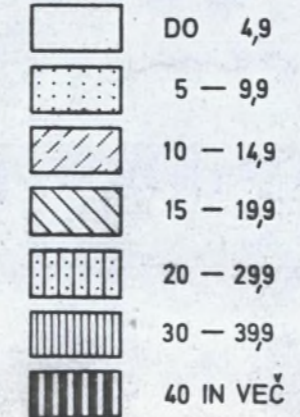
ŠTEVILO ZAČASNO ZAPOSLENIH V TUJINI GLEDE NA ŠTEVILO PREBIVALCEV
 MATIČNE OBČINE IN NARODNI DOHODEK OBČINE V LETU 1976

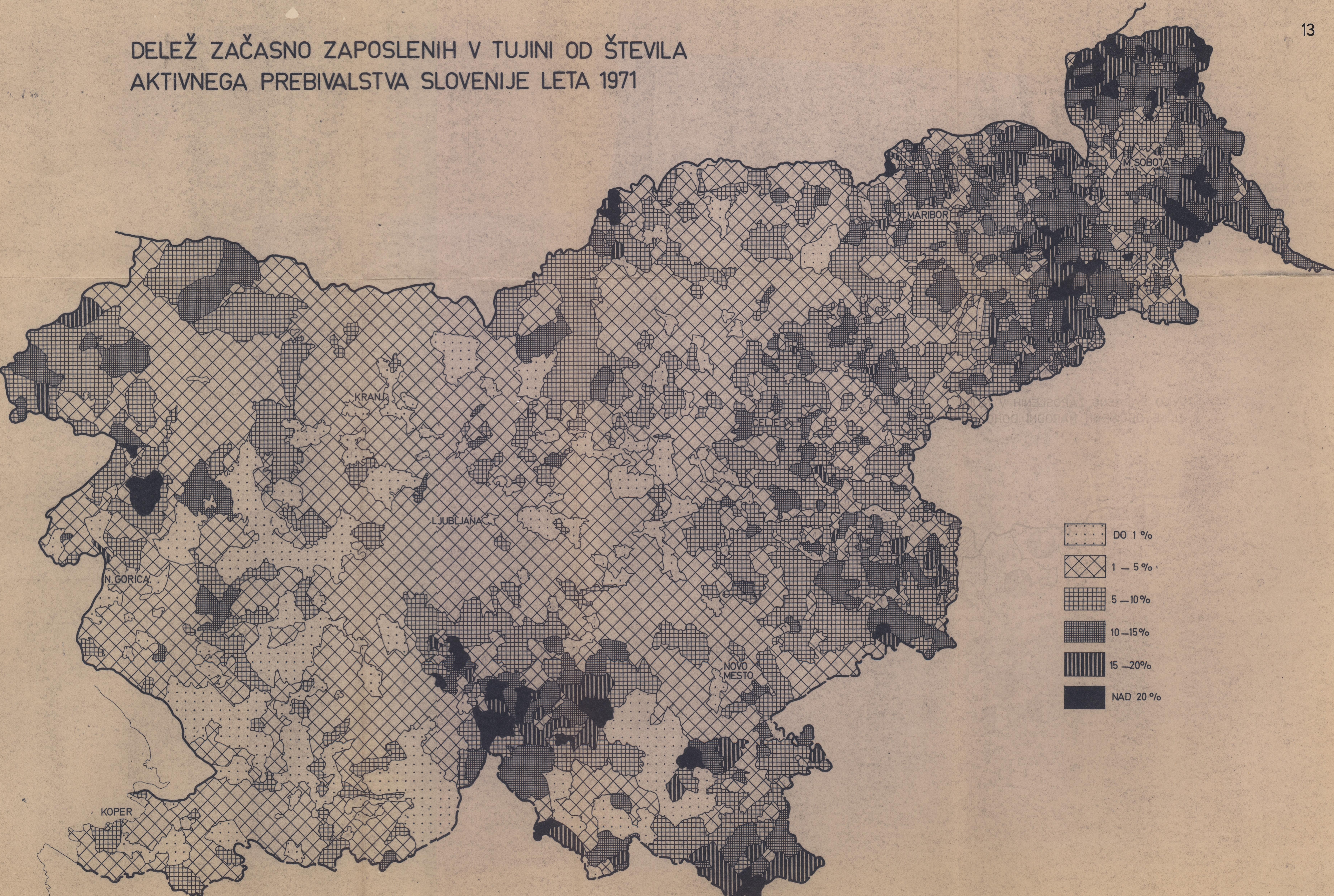
NARODNI DOHODEK NA PREB. v NDin

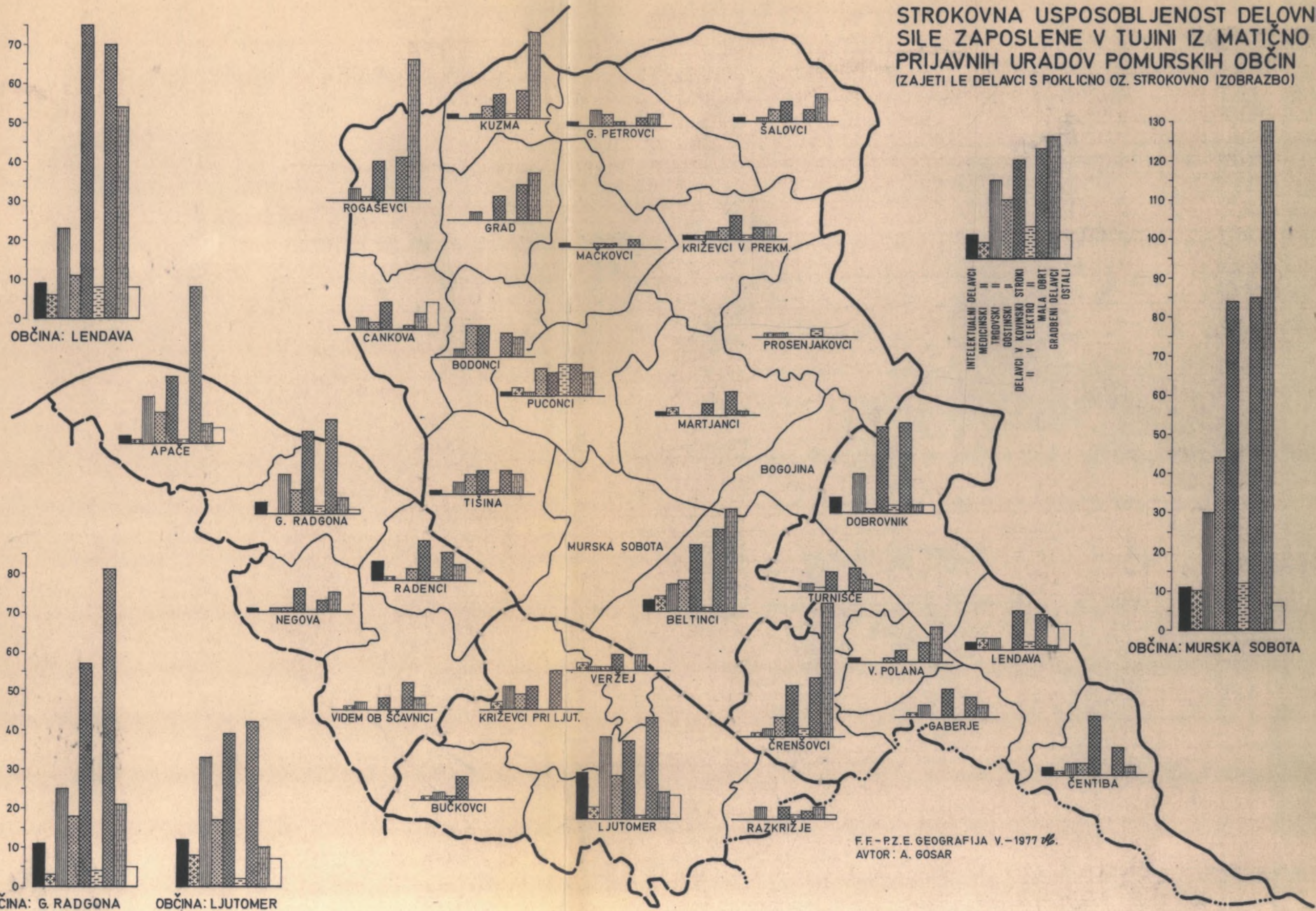
ŠTEVILO ZDOMCEV NA 1000 PREB.

DELEŽ ZAČASNO ZAPOSLENIH V TUJINI OD ŠTEVILA AKTIVNEGA PREBIVALSTVA SLOVENIJE LETA 1971

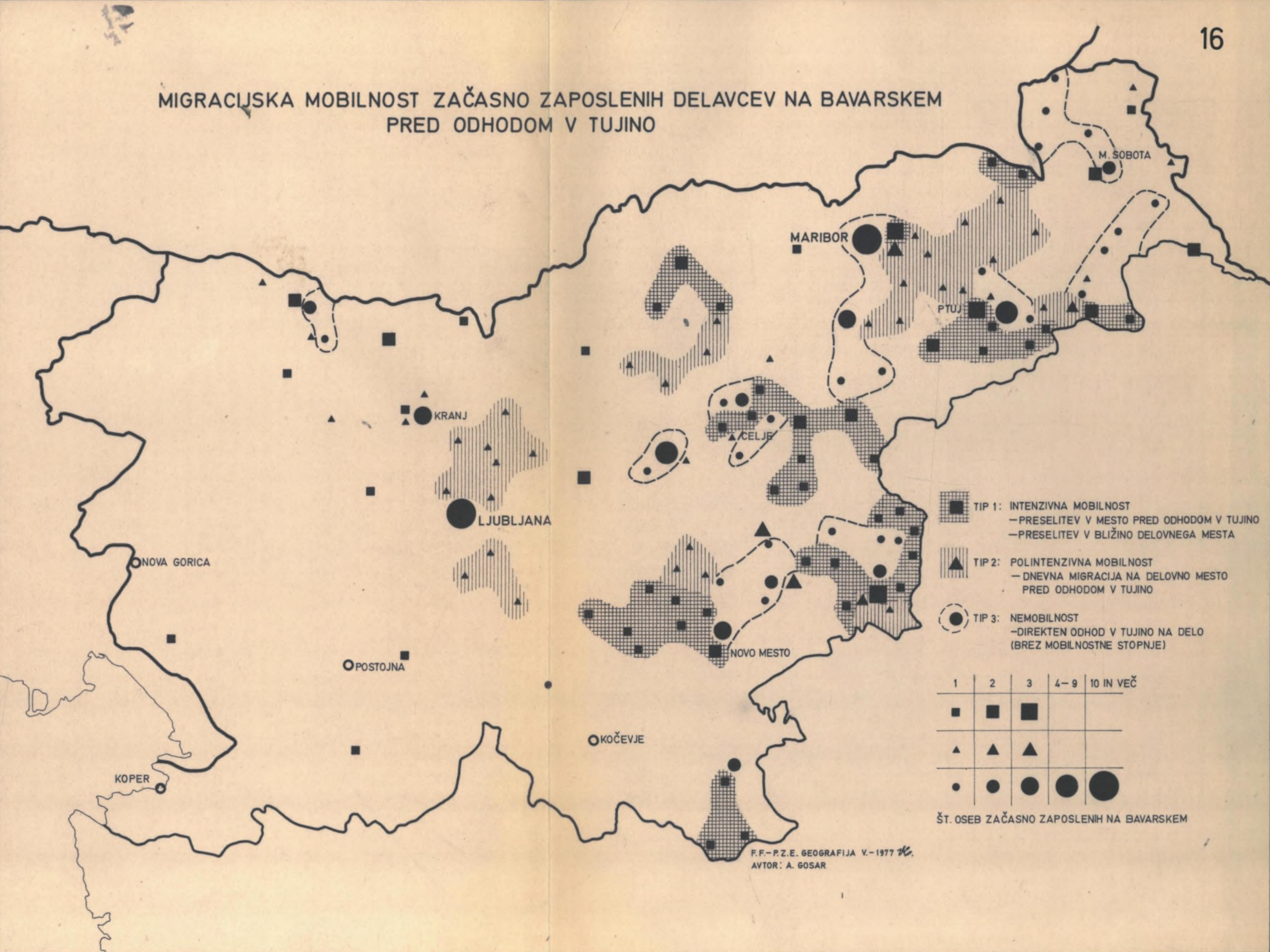

STROKOVNA USPOSOBLJENOST DELOVNE SILE ZAPOSLENE V TUJINI IZ MATIČNO PRIJAVNIH URADOV POMURSKIH OBČIN
(ZAJETI LE DELAVCI S POKLICNO OZ. STROKOVNO IZOBRAZBO)

F.F.-P.Z.E. GEOGRAFIJA V.-1977
AVTOR: A. GOSAR

MIGRACIJSKA MOBILNOST ZAČASNO ZAPOSLENIH DELAVCEV NA BAVARSKEM PRED ODHODOM V TUJINO

- TIP 1: INTENZIVNA MOBILNOST**
 - PRESELITEV V MESTO PRED ODHODOM V TUJINO
 - PRESELITEV V BLIŽINO DELOVNEGA MESTA
- TIP 2: POLINTENZIVNA MOBILNOST**
 - DNEVNA MIGRACIJA NA DELOVNO MESTO PRED ODHODOM V TUJINO
- TIP 3: NEMOBILNOST**
 - DIREKTEN ODHOD V TUJINO NA DELO (BREZ MOBILNOSTNE STOPNJE)

1	2	3	4-9	10 IN VEČ
■	■	■		
▲	▲	▲		
●	●	●	●	●

ŠT. OSEB ZAČASNO ZAPOSLENIH NA BAVARSKEM